

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

KAJAANIN YLIOPISTOKESKUS

Verna Mustonen, Jouni Ponnikas, Tuomas Kuhmonen,
Irene Huuskonen & Hannu Salo

**Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelman
2000–2006 jälkiarviointi**

Kajaani 2010

Esipuhe

Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutti toteutti yhdessä Fin-Auguuri Oy:n ja Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskuksen kanssa Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelman 2000–2006 jälkiarvioinnin. Arvioinnin toteutuksesta ovat vastanneet tutkija Verna Mustonen ja erikoistutkija Jouni Ponnikas Lönnrot-instituutista, erikoistutkija Tuomas Kuhmonen Fin-Auguuri Oy:stä sekä tutkijat Irene Huuskonen ja Hannu Salo Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskuksesta. Arvioinnissa ovat avustaneet tutkimusapulainen Sari Pöllänen Lönnrot-instituutista sekä projektipäälliköt Mikael Hallbäck ja Mikael Alaviitala Vaasan yliopistosta. Haluamme kiittää Sölve Högmania sekä Leila Lindströmiä Ahvenanmaan maakuntahallituksesta hyvästä yhteistyöstä. Lisäksi kiitämme kaikkia kyselyihin vastanneita sekä haastatteluihin osallistuneita.

Kajaanissa, helmikuussa 2010

Tekijät

Sisällys

Esipuhe

Tiivistelmä	7
Summary	11
1 Arvioinnin tausta	15
1.1 Ohjelma.....	15
1.2 Ahvenanmaa ohjelman toimintaympäristönä	16
2 Arvioinnin sisältö sekä arviointimenetelmät ja -aineistot	21
2.1 Arviointitehtävä ja arviointiasetelma	21
2.2 Arvioinnin kohteet, kysymykset ja menetelmät.....	22
2.3 Aineistot.....	23
3 Arvioinnin tulokset	27
3.1 Sosio-ekonomiset vaikutukset	27
3.2 Tulovaikutukset.....	35
3.3 Markkinavaikutukset.....	38
3.4 Ympäristövaikutukset	39
3.5 Toimeenpanon ja toteutuksen arviointi.....	57
4 Johtopäätökset ja suositukset	64

Lähteet

Tiivistelmä

Raportissa on esitetty Ahvenanmaan maaseudun kehittämissuunnitelman 2000–2006 jälkiarvioinnin tulokset. Arvioinnin tilaajana oli Ahvenanmaan maakuntahallitus. Arvioinnin toteuttivat koordinaattorina toiminut Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutti yhteistyössä Fin-Auguuri Oy:n ja Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskuksen kanssa.

Ahvenanmaan maaseutuohjelmassa 2000–2006 oli käytössä kolme tukimuotoa: nuorten viljelijöiden aloitustuki, luonnonhaittakorvaus sekä ympäristötuki, joka jakaantui lukuisiin erilaisiin tukimuotoihin. Nuorten viljelijöiden aloitustukeen sekä luonnonhaittakorvaukseen sisältyy ympäristönsuojeluun liittyviä tukiehtoja, jotka eivät kuitenkaan juuri poikkea hyvän viljelytavan mukaisista käytännöistä. Ympäristötuki on vapaaehtoinen tukimuoto, jolla tavoitellaan erityisesti ympäristökuormituksen vähentämistä. Ohjelman vaikutuksia tarkastellaan arvioinnissa teemoittain: ohjelman sosio-ekonomiset vaikutukset, tulovaikutukset, markkinavaikutukset ja ympäristövaikutukset sekä ohjelman toimeenpano ja toteutus.

Ohjelmalla on ollut merkittäviä **sosio-ekonomisia vaikutuksia**. *Luonnonhaittakorvaus* on ylläpitänyt maataloustuotantoa erityisesti alueilla, joilla sen jatkuvuudella on suurin suhteellinen merkitys maaseudun elinvoimaisuuden kannalta eli Ahvenanmaan saaristokunnissa. Tuen myönteinen vaikutus maaseudun väestöpohjaan ja työllisyyteen on ollut merkittävä, eikä se ole toisaalta estänyt elinkeinon kilpailukyvyllä tärkeää rakennekehitystä. Kotieläintalouden erityisiä luontohaittoja tasasuuruinen hehtaarituki ei kuitenkaan pysty ottamaan huomioon, joten ne täytyy ratkaista muilla toimenpiteillä joko uuden eläinyksikköpohjaisen luonnonhaittakorvauksen tai kansallisten tukiratkaisujen kautta.

Ympäristötuen sosio-ekonomiset vaikutukset ovat olleet vähäisempiä ja ne ovat syntyneet tulo-, kustannus- ja ympäristövaikutusten kautta (esim. hoidetun maiseman vaikutus matkailuelinkeinon). Koska tukimuodolla on potentiaalia myös niiden synnyttämisessä, tulisi tämä mahdollisuus hyödyntää selkeyttämällä tukijärjestelmää. Kattava ”ympäristönhoidon peruskorvaus” voisi toimia kestävästä maataloustuotannon ”laadunvarmistajana”. Tilakohtainen, pitkäaikaisiin sopimuksiin perustuva ”ympäristönhoidon erityiskorvaus” tähtäisi merkittävien tilakohtaisten ja paikallisten ympäristö- ja tulovaikutusten synnyttämiseen. Tällöin sekä tuen ympäristö- että sosio-ekonomiset vaikutukset voisivat vahvistua.

Nuorten viljelijöiden aloitustuki ja varhaiseläketuki ovat vapauttaneet voimavaroja varsinaisen liiketoiminnan kehittämiseen ja edistäneet tilojen sukupolvenvaihdoksia, joilla on molemmilla merkitystä elinkeinon kilpailukyvyn kannalta. Aloitustuki on perusteltua säilyttää likimain ennallaan, mutta tiedotuksen ja neuvonnan keinoin on samalla syytä varmistaa, että tuen olemassaolo ei nosta sukupolvenvaihdoskustannuksia.

Ohjelman **tulovaikutukset** ovat syntyneet ennen kaikkea *luonnonhaittakorvauksen* kautta. Sen osuus alueen maataloustulosta on ollut ohjelmakauden eri vuosina peräti 28–33 %. Tuen taso ei ole kuitenkaan ollut riittävä luontohaittojen kompensoimiseksi, koska myös kokonaan kansallisesti rahoitetuille tuille on ollut tarvetta, jotta maatalouselinkeinosta saatava tulotaso on ollut kilpailukykyinen muihin toimeentulovaihtoehtoihin verrattuna. Saaristokunnissa tilakoko on pieni ja siksi tukitason eriyttämistä alueen sisällä olisi syytä tarkastella tulevaisuudessa. *Ympäristötuen* varsinainen tulovaikutus liittyy tuen kannusteosuuteen. Tuen ympäristövaikutusten syntyminen edellyttää kattavaa osallistumista, minkä vuoksi riittävän osallistumiskannustimen turvaaminen myös tulevaisuudessa on tärkeää. *Nuorten viljelijöiden aloitustuki* kattaa osan tilanpidon aloittamiskustannuksista ja kannustaa olemassa olevan liiketoiminnan jatkamiseen ja kehittämiseen – tässä roolissa se on syytä säilyttää likimain ennallaan.

Ohjelman **markkinavaikutukset** ovat olleet vähäiset. *Luonnonhaittakorvaus* on harjoitetun tuotannon suhteen neutraali, tasasuuruinen hehtaarituki, jonka markkinavaikutukset liittyvät lähinnä maataloustuotannon jatkumiseen alueella. Myös *ympäristötuki* on eri tuotantosuuntien suhteen neutraali tukimuoto, jonka vähäiset markkinavaikutukset syntyvät lähinnä toimenpiteiden erilaisesta soveltuvuudesta eri tuotantosuunnille ja tuotantotavoille. *Nuorten viljelijöiden aloitustukea* ei ole sidottu tiettyyn tuotantoon tai tuotantosuuntaan, joten myös se on markkinaneutraali tukimuoto. Tukimuodot on neutraalien markkinavaikutusten näkökulmasta perusteltua säilyttää likimain ennallaan mahdollista kotieläintuotannon luontohaitan korvaamistarvetta lukuun ottamatta.

Ympäristötukia maksettiin ohjelmakaudella yli 23,5 miljoonaa euroa. Ympäristötuki jakaantuu tavanomaiselle viljelylle suunnattuun perustukeen, johon sisältyy erilaisia pakollisia toimenpiteitä (38 % kaikista maksetuista tuista), vapaaehtoiisiin toimenpiteisiin (39 %), luomutuotannon tukiin (19 %) sekä erityisympäristötukiin (4 %).

Sekä maatalousyrittäjät että hallinto pitivät tärkeimpinä **ympäristön**hoidon tarpeina Itämeren ja vesistöjen suojelua sekä kulttuurimaiseman suojelua. Ahvenanmaan rannikkovesien ongelmana on rehevöityminen, johon paikallisilla toimenpiteillä voidaan rajoitetusti vaikuttaa. Vielä 2000-luvun alkupuolella tehdyissä mittauksissa eivät toimenpiteiden vaikutukset rannikkovesissä näkyneet, tosin vesistövaikutusten muodostumisessa aikajänne on pitkä. Maiseman ja luonnon monimuotoisuuden suhteen Ahvenanmaa on erityisasemassa: Ahvenanmaalainen maisema on yhdistelmä saaristoa ja pienipiirteisen maatalouden synnyttämää avointa maaseutumaisemaa, joka tarjoaa elinympäristön lukuisille avoimista niityistä ja laidunmaista riippuvaisille lajeille. Maatalouden rakennemuutos ja sen aiheuttama avointen laidunten ja niittyjen umpeenkasvu ja rehevöityminen on uhka tämän pienipiirteisyyden säilymiselle.

Ohjelman keinojen vaikuttavuus perustuu kokonaan vapaaehtoisuuteen ja maanviljelijöiden tekemiin valintoihin. Tätä taustaa vasten ohjelmalla on saatu aikaan

positiivisia ympäristövaikutuksia, sillä ohjelmaan osallistuttiin laajasti – pinta-alaperusteisesti arvioituna ohjelmassa asetetut tavoitteet tavanomaisen viljelyn perusympäristötuesta ylittyivät ohjelmakauden jokaisena vuonna. Ympäristötukipaletti koostui yhteensä 19 erilaisesta tukimuodosta sekä luomutuotannon tuista, joista perustuen lisäksi kuitenkin vain seitsemän tukimuodon osalta päästiin ohjelmalle asetettuihin tavoitteisiin tai ylitettiin ne. Maatalousyrittäjät suhtautuivat ympäristötukijärjestelmään pääsääntöisesti myönteisesti. Luonnonhaittakorvausjärjestelmää pidettiin hyvänä, ja sen katsottiin parantavan ympäristön tilaa. Osa tuensaajista suhtautui tukitoimien vaikuttavuuteen skeptisesti, mihin erityisesti vesistövaikutusten muodostumisen hitaus voi vaikuttaa. Kulttuurimaiseman säilymistä tuensaajat pitivät tärkeänä, mutteivät niinkään mieltäneet suojelevansa maisemassa esiintyvää luonnon monimuotoisuutta.

Ympäristötukijärjestelmän haasteena on maataloustuotannon eriytyminen kahteen suuntaan ympäristövaikutusten suhteen: samaan aikaan on painetta sekä kasvattaa tilakokoa kannattavuuden säilyttämiseksi että suojella pienipiirteisen maatalouden synnyttämää rikasta kulttuuriympäristöä ja siitä riippuvaisia lajeja. Nämä eivät kuitenkaan ole toisensa poissulkevia asioita, vaan ympäristöä voidaan hoitaa pienipiirteisesti tilakoosta riippumatta. Pienipiirteisen maatalousmaiseman ja -luonnon säilyttämisessä luomutuotannolla tulee ekstensiivisen luonteensa vuoksi todennäköisesti Ahvenanmaalla olemaan entistä suurempi rooli, jos luomutuotantoon siirtymistä edelleen kannustetaan. Luonto- ja elinympäristöjen inventoinnit voisi olla hyödyllinen työkalu toimenpiteiden kohdistamiseksi erityisesti luonnonlaatu- ja arvokkaimmille kohteille. Tilakohtaisen suunnittelun ja neuvonnan lisäämisellä voidaan saavuttaa merkittäviä hyötyä erityisesti kulttuuribiotooppien säilyttämisen ja hoidon osalta. Riittävä kannustinelementti on tärkeä tekijä laajan osallistumisen ja tuen vaikuttavuuden turvaamisessa.

Myönteistä ja maaseutuohjelman vaikuttavuutta tukevaa Ahvenanmaan maaseutuohjelman **toimeenpanossa** on ollut viljelijöiden sitoutuneisuus ja korkea osallistumisaste ohjelman toteutukseen sekä se, että Ahvenanmaalla oli oma paikalliset olosuhteet huomioiva ja itsenäisesti toimeenpantu ohjelma. Viljelijät olivat pääosin tyytyväisiä luonnonhaitta- ja ympäristötuen tukijärjestelmien toimeenpanoon. Ohjelman toimeenpanoa ovat tukeneet merkittävästi viljelijöitä tukiasioissa auttavat tahot.

Ohjelman toimenpiteet kohdistuivat maatalouteen. Tämä vaikutti myönteisesti Ahvenanmaan maatilatalouden säilymiseen ja kehittymiseen sekä laajemmin alueen sosio-ekonomiseen kehitykseen turvaamalla maatalouden sekä läheisesti maatalouteen liittyvien toimialojen työpaikkoja ja toimintaedellytyksiä. Ohjelman maatalouteen kohdistuneet työllisyysvaikutukset olivat enemmän työpaikkoja säilyttäviä kuin uusia työpaikkoja luovia. Tulevassa ohjelmatyössä uusien työpaikkojen syntyä voidaan vauhdittaa kohdistamalla tukea entistä enemmän myös maaseudulla toimiviin yrityksiin, jotka eivät liity suoraan maatalouteen. Maaseudun yritystoimintaa monipuolistamalla on mahdollista luoda uusia työtilaisuuksia menetettyjen alkutuotannon työpaikkojen tilalle, jotka ovat Ahvenanmaalla vähentyneet viimeisten 15 vuoden aikana.

Ohjelmasta, esim. ohjelman tukiehdoista, tiedottamisessa on edelleen kehitettävää. Tuensaajille pakolliset koulutukset eivät olleet täysin onnistuneita. Tuen hakijoiden yläikärajan puuttuminen kohdisti tukia epätarkoituksenmukaisesti. Leader-toimintaryhmien puuttuminen kavensi ohjelman toimeenpanon keinovalikoimaa.

Vaikka viljelijät olivat arviointiaineistojen perusteella tyytyväisiä ohjelman kautta kanavoituihin tukiin, he eivät pitäneet tukia parhaana tapana maatalouden tukemiseen. Viljelijöiden toiveissa tuli usein esille korkeamman tuottajahinnan saaminen, jolloin tukia ei enää tarvittaisi. Askelia tähän suuntaan otetaan, kun monipuolistetaan maaseudun yritystoiminnan tukemista ja hyödynnetään entistä enemmän myös toimintaryhmiä yritystoiminnan kehittämisessä. Kehittämisen- ja investointihankkeiden avulla voidaan luoda maaseutuyritystoiminnan tuotteita, esim. matkailupalveluita, joiden hinta määräytyy markkinakysynnän perusteella.

Arvioinnissa hyvää palautetta saaneille ohjelman toimeenpanon tukiorganisaatioille pitää turvata riittävät toimintaedellytykset myös jatkossa. Jos halutaan monipuolistaa maaseutuohjelman keinovalikoimaa ja ottaa toiminnan kohteiksi uusia tahoja, nämä tavoitteet pitäisi huomioida tukiorganisaatioiden resursseissa ja niiden toiminnan sisällöissä. Tukitoimenpiteitä pitäisi ohjata niin, että voidaan monipuolisesti neuvoa ja auttaa kaikkia maaseudun yrityksiä eikä kohdistaa toimenpiteitä pelkästään alkutuotantoa harjoittaviin maatalousyrityksiin.

Summary

This report shows the results of the evaluation of the Rural Development Programme for the Åland Islands 2000–2006. The evaluation was commissioned by the Åland provincial government. The evaluation was made by the coordinator Lönnrot Institute of Kajaani University Consortium in collaboration with Fin-Auguuri and the Institute for Environmental Research of University of Jyväskylä.

In the Rural Development plan of Åland Islands there were three forms of aid available: the setting-up aid of young farmers, compensatory allowances and support for environmentally friendly agriculture, which was divided in numerous different measures. In the setting-up aid of young farmers and in the compensatory allowances there are included requirements for environmental protection, which, however, do not differ much from the usual good agricultural practices. The support for environmentally friendly agriculture is a voluntary form of aid that aims at decreasing the environmental load. The impacts of the programme are examined by themes: socio-economic impacts, income impacts, market impacts and environmental impacts as well as the theme of programme implementation.

The programme had significant **socio-economic impacts**. *The LFA measure* contributed to the maintenance of the agricultural production especially in the Åland island communities, where the vitality of the countryside was most threatened. The measure had identifiable impacts on rural population and employment without negative consequences on the structural improvements of the farming sector. The special natural handicaps of the livestock production were without the reach of the flat-rate hectare-based payment, however. Those must become alleviated by a special compensatory allowance based on livestock units or by national subsidies.

The agri-environmental measure had only limited socio-economic impacts, which were born indirectly through the income, cost and environmental impacts of the measure (e.g. the positive contribution of a managed landscape on farm tourism). Modification of the aid scheme could enhance realization of this potential, also. Widely applied "basic compensation for environmental services" could serve as a quality guarantee for sustainable farming, whereas farm-specific agreement on "special compensation for environmental services" could create significant farm level and local impacts. Such clear differentiation could strengthen both the environmental and socio-economic impacts of the aid.

The installation aid for young farmers and the early retirement scheme released resources for the development of the farm business and speeded up the pace of succession, which were important for the competitiveness of the farm sector in the regional economy. While the installation aid was important for the future, the potentially negative impacts on succession costs should be observed.

The **income impacts** of the programme derive mainly from *the LFA measure*, which comprised 28–33 % of the regional net farm income in 2000–2006. The aid level was not sufficient to compensate for all natural handicaps, however, since also national subsidies were needed to achieve competitive income level in agriculture as compared to other employment opportunities. In the island communities the farm size is small and differentiation of the aid level within the region could be justified. The income impacts of *the agri-environmental measure* were generated by the incentive share of the gross payment. As the environmental impacts ask for extensive participation rates by the farmers, the maintenance of a sufficient incentive is important also in the future. *The installation aid for young farmers* covers part of the succession and start-up costs and encourages young farmers to take up and develop the farm businesses. In this task it has a role also in the future.

The **market impacts** of the programme are very limited. *The LFA measure* was neutral with respect to the agricultural production, why the market impacts were related to the maintenance of the agricultural production in areas where it was ceased otherwise. Also *the agri-environmental measure* was a market neutral aid scheme. The very limited farm-specific market impacts originated from the differential fit between the various measures and the existing farming practises, possibly modified. *The installation aid for young farmers* was not bound to specific production or type of farming, why it was also neutral with respects to the markets. The neutrality of the aid schemes was a positive aspect worth of maintaining also in the future with the exception of the possible modification of the LFA measure, in order to observe the special natural handicaps of the livestock production.

During the programming period 2000–2006 support for environmentally friendly agriculture amounted over 23.5 million Euros. The support is divided into various forms of aid: the support for conventional farming that includes different obligatory measures (38 % of the support amount), different voluntary measures (39 %), support for organic farming (19 %) and the supplementary measures (4 %).

Both the farmers and the administration considered the most important needs of **environmental** management to be the conservation of waters and the Baltic Sea and the conservation of the cultural landscapes. The major problem of the coastal waters of Åland is eutrophication, which can be affected to a limited extent with local measures. In the surveys from the early 2000s the effects of the measures were not yet visible, but it has to be taken into account that the time scale of the formation of the effects is slow. In respect of landscape and biological diversity the Åland Islands have a special standing: the Ålandic landscape is a composition of archipelago and open cultural landscape formed by farming and stock-raising that offers habitats for numerous species dependent upon the open grasslands and pastures. The structural change of agriculture and the overgrowth and eutrophication of meadows and pastures caused by it are a major threat to the preservation of the open and small-scale nature of the landscapes.

The impressiveness of the means of the program is based completely on the voluntariness of the farmers and the choices they make. Based on this notion, the program has achieved positive environmental impacts, since the participation in the program has been extensive – estimated by the area of the supported farmland within the sub-measure for conventional farming the objectives set in the program have been achieved and overrun every year of the programming period. The support for environmentally friendly agriculture consisted of 19 different measures plus the support for organic farming, of which, in addition to the support for conventional farming, only 7 measures reached or overran the objectives set in the program. The farmers' attitude to the environmental support system was mainly positive. The system for compensatory allowances was considered good, and the farmers supposed that it promotes the good state of the environment. Some farmers who received support for environmentally friendly agriculture were skeptical about the effectiveness of the supported measures. The fact that the actual effects on the state of the environment, especially effects on the quality of water, are formed slowly probably affects this view. The farmers considered the maintenance of the cultural landscapes important, but did not perceive themselves as much protectors of the biodiversity as of the cultural landscapes.

The challenge of the support system for environmentally friendly agriculture is the division of agriculture into two directions: on the same time there is both a need to raise the size of the farms to ensure profitability, and a need to protect the cultural landscapes formed by the small-scale farming practices and species dependent upon them. However, these do not exclude each other; landscape can be treated in small-scale regardless of the farm size. Because of the extensive nature of organic farming its role in the preservation of the small-scale landscapes will probably grow even bigger, if the farmers are still urged to transition to organic farming. The nature and habitat inventions could be a useful tool to direct the measures to the naturally especially valuable targets. Increasing the farm specific planning and guidance could bring notable benefits, especially on the part of maintenance and care of cultural biotopes.

The farmers' commitment and high level of participation to the **implementation** were the positive aspects in the implementation of the programme. The programme also took into consideration the local circumstances and it was implemented independently in the Åland Islands. The farmers were satisfied with the implementation of the compensatory allowances and the support for environmentally friendly agriculture. The organizations, which help the farmers with the funding issues, have supported the implementation of the programme significantly.

The measures of the programme are focused on agriculture. This has contributed positively to the preservation and development of farm economy as well as to the Åland Island's socio-economic development by ensuring the jobs and operational preconditions in farming and in farm-related enterprises. The employment impacts rather maintained jobs than created them. In future new jobs can be increased by focusing more on the enterprises that are not directly connected with farming. By diversifying the entrepreneurship in rural areas it is possible to create new job opportunities that replace the jobs lost in agriculture in Åland Islands in the last 15 years.

The information about the terms of funding needs to be developed. The obligatory trainings for fund receivers have not been completely successful. The lack of the

upper age limit of fund receivers allocated the funds somewhat unsuitably. Also the lack of Leader method narrowed the selection of measures in the programme. Although the farmers were satisfied with the funds, they did not consider the funds as the best way to support agriculture. Instead, they would rather raise the producer prices so the funds would not be necessary anymore. Steps towards this will be taken, when the support for rural entrepreneurship will be diversified and the action group will be utilized more in developing the entrepreneurship. Through projects and investments e.g. tourism services can be created and their price will be determined by demand.

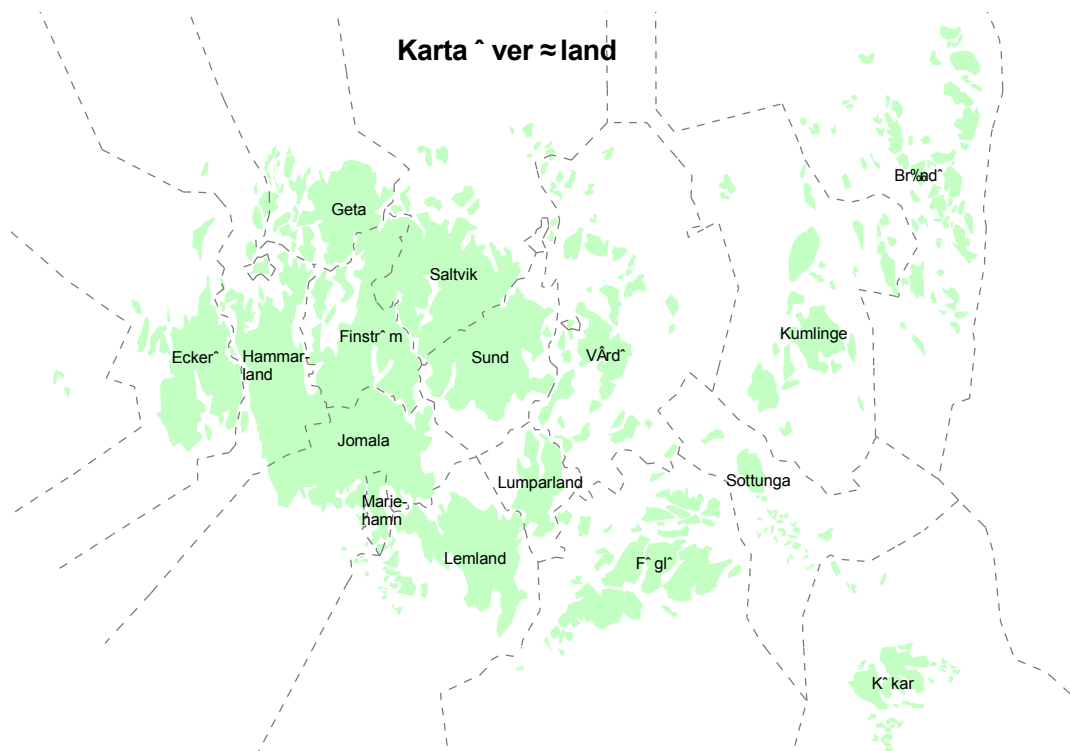
The support organisations of programme implementation which received positive feedback in the evaluation should be given sufficient operational preconditions in the future. If the means selection of the programme is wanted to be diversified and new actors are wanted to be part of the programme activities, these objectives should be taken into consideration in the support organisations' resources and contents of activities. Support measures should be directed in a way that all the rural actors and enterprises are within them, not only the farms in primary production.

1 Arvioinnin tausta

Tässä luvussa tarkastellaan lyhyesti Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmaa 2000–2006 sekä Ahvenanmaata ohjelman toimintaympäristönä.

1.1 Ohjelma

Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmaa 2000–2006 toteutettiin koko Ahvenanmaan alueella (kuva 1). Kansallisen tason luokituksessa Ahvenanmaa kuului B-tukialueeseen. Ohjelma sisälsi kolme toimenpidekokonaisuutta: nuorten viljelijöiden aloitustuki, luonnonhaittakorvaus (LFA-tuki) sekä ympäristötuki.

Kuva 1. Ahvenanmaan kartta. (Ohjelma-asiakirja)

Aloitustukea voidaan myöntää alle 40-vuotiaille uusille viljelijöille. Tuella pyritään edistämään sukupolvenvaihdoksia sekä liiketoiminnan jatkumista ja kehittymistä maataloilla.

EU:ssa epäedullisten alueiden (LFA, Less Favourable Areas) tuki on jo vakiintunut järjestelmä, joka on ollut käytössä vuodesta 1975 lähtien. Tukijärjestelmän tavoitteena on ollut maataloustuotannon ja pellonkäytön jatkuvuuden turvaaminen alueilla, joilla se ilman tukea olisi uhattuna. Ympäristötuki sen sijaan otettiin käyttöön vasta vuonna 1992 osana uudistusta, jolla pyrittiin laajentamaan maatalouspolitiikan näkökulmaa maaseudun suuntaan. Ympäristötuen yleisenä tavoitteena on ollut maatalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentäminen ja ympäristön kannalta kestävien tuotantomenetelmien käytön edistäminen. (Kuhmonen, Tuomas et al. 2008.)

Molemmat tukijärjestelmät ovat joutuneet uudelleenarvioinnin kohteiksi EU:n merkittävän laajentumisen myötä. Unioniin on liittynyt merkittäviä maatalousmaita, minkä myötä tukipinta-alat ovat kasvaneet ja rahoituspohja suhteellisesti heikentynyt. Tukijärjestelmä on ajan myötä laajentunut suureen osaan Eurooppaa eikä enää välttämättä tue vain sellaisten epäedullisten alueiden maatalouden kehittymistä, joilla ei kyetä ammentamaan kehitykseen riittävästi voimavaroja pelkästään markkinoilta. Ympäristön painoarvo unionin toiminnassa on yleisesti kasvanut ja toisaalta korkeiden luontoarvojen alueiden (HNV, High Nature Value) määrä on lisääntynyt laajentumisen myötä. Nämä molemmat kehityspiirteet ovat saaneet aikaan sen, että EU:n piirissä on aiempaa suurempi paine kohdentaa kummankin tukijärjestelmän toimenpiteet aiempaa harvemmille ja tarkemmin valikoiduille alueille. Tämän osoittavat vireillä olevat muutoshankkeet kuten EU:n maatalouspolitiikan ”terveystarkastus” ja tukijärjestelmien arvioinnit. (Kuhmonen, Tuomas et al. 2008.)

Ympäristötuen tavoitteena on maatalouden ympäristökuormituksen vähentäminen sekä tuotannon kehittäminen ympäristön kannalta kestäväan suuntaan. Ympäristötuki koostuu useista erilaisista, eritasoisista ja eri tavoin ryhmitellyistä keinoista, joilla tavoitellaan myönteisiä ympäristövaikutuksia maaperään, pinta- ja pohjavesiin ja ilmaan sekä luonnon ja maiseman monimuotoisuuteen.

1.2 Ahvenanmaa ohjelman toimintaympäristönä

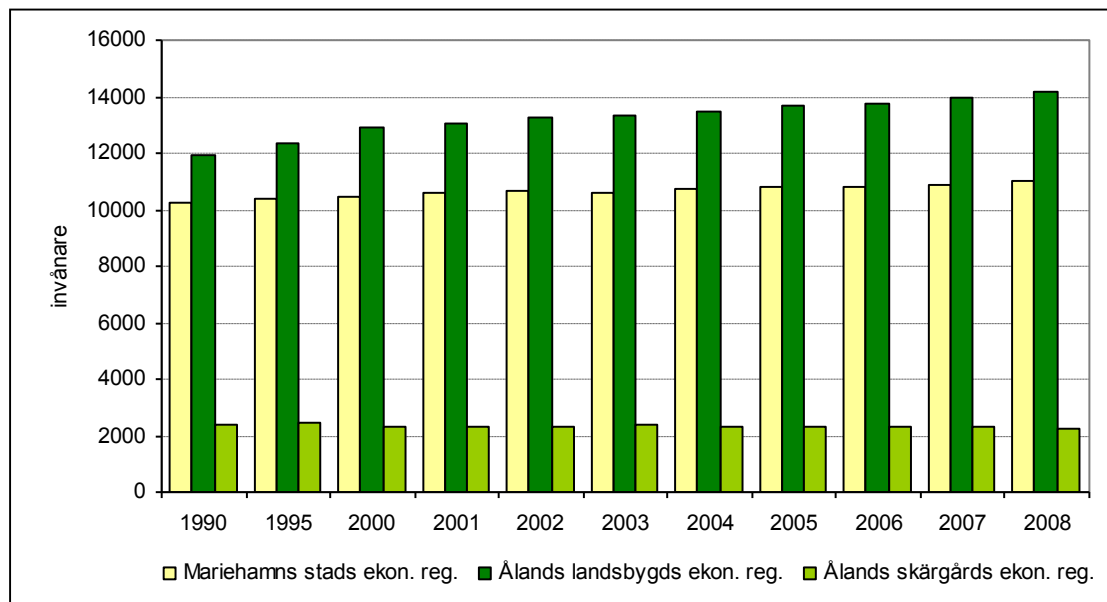
Ahvenanmaa sijaitsee Suomen ja Ruotsin välissä Itämeressä, Ahvenanmeren itäpuolella ja Selkämeren eteläpuolella. Ahvenanmaan maakunnan kokonaispinta-ala on 6 748 km², josta 22 % on maata ja 78 % vesistöä. Maakuntaan kuuluu yli 6 500 saarta ja luotoa, joista 60 on asuttuja. Manner-Ahvenanmaa on saarista suurin ja se käsittää yli 70 % alueen koko maapinta-alasta.

Ahvenanmaan maakunta käsittää 16 kuntaa ja maakuntakeskuksena toimii Maarianhaminan kaupunki. Ahvenanmaan maaseutualueeseen kuuluvat seuraavat kunnat: Eckerö, Finström, Geta, Hammarland, Jomala, Lemland, Lumparland, Saltvik ja Sund. Ahvenanmaan saaristoalueeseen lasketaan kuuluvaksi puolestaan Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga sekä Vårdö. Saaristoalueen kunnista ei ole maanteyhteyttä pääsaarelle, mutta kaikki Ahvenanmaan kunnat ja tärkeimmät asutuskeskittymät ovat toisiinsa yhteydessä lautta- ja laivaliikenteen kautta.

Väestö

Ahvenanmaan maaseutualueilla on enemmän väestöä kuin Maarianhaminan kaupunkialueella (kuva 2). Pieni osa Ahvenanmaan väestöstä asuu Ahvenanmaan

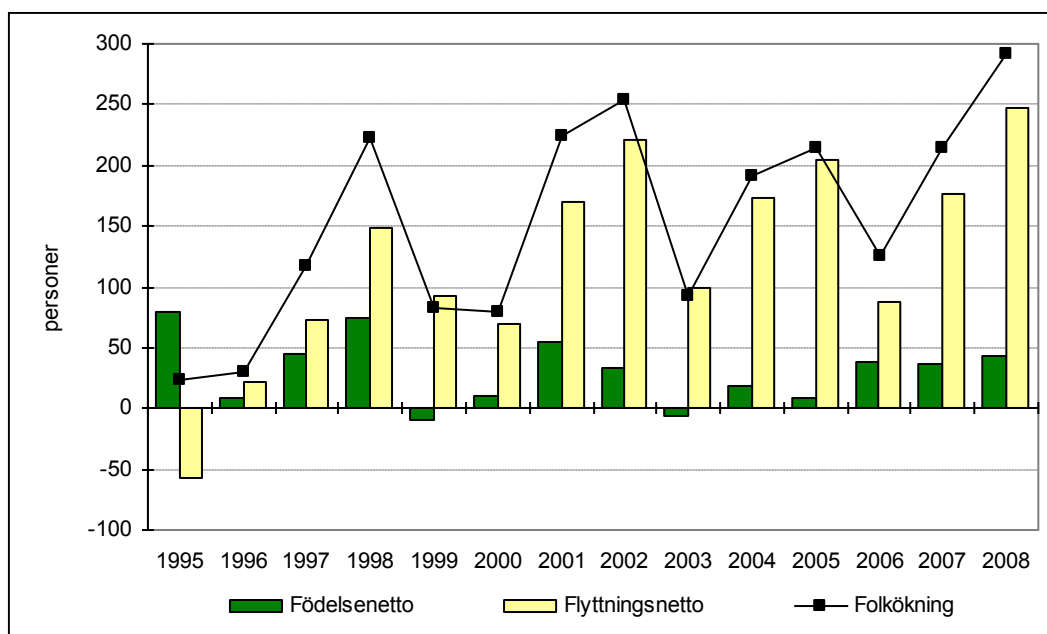
saaristoalueilla. Väestön jakaantuminen näiden kolmen alueen välillä on pysynyt suhteellisen muuttumattomana vuodesta 1990 vuoteen 2008. Kuitenkin maaseutualueiden väestömäärä on kasvanut mainittuna ajanjaksona noin 2000 asukkaalla. Maarianhaminassa asui vuonna 2006 noin 40 % Ahvenanmaan väestöstä. 2000-luvun aikana Maarianhaminan väestö on hieman kasvanut samoin kuin koko maakunnan väestö (taulukko 1). Väestön muutoksilla tarkasteltuna maakunnan kehitys on ollut varsin suotuisa. Ahvenanmaan väestömäärä on ollut lyhyistä kausivaihteluista huolimatta trendinomaisessa kasvussa vuosina 1995–2008 (kuva 3).

Kuva 2. Ahvenanmaan asukasluvu alueittain 1990–2008 (Tilastokeskus).

Taulukko 1. Ahvenanmaan kuntien väkiluku ja sen muutos vuosina 2000–2006

Kunta	2000	2006	Muutos-%
Brändö	514	520	1,2
Eckerö	830	929	11,9
Finström	2 299	2 464	7,2
Föglö	595	583	-2,0
Geta	478	448	-6,3
Hammarland	1 351	1 423	5,3
Jomala	3 328	3 664	10,1
Kumlinge	405	359	-11,4
Kökar	296	298	0,7
Lemland	1 585	1 731	9,2
Lumparland	377	387	2,7
Mariehamn	10 488	10 824	3,2
Saltvik	1 679	1 706	1,6
Sottunga	129	120	-7,0
Sund	1 013	1 033	2,0
Vårdö	409	434	6,1
Åland	25 776	26 923	4,4

Kuva 3. Ahvenanmaan väestömuutos 1995–2008 (Tilastokeskus 2009).

Toimialoista Ahvenanmaalla korostuvat yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut sekä kauppa, majoitus- ja ravintolatoiminta merkittävänä työllistäjinä. Maa- ja metsätalouden osuus on alle viisi prosenttia työllisistä ja alkutuotannossa työllisten määrä on vähentynyt merkittävästi 2000-luvun kuluessa (taulukko 2). Pelkästään maatalouden työllisten määrä on vähentynyt 18 % vuosina 2000–2007, joskin vuosina 2006–2007 eli juuri arvioitavana olevan Ahvenanmaan maaseutuohjelman toteutuksen päättyessä, maatalouden työllisten määrä on kasvanut (taulukko 3).

Taulukko 2. Ahvenanmaan työlliset toimialoittain 2000–2006 (Tilastokeskus 2009).

Toimiala	2000		2006		Muutos-% 2000–2006
	henkilöä	%	henkilöä	%	
(A-B) Maa- ja metsätalous	807	6,2	597	4,5	-26,0
(C) Kaivostoiminta ja louhinta	2	0,0	4	0,0	100,0
(D) Teollisuus	1 168	9,0	1 050	7,8	-10,1
(E) Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	117	0,9	113	0,8	-3,4
(F) Rakentaminen	787	6,1	935	7,0	18,8
(G-H) Kauppa, majoitus- ja ravintolatoiminta	1 715	13,3	1 870	13,9	9,0
(I) Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	2 410	18,6	2 198	16,4	-8,8
(J-K) Rahoitus-, vakuutus-, ym. toiminta	1 012	7,8	1 257	9,4	24,2
(L-Q) Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	4 440	34,3	5 199	38,8	17,1
Toimiala tuntematon	474	3,7	191	1,4	-59,7
Yhteensä	12 932	100,0	13 414	100,0	3,7

Taulukko 3. Maatalouden työlliset Ahvenanmaalla vuosina 2000–2007
(Tilastokeskus 2009).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Muutos-% 2000-2007
Brändö	44	49	41	42	28	33	30	31	-29,5
Eckerö	39	38	37	39	39	37	34	41	5,1
Finström	101	85	87	84	91	87	86	94	-6,9
Föglö	57	51	50	46	44	34	30	37	-35,1
Geta	44	40	34	36	34	31	32	30	-31,8
Hammarland	78	71	73	61	67	61	58	70	-10,3
Jomala	132	123	127	121	106	98	93	110	-16,7
Kumlinge	20	17	10	17	19	7	11	15	-25,0
Kökar	11	11	10	9	10	9	7	5	-54,5
Lemland	32	28	28	27	26	23	22	21	-34,4
Lumparland	16	12	11	14	14	14	16	14	-12,5
Mariehamn	50	28	30	29	28	32	33	35	-30,0
Saltvik	81	73	66	61	58	60	62	69	-14,8
Sottunga	17	16	15	14	14	13	13	14	-17,6
Sund	47	47	42	39	36	40	37	37	-21,3
Vårdö	38	38	41	34	33	34	33	37	-2,6
ÅLAND	807	727	702	673	647	613	597	660	-18,2

Ympäristön tila Ahvenanmaalla

Ahvenanmaan maatalous on monipuolista, mutta tilakoko on luonnonolosuhteista johtuen melko pieni. Yleisimmät tuotantosunnat ovat erikois- ja puutarhakasvien viljely, viljanviljely, lypsykarjatalous sekä lammas- ja vuohitalous. Vuonna 2006 noin 78 % tiloista harjoitti jotakin näistä päätuotantosunnista (liite 4). Maatilojen keskipeltoala oli vuonna 2006 noin 23,5 hehtaaria, mutta maakunnan eri alueiden väliset erot maatilojen rakenteessa ovat suuria. Aikavälillä 2000–2006 keskitilakoko on kasvanut noin 15 prosentilla.

Ahvenanmaa kuuluu hemiboreaaliseen tammivyöhykkeeseen. Kallioperä on punaista rapakiveä. Ahvenanmaalainen luonto on pienipiirteistä: pienen mittakaavan maatalous ja karjankasvatus ovat jättäneet Ahvenanmaalle luonteenomaisen leimansa, joka näkyy maiseman vaihtelevuudessa ja biologisessa diversiteetissä. Karjankasvatus on muokannut niittyjä, laitumia ja laidunmetsiä. Lehmät ja hevoset ovat perinteisesti laiduntaneet pääsaaren ravinteikkaammilla laitumilla, kun taas lampaat on viety laiduntamaan karummille saarille. Maatalousmaata on Ahvenanmaalla 14 180 ha, ja niittyjä on 9 % koko maapinta-alasta. Ahvenanmaalla maatalous on maaseudun ja maaseutumaisen elämäntavan kivijalka, joka työllistää paikallisesti ja turvaa alueen palveluita.

Ahvenanmaan luonnon suurimpia uhkia ovat vesistöjen rehevöityminen ja luonnon monimuotoisuuden vähentyminen. Rannikkovesistä paikallisten päästöjen eniten kuormittamia vesiä ovat Lumparn sekä Maarianhaminan ja Eckerön rannikkovedet. Happikatoa on havaittu Lumparnissa sekä Finströmissä ja Getassa. Ahvenanmaan pääsaaren ympäristön vedet ovat samentuneita. Ongelmat ovat erityisen selviä sulkeutuneissa lahdissa, joissa veden vaihtuvuus on pientä. Rehevöityminen on johtanut leväkukintoihin. Myös pääsaaren sisävedet ovat paljolti huonossa kunnossa, minkä taustalla ovat valuma-alueen maatalouden ja yhdyskuntien päästöjen lisäksi veden heikko vaihtuvuus ja kierto.

Maaseudun rakennemuutoksella on ollut suuri vaikutus kulttuurimaisemaan ja luonnon monimuotoisuuteen, joita ovat rapauttaneet maatalouden työtapojen tehostuminen ja niittyjä ja metsälaitumia laiduntavan karjan vähentyminen. Heinän niittäminen luonnonniityiltä ei ole enää kannattavaa, vaan heinää tehdään heinäpelloilta, joissa heinää varta vasten viljellään karjan rehuksi. Vanhoja niittyjä ja laitumia uhkaa umpeenkasvu. Rannikkoekosysteemejä uhkaa ensisijassa kaislikoiden leviäminen, joka liittyy osaltaan rannikkovesien rehevöitymiseen.

Pohjaveteen maatalouden päästöillä ei 2000-luvun alkuun mennessä ollut merkittäviä vaikutuksia. Maaperän laatua huonontaa maan tiivistyminen, joka aiheutuu yksipuolisesta viljelyvalikoimasta, kesannoinnin puuttumisesta ja syksyisen maanmuokkauksen olosuhteista. Torjunta-aineiden käyttö lisää kemikaalien pitoisuuksia maaperässä. Peltojen fosforipitoisuudet ovat korkeita pitkään jatkuneen lannoituksen seurauksena. Jätevesilietettä käytetään lannoitteena vain vähän, sillä raja-arvot raskasmetallien suhteen ovat tiukkoja.

Ilmanlaatuun Ahvenanmaalla vaikuttaa ennen kaikkea kaukokulkeuma. Maatalouden ilmapäästöt ovat lähinnä typpiyhdisteitä (esim. ammoniakki ja urea), jotka pääsevät ilmaan lannanlevityksestä ja lannoituksesta. Maatalouden ilmapäästöjen vaikutukset ovat yleensä paikallisia.

Ohjelmakaudella 1995–1999 oli tavoitteena rikkaan ja monimuotoisen maaseutumaiseman säilyttäminen, maatalouden aiheuttaman ympäristökuormituksen minimoiminen sekä luonnon ja perinteisen maatalouden elementtien suojeleminen maaseudulla. Osallistuminen ohjelmaan ylitti odotukset, sillä yli 80 % maanviljelijöistä sai ympäristötukea ohjelmakauden aikana. Lannoitteiden käyttö väheni 20 % vuoteen 1994 verrattuna. Ohjelmakauden aikana viljellyn maan pinta-ala kasvoi ja fosforipäästöjen oletettiin vähentyneen suojakaistojen ansiosta. Piennarkaistojen perustaminen turvasi osaltaan monimuotoisuuden säilymistä.

2 Arvioinnin sisältö sekä arviointimenetelmät ja -aineistot

Tässä luvussa käydään läpi arviointitehtävä sekä arviointiasetelma. Lisäksi luvussa esitellään arviointikysymykset ja -menetelmät sekä arvioinnissa käytetyt aineistot. Luvun lopussa kuvataan arviointikyselyihin osallistuneiden perustaustatietoja.

2.1 Arviointitehtävä ja arviointiasetelma

Arvioinnin tilaajana toimi Ahvenanmaan maakuntahallitus. Arviointitehtävän mukaan tavoitteena oli selvittää luonnonhaittakorvauksen, maatalouden ympäristötuen sekä nuorten viljelijöiden aloitustuen toimenpiteiden vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista kaudella 2000–2006 sekä arviointitulosten pohjalta esittää parannusehdotuksia maaseudun kehittämistoimenpiteisiin.

Varsinaisia arviointikysymyksiä oli kaksi:

- 1) Mitkä ovat olleet ohjelman vaikutukset suhteessa asetettuihin tavoitteisiin?
- 2) Miten ohjelman toimeenpano ja toteutus on onnistunut?

Loppuarvioinnin luonteen mukaisesti arvioinnissa tarkastellaan erityisesti ensimmäistä pääarviointikysymystä ja toisen kysymyksen näkökulmana on analysoida prosesseja siitä näkökulmasta, miten ne ovat tukeneet ohjelman tavoitteiden saavuttamista.

Näiden pääkysymysten puitteissa ja rinnalla tarkastellaan komission arviointikysymyksiä, määrärahojen käyttöä, tuen tehokkuutta sekä vaikuttavuutta ja vaikutuksia. Samoin esitetään johtopäätökset maaseudun kehittämiss politiikan onnistuneisuudesta Ahvenanmaalla ohjelmaa toteuttamalla.

Arviointikysymykset on koottu viiteen arviointiteemaan, joista neljä liittyy vaikuttavuuden arviointiin ja yksi toimeenpanon arviointiin. Koska kyseessä on ohjelman arviointi, jokaista kolmea toimenpidettä arvioidaan peräkkäin kunkin teeman puitteissa eikä erikseen omana kokonaisuutenaan – keinoillahan pyritään saavuttamaan ohjelman kokonaisstrategian osoittamat päämäärät. Teemat koskevat ohjelman sosio-ekonomisia, tulo-, markkina- ja ympäristövaikutuksia sekä

toimeenpanoa ja teknistä toteutusta. Kunkin teeman sisällä arvioidaan sekä erityisiä että yleisiä arviointikysymyksiä, jotka liittyvät kyseiseen teemaan. Ote on pyritty pitämään mieluummin tiiviinä ja arvioivana kuin laajana ja kuvailevana.

Arvioinnin toteuttivat yhteistyössä Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutti, Fin-Auguuri Oy sekä Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskus. Lönnrot-instituutti toimi arvioinnin koordinaattorina ja on vastannut arvioinnin kokonaisuuden organisoinnista, nuorten viljelijöiden aloitustukea koskevasta osasta, väestöön ja työllisyyteen liittyvistä monialaisista arviointikysymyksistä sekä ohjelman toimeenpanon ja toteutuksen arvioinnista. Fin-Auguuri Oy sekä Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskus ovat vastanneet luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukeen kuuluvista osioista. Monialaisista arviointikysymyksistä Fin-Auguuri Oy on vastannut tulotaso- ja markkinatilannetarkastelusta ja Jyväskylän yliopiston ympäristöntutkimuskeskus puolestaan ympäristönsuojelua ja ympäristön laatua koskevista pohdinnoista.

2.2 Arvioinnin kohteet, kysymykset ja menetelmät

Vaikuttavuuden arviointi

Ahvenanmaan maaseudun kehittämissuunnitelman 2000–2006 jälkiarvioinnissa noudatettiin Horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelman 2000–2006 jälkiarvioinnin rakennetta. Manner-Suomessa toteutettu ohjelma sisälsi Ahvenanmaan tavoin luonnonhaittakorvauksen ja maatalouden ympäristötuen, Ahvenanmaan ohjelmassa on ollut mukana lisäksi nuorten viljelijöiden aloitustuki.

Ohjelman vaikuttavuuden arviointi koostui neljästä arviointiteemasta: sosioekonomisten, tulo-, markkina- ja ympäristövaikutusten arvioinnista. Kunkin teeman puitteissa arvioitiin sekä yleisiä että erityisiä arviointikysymyksiä.

Sosio-ekonomisten vaikutusten arviointi keskittyy ohjelman ja sen toimenpiteiden vaikutuksiin maaseudun väestöpohjan ja työllisyyden säilyttämisessä, jotka molemmat korostuvat ohjelman strategiassa ja toimenpiteiden päämäärissä. Lisäksi osiossa arvioidaan ohjelman yleisiä vaikutuksia maatalojen rakennekehitykseen.

Tulovaikutusten arviointi on keskeisessä asemassa ohjelman vaikuttavuuden kannalta. Luonnonhaittakorvauksen toimenpidelogiikassa tulovaikutus on keskeinen tekijä, jonka kautta korvataan maatilayrittäjille luonnonhaitoista aiheutuvia alentuneita tuottoja tai kohonneita kustannuksia. Ympäristötuessa tulovaikutus liittyy ympäristönsuojelutoimenpiteistä ja ympäristöystävällisistä viljelymenetelmistä aiheutuneiden kustannusten ja tulonmenetysten korvaamiseen sekä kannustinelementtiin. Nuorten viljelijöiden aloitustuki kattaa osaltaan tilapidon aloittamisesta johtuvia kustannuksia. Tulovaikutusten arvioinnissa keskeistä on tukijärjestelmien korvausten ja niiden perusteena olevien menetysten tai haittojen yhteyden tutkiminen. Tämän pohjalta voidaan sitten arvioida keinojen tulovaikutusten tosiasiallista merkitystä esimerkiksi maaseudun asutukseen, maankäyttöön ja ympäristöön. Keskeisintä tulovaikutusten arvioinnissa on tuen merkityksen hahmottaminen verrattuna tilanteeseen ilman tukea, minkä perusteella voidaan arvioida vaihtoehtoista kehityskulkua, koska vain tätä kautta voi syntyä ymmärrys tuen tosiasiallisesta merkityksestä ja vaikuttavuudesta. Vaikutuksia arvioitiin sekä maataloustuotannon kannattavuuden että viljelijäperheiden toimeentulon näkökulmasta.

Markkinavaikutusten arvioinnissa keskitytään järjestelmien vaikutusten selvittämiseen maataloustuotemarkkinoiden suhteen. Tällöin analysoidaan tukijärjestelmien mahdollisia vaikutuksia alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin maataloustuotemarkkinoihin esimerkiksi tukialueporrastuksessa ja tuen toimenpidekohtaisessa eriyttämisessä (onko tukiporrastuksella ollut tuotantovaikutuksia, onko esim. tietyillä ympäristötoimenpiteillä ollut tuotantovaikutuksia).

Ympäristövaikutusten arviointi on laaja kokonaisuus, jossa tarkastellaan sekä ohjelman yleisiä vaikutuksia, että järjestelmien erityisvaikutuksia. Yleisvaikutukset liittyvät ympäristön laatuun ja suojeluun kokonaisvaltaisesti. Luonnonhaittakorvauksen ympäristövaikutusten arvioinnissa keskitytään maatalousmaan viljelykäytön jatkuvuuden ja kestävien viljelymenetelmien käytön tarkasteluun. Maatalouden ympäristötuen arvioinnissa keskitytään ohjelman vaikutusten analysointiin luonnonvarojen suojelun (maaperä, pinta- ja pohjavedet, ilma), luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja maisemanhoidon suhteen.

Toimenpiteiden vaikuttavuus ja sen arviointi kiteytyy maatilayrittäjien valintoihin: kuinka tarjolla olevat keinot vastaavat yhteiskunnan ja yrittäjien tarpeisiin, millä perusteilla yrittäjät tekevät päätöksiä (sitoutuvat ohjelman toimenpiteisiin) ja kuinka tämän päätöksenteon vaikutuksesta tapahtuva toiminta lopulta toteuttaa ohjelman tavoitteita.

Toimeenpanon ja toteutuksen arviointi

Toimeenpanon arviointi on ennen kaikkea tarkoituksenmukaisuuden ja tehokkuuden arviointia. Siinä tarkastellaan, kuinka tarkoituksenmukaisia järjestelmien toimeenpanojärjestelyt ovat kokonaisuudessaan olleet niiden tavoitteita ja vaikuttavuutta ajatellen. Tätä varten toimeenpanon arvioinnissa 1) kuvataan järjestelmien toteutus (osallistumisehdot, toimenpiteet, osallistujat, varainkäyttö, tiedotus, hallinnointimenettelyt ja valvonta), 2) arvioidaan näiden tarkoituksenmukaisuutta ja tehokkuutta suhteessa järjestelmien ja ohjelman tavoitteisiin, 3) arvioidaan järjestelmien suhdetta muihin maaseudun kehittämisen politiikkakeinoihin (koherenssi, yhteisvaikutukset) sekä 4) arvioidaan toimeenpanon tehostamismahdollisuuksia. Lyhyesti sanottuna ohjelman toteutuksen arvioinnissa analysoidaan ohjelman toimeenpanon aiheuttamia tavoitteiden saavuttamista edistäviä ja hankaloittavia vaikutuksia.

2.3 Aineistot

Arvioinnin aineisto on koottu kyselyiden ja haastatteluiden sekä valmiiden asiakirja- ja tilastoaineistojen kautta. Nuorten viljelijöiden aloitustukea ohjelmakaudella saaneille 27 henkilölle toteutettiin oma kyselynsä aloitustukeen liittyen (liite 2). Kysely lähetettiin postitse ja siihen vastasi 13 henkilöä, jolloin vastausprosentiksi muodostui 48,1.

Kaikille ohjelmasta ympäristö- ja LFA-tukea saaneille tiloille toteutettiin myös kysely (liite 3). Lähetettyjä kyselyitä oli yhteensä 784, joista 716 meni perille. Suurin osa kyselyistä lähetettiin postitse, vajaa viidesosa lähetettiin sähköpostitse. Nuorten viljelijöiden aloitustukikyselyn saaneille ei lähetetty tätä kyselyä. Kyselyn saaneista vastasi yhteensä 138 henkilöä, joten vastausprosentiksi muodostui tässä kyselyssä 19,3. Lisäksi 12 henkilöltä saatiin ilmoitus, että he ovat lopettaneet tilanpidon. Lisäksi

muutamien vastaajien tilalla oli tehty sukupolvenvaihdos. Heikkoa vastausprosenttia selittänee suurimmaksi osaksi se, että jälkiarviointi toteutettiin varsin myöhään ohjelmakauden päättymisen jälkeen. Todennäköisesti tästä syystä monilla vastaajilla ei ollut motivaatiota vastata 2000-luvun alkupuolella myönnettyihin tukiin liittyviin kysymyksiin. Vastauksia saatiin kuitenkin tyydyttävästi ja kun kyselyaineistoa vielä täydennettiin laajalla haastatteluaineistolla, saadaan kysely- ja haastatteluaineistojen sekä muun arviointiaineiston perusteella monipuolinen kuva arvioitavasta ohjelmasta.

Kyselyiden lisäksi toteutettiin runsaasti haastatteluita. Ohjelmahallinnon edustajia haastateltiin yhteensä seitsemän henkilöä eli käytännössä kaikki Ahvenanmaan maakuntahallinnossa ohjelman parissa työskennelleet sekä yksi maataloussihteeri kuntasektorilta. Tuensaajia haastateltiin yhteensä 11 henkilöä. Heidän joukossaan oli sekä aloitustukea saaneita että luonnonhaittakorvausta ja ympäristötukea saaneita.

Valmiina aineistona arvioinnissa on lisäksi hyödynnetty ohjelmasta tehtyä väliarviointia, ohjelma-asiakirjaa ja ohjelman vuosiraportteja, IACS-rekisterin tietoja, erilaisia tilastotietoja mm. myönnettyistä tuista ja pinta-aloista, Tilastokeskuksen tilastoja sekä maa- ja metsätalousministeriön Tietopalvelukeskuksen (Tike) tilastoaineistoja.

Taustaa kyselyihin osallistuneista

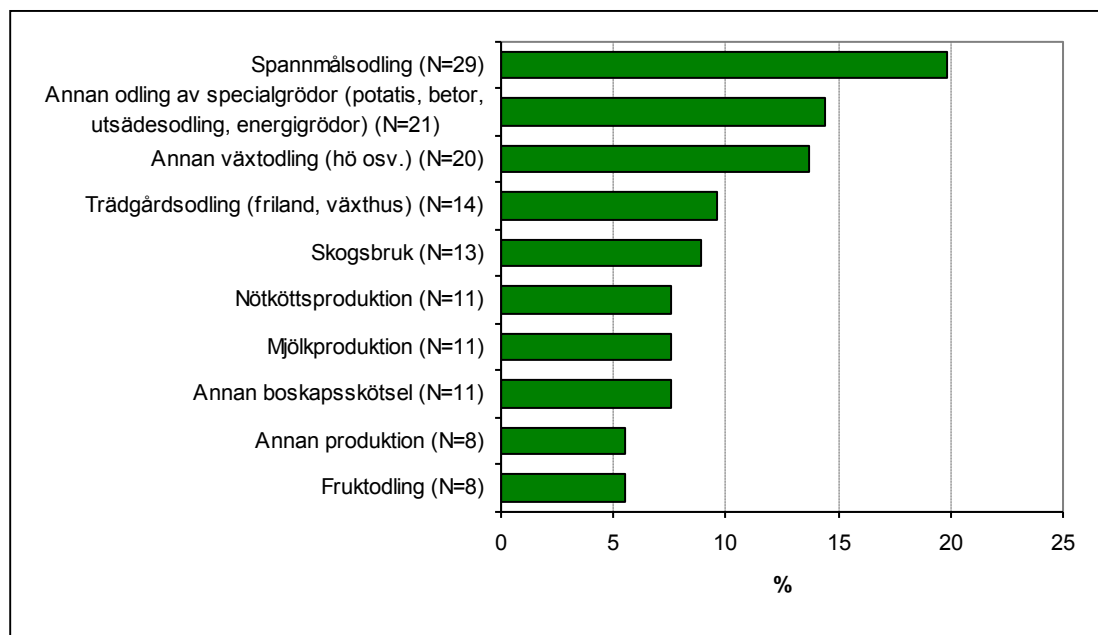
Nuorten viljelijöiden aloitustukea koskevaan kyselyyn saaduista 13 vastauksesta neljä oli Jomalan kunnasta. Kaksi vastausta saatiin Saltvikistä, Limparlandista sekä Hammarlandista. Yksittäiset vastaukset tulivat Sundista, Lemlandista sekä Getasta.

Aloitustukea saaneiden tilojen päätuotantosuunta oli viidellä tilalla maidontuotanto, kolmella tilalla muu erikoiskasvien kuten perunan, juurikkaiden, siemenkasvien tai energiakasvien viljely, kahdella tilalla muu kasvinviljely (heinä yms.) ja kahdella tilalla muu karjatalous kuin nauta-, sika tai siipikarjatalous. Yksittäiset vastaukset saatiin tiloilta, joiden päätuotantosuunta oli puutarhatalous, metsätalous, naudanlihan tuotanto sekä hedelmänviljely.

Tilojen koko vaihteli 3 hehtaarista 95 hehtaariin. Tuensaajat olivat iältään 22 vuodesta 39 vuoteen sinä vuonna kun olivat saaneet nuorten viljelijöiden aloitustuen.

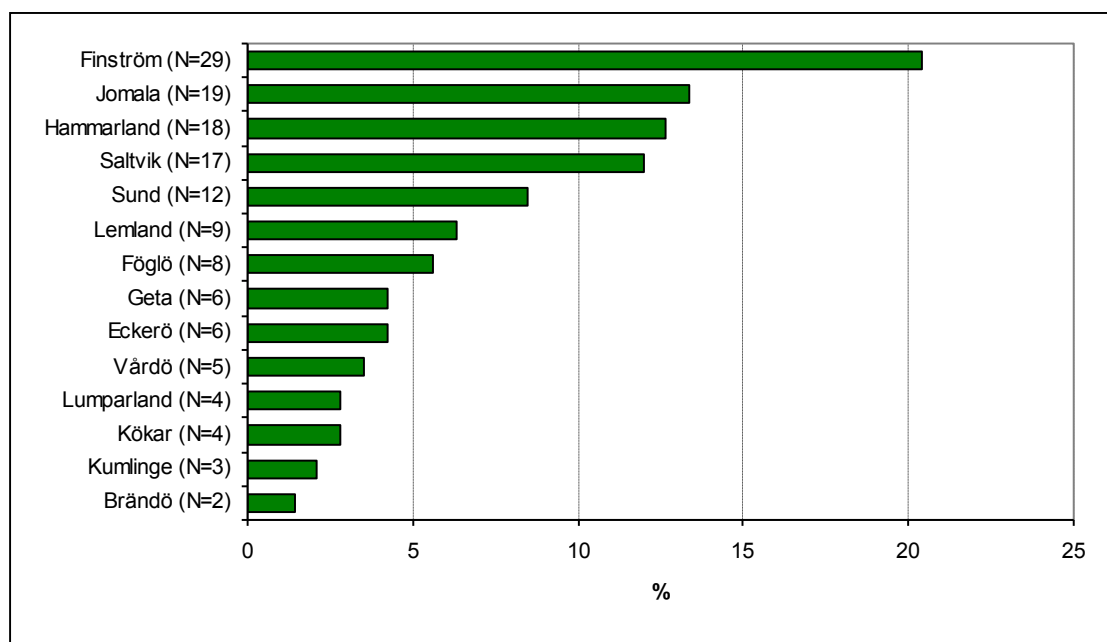
Aloitustukea saaneista vastaajista kaksi oli käynyt peruskoulun, neljä oli suorittanut ammattikoulututkinnon, kuusi opisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon ja yksi henkilö yliopisto- tai korkeakoulututkinnon.

Luonnonhaittakorvausta tai ympäristötukea saaneista kyselyn vastaajista joka viidennellä tilan päätuotantosuunta oli viljanviljely (kuva 4). Vastaajissa oli runsaasti myös muuta erikoiskasvien kuten perunan, juurikkaiden, siementen tai energiakasvien viljelyä harjoittavia sekä muuta kasvinviljelyä kuten heinän viljelyä harjoittavia tiloja. Muita tuotantosuuntia harjoittavia maatiloja oli vastaajissa vähemmän.

Kuva 4. Gårdens huvudsakliga produktionsinriktning (välj den som är viktigast med tanke på de totala inkomsterna)?

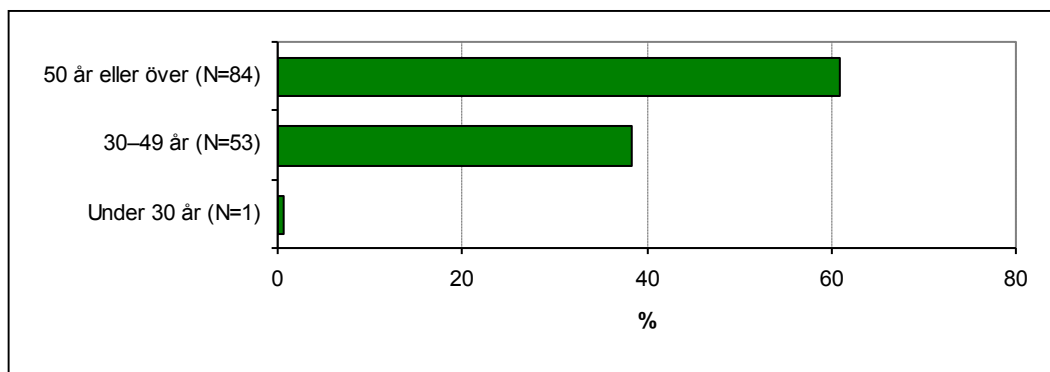
Yli viidennes vastaajista harjoitti toimintaansa Finströmin kunnassa (kuva 5). Seuraavaksi eniten vastauksia saatiin tiloilta, jotka harjoittivat toimintaansa Jomalassa, Hammarlandissa, Saltvikissa ja Sundissa. Ahvenanmaan kunnista ainoastaan Sottungasta ja Maarianhaminasta ei saatu lainkaan vastauksia.

Kuva 5. Den kommun där verksamheten bedrivs?

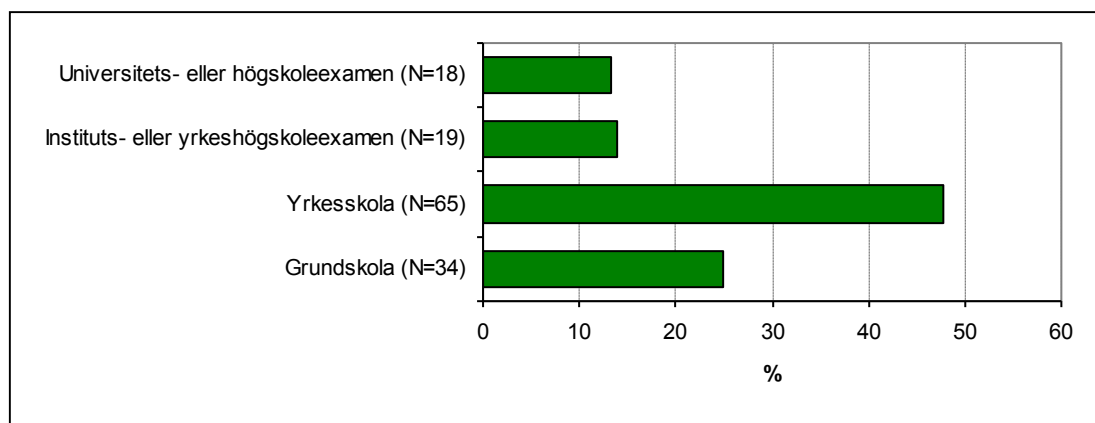
Maatilojen viljelyssä olevien peltojen suuruus vaihteli 116 hehtaarista alle 1 hehtaarin puutarhaan. Tarkasteluajankohtana pidettiin kesää 2006.

Tilan ensisijaisen viljelijän ikä oli vastaajista noin 60 %:lla ollut vähintään 50 vuotta tai enemmän vuonna 2006 (kuva 6). Vastaajajoukosta oli 30–49-vuotiaita ollut vajaa 40 % ja alle 30-vuotiaita tarkasteluvuonna 2006 ainoastaan yksi henkilö.

Kuva 6. Den primära odlarens ålder 2006?

Ensisijaisen viljelijän koulutus oli vuonna 2006 ollut lähes puolella ammattikoulu ja joka neljännellä vastaajalla peruskoulu (kuva 7). Opisto-, ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinto oli noin joka kolmannella vastaajalla.

Kuva 7. Den primära odlarens utbildning 2006?

LFA-tukea ja ympäristötukea saaneista vastaajista 29 % ilmoitti, että heidän tilansa pellot rajoittuvat valtaojaan ja 26 % vastaajista kertoi, että heidän tilansa pellot rajoittuvat joko mereen, järveen tai lampeen. Niillä tiloilla, joiden pellot rajoittuivat vesialueeseen rantaviivan tai ojanpientareen, rantaviivan pituus vaihteli 15 metristä 1 000 metriin. Keskiarvopituus oli noin 260 metriä.

Vastaajista 12 % kertoi, että tilan alueella sijaisi arvokkaita perinnebiotooppeja. Vastaajista 58 % näitä ei ollut ja 30 % ei osannut sanoa, onko oman tilan alueella arvokkaita perinnebiotooppeja.

Arvokkaaseen maisema-alueeseen kuului vastanneista tiloista 15 %. Tiloista 62 % ei kuulunut näihin ja 23 % vastaajista ei osannut sanoa, kuuluuko heidän tilansa niihin.

3 Arvioinnin tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelman 2000–2006 kautta myönnettyjen tukien vaikuttavuutta. Tarkasteltavina ovat tukien sosio-ekonomiset vaikutukset, tulovaikutukset, markkinavaikutukset sekä ympäristövaikutukset. Lisäksi tarkastellaan ohjelman toimeenpanoa ja teknistä toteutusta. Kunkin alaluvun jälkeen esitetään johtopäätökset ja suositukset.

3.1 Sosio-ekonomiset vaikutukset

Ahvenanmaan maaseudun sosio-ekonominen kehitys on ollut ohjelmakauden aikana samansuuntainen kuin koko maassa. Väestö on kuitenkin lisääntynyt koko maata selvästi nopeammin, varsinkin pääsaaren maaseutukunnissa (taulukko 4). Ainoastaan saaristokunnissa se on vähentynyt. Alkutuotannon työpaikat ovat vähentyneet hieman koko maata nopeammin varsinkin saaristokunnissa.

Viljelty peltoala on kasvanut hieman koko maata vähemmän. Saaristossa viljelty peltoala on kasvanut suhteellisen paljon, mutta pinta-alat ovat kokonaisuudessaan pieniä. Käytössä olevan luonnonniityn ja -laitumen määrä on sen sijaan kasvanut Ahvenanmaalla selvästi koko maata enemmän. Niiden osalta Ahvenanmaa edustaa merkittävää valtakunnallista keskittymää: maakunnan osuus viljelystä peltoalasta vuonna 2006 oli vain 6,2 %, mutta luonnonniityistä ja -laitumista peräti 33,0 %

Taulukko 4. Sosio-ekonomisia tunnuslukuja Ahvenanmaasta 2000–2006.

Kunta	Väestö			Alkutuot. Työpaikkoja			Viljelty peltoala, ha			Luonnonniitty/-laidun, ha		
	2000	2006	Muutos %	2000	2006	Muutos %	2000	2006	Muutos %	2000	2006	Muutos %
Brändö S	514	520	+1,2	48	32	-33,3	91	116	+27,5	-	-	-
Eckerö M	830	929	11,9	41	37	-9,8	502	462	-8,0	75	83	+10,7
Finström M	2.299	2.464	+7,2	110	85	-22,7	1.972	2.198	+11,5	624	882	+41,3
Föglö S	595	583	-2,0	60	33	-45,0	652	705	+8,1	304	432	+42,1
Geta M	478	448	-6,3	43	31	-27,9	597	639	+7,0	248	293	+18,1
Hammarland M	1.351	1.423	+5,3	69	53	-23,2	1.598	1.690	+5,8	394	831	+110,9
Jomala M	3.328	3.664	+10,1	148	104	-29,7	3.034	3.008	-0,9	833	1.106	+32,8
Kumlinge S	405	359	-11,4	20	10	-50,0	284	313	+10,2	400	629	+57,3
Kökar S	296	298	+0,7	11	7	-36,4	160	193	+20,6	393	631	+61,4
Lemland M	1.585	1.731	+9,2	31	19	-38,7	691	661	-4,3	233	262	+12,4
Lumparland M	377	387	+2,7	15	18	+20,0	327	327	0	194	221	+13,9
Mariehamn	10.488	10.824	+3,2	44	21	-52,3	-	-	-	-	-	-
Saltvik M	1.679	1.706	+1,6	70	53	-24,3	1.920	1.850	-3,6	329	406	+23,4
Sottunga S	129	120	-7,0	16	14	-12,5	175	180	+2,9	271	767	+183,0
Sund M	1.013	1.033	+2,0	46	43	-6,5	1.314	1.227	-6,6	259	288	+11,2
Vårdö S	409	434	+6,1	37	33	-10,8	462	439	-5,0	103	131	+27,2
Mariehamn	10.488	10.824	+3,2	44	21	-52,3	-	-	-	-	-	-
Maaseutu M	12.940	13.785	+6,5	573	443	-22,7	11.966	12.072	+0,9	3.212	4.534	+41,2
Saaristo S	2.348	2.314	-1,4	192	129	-32,8	1.824	1.946	+6,7	1.471	2.590	+76,1
* Åland	25.776	26.923	+4,4	809	593	-26,7	13.790	14.018	+1,7	4.683	7.124	+52,1
** Koko maa			1,9			-20,8			3,7			3,5

Lähteet: Laskettu Tiken ja Tilastokeskuksen aineistoista.

Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvauksen tavoitteena on säilyttää viljelyssä sellaista peltoa, joka muuten jäisi viljelemättä eli jäisi heitteille tai metsitettäisiin. Niinpä tuella on merkittäviä sosio-ekonomisia vaikutuksia. Viljelyn jatkuminen merkitsee suurempaa hehtaarikohtaista arvonlisäystä kuin muut em. vaihtoehdot, millä on suora aluetalousvaikutus. Maatalouskäyttö luo kerrannaisvaikutusten kautta työllisyysvaikutuksia ketjun muissa osissa. Avoin, hoidettu maisema luo kilpailuetua myös alueen matkailulle. Peräti 96–97 % kyselyyn vastanneista maatilayrittäjistä arvioi, että luonnonhaittakorvauksen ehtoihin kuuluneilla hyvillä viljelymenetelmillä ja lakisääteisillä vaatimuksilla oli ympäristövaikutuksia. Pellon säilymisellä viljeltynä on siis monenlaisia merkittäviä sosio-ekonomisia vaikutuksia, vaikka niiden mittaaminen on vaikeaa markkinoiden tai muiden arvotusmekanismien puuttuessa.

Luonnonhaittakorvauksen vaikutusmekanismi perustuu luonnonoloista ja niiden vaatimista viljelymenetelmistä aiheutuvien lisäkustannusten kompensointiin. Jos kompensointi on riittävä, maatalous voi tuottaa kilpailukykyisen toimeentulovaihtoehdon yrittäjille ja tätä kautta pelto säilyy viljeltynä. *Tämä vaikutus on suurelta osin tilakohtainen, koska sekä lisäkustannus (esim. tuotantosuunnan, tuotantotavan ja tilakoon takia) että varsinkin vertailutulotaso (paljonko yrittäjä voisi ansaita muissa ammateissa) ovat tapauskohtaisia.* Niinpä noin kolmannes Ahvenanmaan maatilayrittäjistä arvioi, että viljely olisi loppunut kokonaan ilman luonnonhaittakorvausta (kuva 8). Näin suurella osalla yrittäjistä luonnonhaittakorvaus oli ratkaiseva tekijä siinä, että maatalouselinkeino oli kilpailukykyinen

toimeentulovaihtoehto. Kaikkiaan noin 2/3 yrittäjistä arvioi, että luonnonhaittakorvauksella oli merkitystä viljelyn jatkamisessa.

Kuva 8. På vilket sätt skulle den åkerareal som ni har odlat under de senaste åren sannolikt ha påverkats, om kompensationsbidrag (LFA-stöd) inte hade betalats åren 2000–2006?

Ahvenanmaan viljelty peltoala on kasvanut ohjelmakauden aikana; tässä suhteessa tuen tavoite on saavutettu. Ahvenanmaalla pelto on säilynyt parhaiten viljelyssä ohjelmakauden aikana nimenomaan saaristokunnissa, joille sijainti ja yhteydet ovat erityinen luontohaitta (ks. taulukko 4). Näissä kunnissa väestö on vähentynyt (toisin kuin muualla Ahvenanmaalla) ja alkutuotannon työvoima on vähentynyt nopeasti. Luonnonhaittakorvaus ei siis ole estänyt rakennemuutosta, mutta on osaltaan turvannut pellon säilymistä viljelyssä nimenomaan näillä alueilla. Käytössä olevan luonnonniityn ja -laitumen ala on kasvanut ohjelmakauden aikana eniten saaristokunnissa. Lopputulokseen ovat vaikuttaneet kuitenkin luonnonhaittakorvauksen ohella laaja-alainen tukijärjestelmä kokonaisuudessaan, elintarvike- ja panosmarkkinoiden toiminta sekä tarjolla olleet muut toimeentulovaihtoehdot. Toimenpiteille ohjelmassa asetetut kattavuustavoitteet on myös saavutettu (taulukko 5). Ohjelmakauden päättyessä luonnonhaittakorvauksen piirissä oli 99 % maakunnan peltoalasta (Ohjelman vuosikertomus 2006).

Taulukko 5. Den arealmässiga anslutningen i förhållande till målsättningen i planen (LFA-kompensationsbidrag).

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Målsättning, hektar	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000
Anslutning, hektar	12.980	13.446	13.428	13.377	13.472	13.485	13.693
% av målsättningen uppfyllt	100	103	103	103	104	104	105

Lähde: Ohjelman vuosikertomukset.

Ympäristötuki

Ympäristötuki tuottaa sosio-ekonomisia vaikutuksia useiden kanavien kautta. Merkittävä osa tuesta korvaa maatilayrittäjille tuen ehtojen täyttämistä aiheuttavia lisäkustannuksia, jotka ovat toisaalta aluetalouden ostopanoksia ja ostopalveluita. Osa tuesta on kannustinta, joka ohjaa maatilayrittäjiä kiinnittämään huomiota ympäristökysymyksiin – tämä osa jää tuloksi eli aluetalouteen vaikuttavaksi ostovoimaksi.

Luonnonmukaisen tuotannon tuki on ollut menestystarina Ahvenanmaalla. Luonnonmukaista tuotantoa koskeva toimenpide (delprogrammet) kattoi ohjelmakauden päättyessä 2 886 hehtaaria, joka vastaa 21 prosenttia Ahvenanmaan koko peltoalasta. Ala on 2,5-kertaistunut ohjelmakauden aikana (Ohjelman vuosikertomus 2006). Tällä on ollut merkittävä vaikutus ympäristöön.

Tuen varsinaisilla ympäristövaikutuksilla on myös sosio-ekonomisia vaikutuksia etenkin Ahvenanmaan kaltaisilla alueilla, joilla matkailu on merkittävä elinkeino. Ympäristön tila vaikuttaa suoraan alueen houkuttavuuteen ja kilpailukykyyn matkailukohteena. Kyselyyn vastanneet maatilayrittäjät arvioivat, että tarjolla olleiden ympäristötukitoimenpiteiden vaikutus on ollut kaikkein myönteisin nimenomaan vesistöjen tilaan sekä alueen kulttuurimaiseman säilymiseen. Tämä tukee sitä käsitystä, että ympäristötuen suurimmat sosio-ekonomiset vaikutukset Ahvenanmaalla saattavat syntyä nimenomaan tuen ympäristövaikutusten synnyttämien elinkeinovaikutusten kautta. Kaikkien näiden vaikutusten mittaaminen on kuitenkin vaikeaa. Perustuki on kattava eli ympäristön tilaan perustuvia sosio-ekonomisia vaikutuksia on syntynyt laajalla alueella; perustuella ohjelmassa asetetut kattavuustavoitteet on myös saavutettu (taulukko 6). Ohjelmakauden päättyessä ympäristötuen perustuen piirissä oli 96 % maakunnan peltoalasta (Ohjelman vuosikertomus 2006). Luonnonniittyjä koskeva toimenpide (delprogram för naturbeten) on ollut perusmaatalouden toimenpiteen (delprogram för konventionellt jordbruk) jälkeen toiseksi suosituin eli tätä maakunnan erityispiirteisiin perustuvaa vetovoimatekijää on kyetty tukemaan myös ympäristötuen avulla.

Taulukko 6. Den arealmässiga anslutningen i förhållande till målsättningen i planen (Miljöstödets basstöd).

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Målsättning, hektar	12.400	12.400	13.200	13.200	13.200	13.200	13.200
Anslutning, hektar	12.009	12.587	12.794	12.816	12.992	13.005	13.151
% av målsättningen uppfylld	97	102	97	97	98	99	100

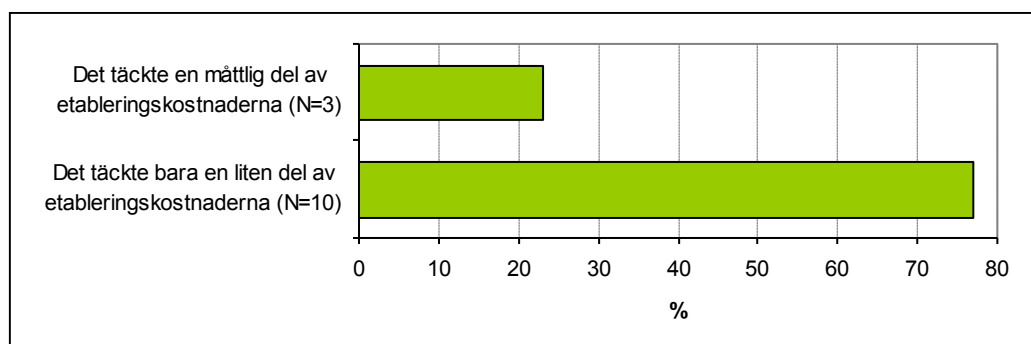
Lähde: Ohjelman vuosikertomukset.

Sekä maakunnan maaseutuhallinnon että maatilayrittäjien haastattelut vahvistavat ohjelman sosio-ekonomisten vaikutusten syntyneen kahden päävaikutuskanavan kautta eli pellon viljelykäytössä säilymisen ja erilaisten ympäristöön liittyvien kerrannaisvaikutusten kautta:

”Ilman ohjelmaa ja sen tuomia tukia Ahvenanmaan maaseudun rakenne ei olisi ollut mitä se tänään on. Moni olisi lopettanut viljelemisen ja maisema olisi metsittynyt. Investointituen ansiosta moni on uskaltanut panostaa tulevaisuuteen.”

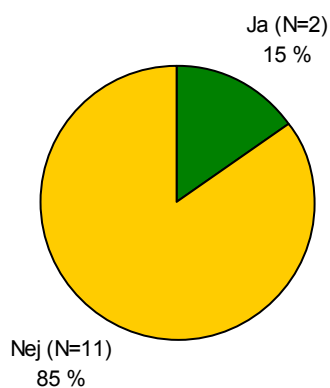
Nuorten viljelijöiden aloitustuki ja luopuvien varhaiseläketuki

Kysymykseen, missä määrin saamasi nuorten viljelijöiden aloitustuki kattoi tilanpidon aloittamisesta johtuvia kustannuksia, kaikki aloitustukea saaneet vastasivat, että tuki kattoi tilanpidon aloituskustannuksista vain pienen osan tai että tuki kattoi tilanpidon aloituskustannuksia kohtalaisesti (kuva 9). Suurempaa osaa aloituskustannuksista tuki ei ole kattanut.

Kuva 9. Bedöm i vilken mån startstödet till unga jordbrukare som ni fick täckte kostnaderna för er etablering som jordbrukare?

Aloitustuki ei ole kovin voimakkaasti vaikuttanut siihen, että sukupolvenvaihdos olisi tilalla aikaistunut. Vain kaksi tilaa kolmestatoista ilmoitti, että heidän tilallaan sukupolvenvaihdos aikaistui tilanpidon aloittamiseen saadun nuorten viljelijöiden aloitustuen myötävaikutuksella (kuva 10).

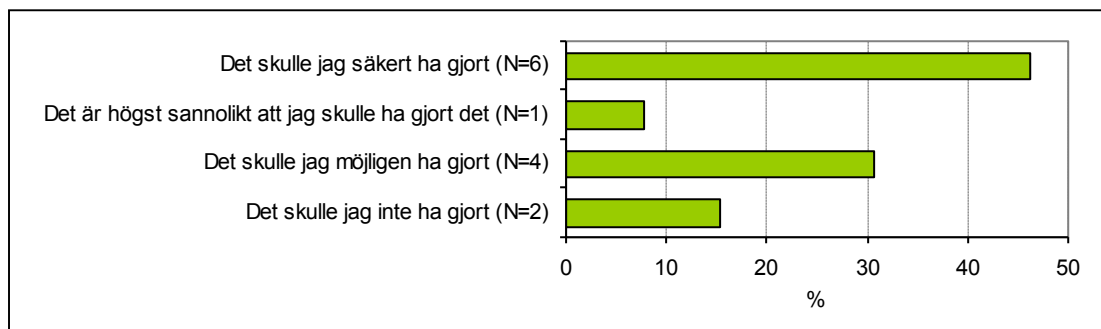
Kuva 10. Bidrog startstödet till unga jordbrukare som ni fick för etableringen till att generationsväxlingen på er gård inträffade tidigare än den annars skulle ha gjort?

Aloitustuella ja varhaiseläketuella on ollut vähän vaikutusta sukupolvenvaihdoksen aikaistumiseen. Varsinaisesti Ahvenanmaalla ei ole omaa varhaiseläketukijärjestelmää, mutta varhaiseläkkeellä on vaikutuksia aloitustukeen. Kuusi aloitustukea saanutta viljelijää vastasi kysymykseen, kumpi tuki, nuorten viljelijöiden aloitustuki vai varhaiseläketuki, vaikutti merkittävämmiin siihen, että sukupolvenvaihdos tilalla aikaistui. Puolet vastaajista ilmoitti, että aloitustuki vaikutti enemmän, puolet taas totesi, että varhaiseläketuki vaikutti enemmän.

Aloitustuki ei ole kuitenkaan usein ollut ratkaiseva tekijä tilanpidon aloittamiseen, sillä usein tilanpito olisi aloitettu ilman tätä tukeakin. Kuusi vastaajaa ilmoitti, että olisi aloittanut tilanpidon varmasti ilman aloitustukeakin (kuva 11). Hyvin todennäköisesti tai mahdollisesti tilanpidon olisi aloittanut ilman aloitustukea viisi viljelijää. Ainoastaan kaksi vastaajaa kertoi, ettei olisi aloittanut tilanpitoa, jos he eivät olisi saaneet nuoren viljelijän aloitustukea. Myös viljelijöiden haastatteluista tuli samansuuntaista palautetta. Aloitustukea pidettiin hyvänä ja rohkaisevana tukimuotona, mutta ei ratkaisevana tilanpidon aloittamisessa:

”Hieno homma sillä se stimuloi nuoria jatkamaan. ... Tuki toimi hyvin eikä ollut turhan byrokraattinen.”

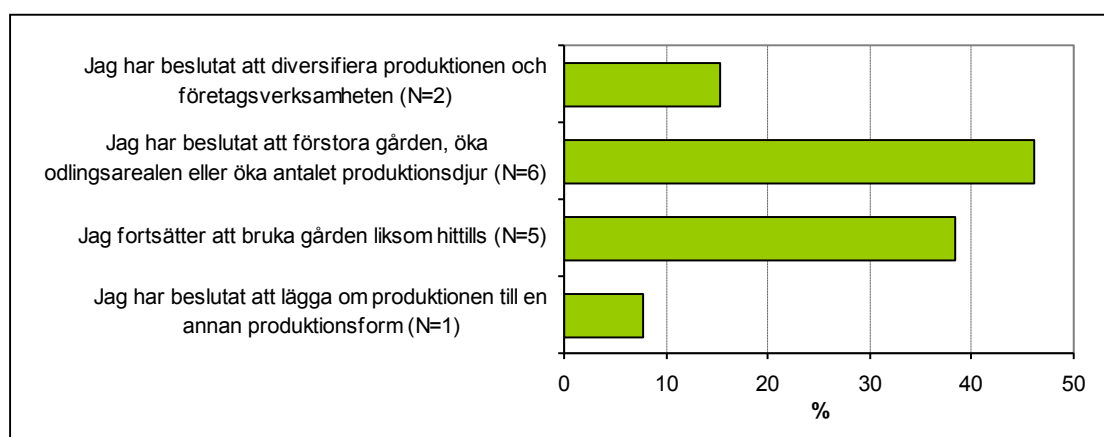
”Tietenkin pieni vaikutus, mutta olisin ottanut tilan haltuuni ilman tukeakin.”

Kuva 11. Skulle ni ha etablerat er som jordbrukare utan startstödet?

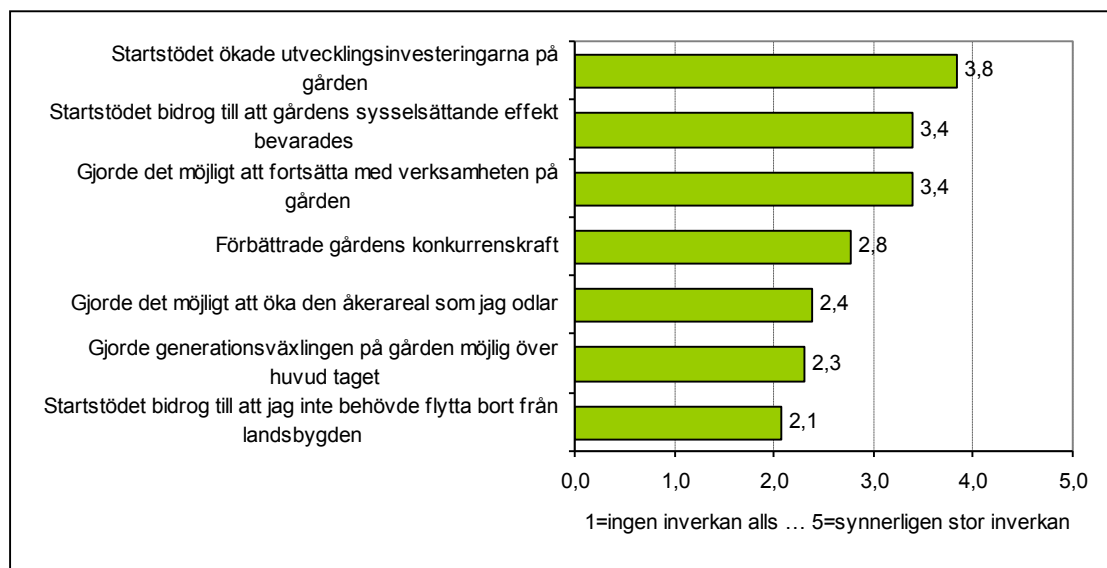
Nuorten viljelijöiden aloitustukea saaneista kyselyyn vastanneista henkilöistä 12 oli tällä hetkellä kokoaikaisia maanviljelijöitä ja yksi henkilö osa-aikainen maanviljelijä. Kaikki vastaajat kertoivat tulevaisuudensuunnitelmikseen jatkaa tilanpitoa. Myös haastatellut viljelijät ilmoittivat jatkavansa viljelyä ja yritystoimintaa tilalla.

Kaksi vastaajaa ilmoitti, että he ovat päättäneet monipuolistaa tilan tuotantoa ja yritystoimintaa (kuva 12). Kuusi viljelijää oli päättänyt laajentaa tilaa joko lisäämällä viljelyalaa tai tuotantoeläimiä. Viisi vastaajaa kertoi jatkavansa tilanpitoa pääosin kuten tähänkin asti ja vain yksi viljelijä kertoi päättäneensä muuttaa tilan tuotantoa täysin nykyisestä poikkeavaan tuotantoon.

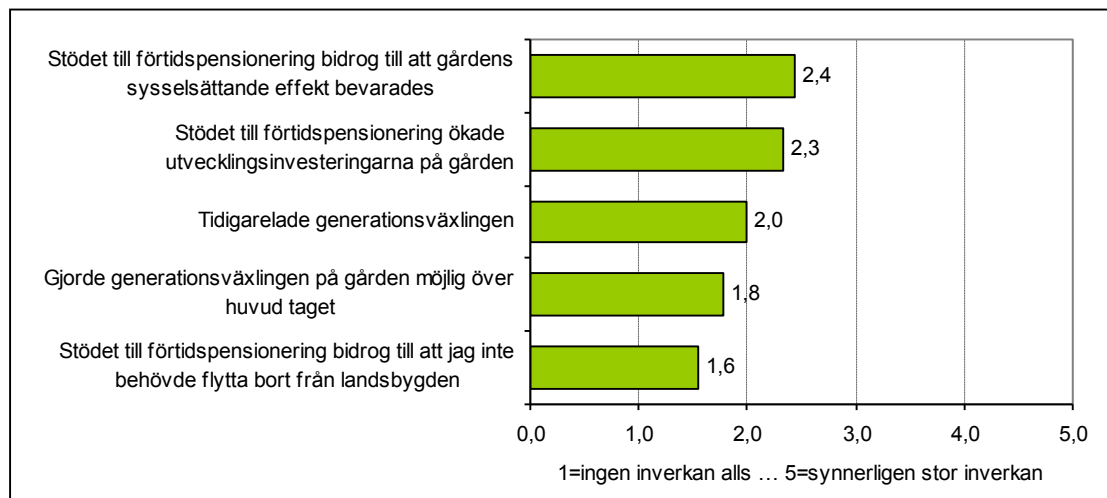
Kuva 12. Om ni fortsätter att bruka gården, hurdana är då era framtidsplaner?

Aloitustuen vaikutukset tiloilla ovat tunnistettavissa, erityisesti aloitustuki on lisännyt maatilan kehittämisinvestointeja (kuva 13). Vaikutus tähän on ollut kohtalainen. Myös maatilan työllisyyden turvaamiseen sekä toiminnan jatkumiseen tilalla aloitustuen vaikutus on ollut kohtalainen. Sen sijaan seuraaviin prosesseihin aloitustuen vaikutus on vain vähäinen: maatilan kilpailukyvyn parantamiseen; viljelyn peltoalan määrän kasvattamiseen; sukupolvenvaihdoksen toteutumisen mahdollistamiseen tilalla ylipäätään tai siihen, että ei tarvinnut muuttaa pois maaseudulta.

Kuva 13. Hur bedömer ni startstödet inverkan på följande som rör er gård?

Viljelijät arvioivat varhaiseläketuen vaikuttaneen vain vähän sukupolvenvaihdoksen aikaistumiseen tilallaan (kuva 14). Varhaiseläketuen arvioitiin lisänneen vain vähäisessä määrin maatilan kehittämisinvestointeja. Sukupolven vaihdoksen toteutumisen mahdollistamiseen; siihen, että ei tarvinnut muuttaa pois maaseudulta tai maatilan työllisyyden säilyttämiseen varhaiseläketuella ei ole ollut vaikutusta juuri lainkaan.

Kuva 14. Hur bedömer ni den inverkan som stödet till förtidspensionering haft på följande som rör er gård?

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu Ahvenanmaan maaseutuohjelman sosio-ekonomisia vaikutuksia. Tarkastelun taustalla ovat olleet seuraavat arviointikysymykset:

Missä määrin ohjelma on auttanut maaseutuväestön määrän vakauttamisessa (X.1)?

Missä määrin ohjelma on vaikuttanut työpaikkojen turvaamiseen tiloilla ja niiden ulkopuolella (X.2)?

Missä määrin luonnonhaittakorvaukset ovat vaikuttaneet elinkelpoisen maaseutuyhteisön säilymiseen (V.3)?

II.2.A Missä määrin tilanpidon aloittamiseen tarkoitettu tuki on edistänyt maatilojen varhaisempaa luovuttamista (sukulaisille tai muille kuin sukulaisille)? Kuinka merkittävä oli yhteisvaikutus varhaiseläketuen kanssa tilasta varhemmin luopumisen kannalta?

II.3 Missä määrin tuki on vaikuttanut tilanpidon aloittavien nuorten viljelijöiden (sekä miesten että naisten) lukumäärään?

II.4 Missä määrin nuorten viljelijöiden aloitustuki on tosiasiallisesti turvannut työllisyyttä?

Analyysin perusteella voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

Luonnonhaittakorvauksella on ollut erittäin merkittäviä myönteisiä vaikutuksia maaseudun väestöön ja työllisyyteen. Tuki on ollut tulovaikutuksensa kautta merkittävä tekijä maatalouden jatkuvuuden turvaajana ja maaseudun perusasutuksen säilyttäjänä. Noin 2/3 yrittäjistä arvioi, että viljelyala olisi vähentynyt tuen puuttuessa. Tuki on vaikuttanut tavoitellulla tavalla ja ylläpitänyt maataloustuotantoa erityisesti alueilla, joilla sen jatkuvuudella on suurin suhteellinen merkitys maaseudun elinvoimaisuuden kannalta eli Ahvenanmaan saaristokunnissa. Tuki ei ole estänyt rakennekehitystä, millä on merkitystä elinkeinon kilpailukyvyn kannalta.

Ympäristötuen tavoitteet liittyvät ensisijaisesti ympäristön tilan säilyttämiseen tai parantamiseen, mutta sillä on ollut myös sosio-ekonomisia vaikutuksia tulo-, kustannus- ja ympäristövaikutusten kautta. Kyselyaineiston ja alueen pienuuden vuoksi sosio-ekonomisten vaikutusten alueellisesta kohdentumisesta on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Ympäristötuki on osaltaan edistänyt pellon säilymistä viljelyssä, minkä lisäksi sen myönteiset vaikutukset vesistöihin ja hoidettuun maisemaan ovat osaltaan tukeneet alueen kilpailukykyä matkailukohteena. Tukijärjestelmän monimutkaisuus ja tulkinnanvaraisuus heikentävät yritystoiminnan kehittämisessä vaadittavaa pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta.

Nuorten viljelijöiden aloitustuki yhdessä varhaiseläketuen kanssa on hieman aikaistanut sukupolvenvaihdoksia, mutta kovin merkittävä niiden vaikutus ei ole ollut. Koska tuki on kattanut osan tilanpidon aloittamiskustannuksista, se on samalla vapauttanut voimavaroja varsinaiseen liiketoiminnan kehittämiseen. Aloitustuki on osaltaan kohtalaisesti lisännyt maatalan kehittämisinvestointeja sekä myötävaikuttanut maatalan työllisyyden turvaamiseen ja toiminnan jatkumiseen tilalla. Varsin monilla aloitustukea saaneilla oli liiketoiminnan kehittämisaikomuksia.

Palaute aloitustuesta oli myönteistä, sitä pidettiin arvokkaana, rohkaisevana ja toimivana. Aloitustuki ei kuitenkaan usein ole ollut ratkaiseva tekijä tilanpidon aloittamiseen, sillä yleensä tilanpito olisi aloitettu ilman tätä tukeakin. Näin voidaan sanoa, että aloitustuki ja varhaiseläketuki eivät ole kovin merkittävästi vaikuttaneet tilanpidon aloittavien nuorten viljelijöiden (sekä miesten että naisten) lukumäärään, mutta toki tuet ovat osaltaan tukeneet tehtyjä ratkaisuja. Samoin työllisyyden turvaamisessa aloitustuella on vaikea tunnistaa voimakkaita vaikutuksia, mutta osaltaan se on myötävaikuttanut viljelyn jatkumiseen tiloilla sekä vapauttanut varoja liiketoiminnan kehittämiseen, millä taas on työllisyyttä turvaavia vaikutuksia.

Suosituks

Vaikka ohjelman sosio-ekonomiset vaikutukset ovat olleet realististen vaikutusmahdollisuuksien puitteissa odotetun hyvät, on tulevissa ohjelmissa syytä kiinnittää huomiota erityisesti tilakohtaisuuden lisäämiseen ja liiketoimintanäkökulman huomioon ottamiseen.

(1) **Luonnonhaittakorvaus** on perusteltua säilyttää likimain nykyisessä muodossaan: järjestelmä on selkeä ja yksinkertainen ja tuottaa tavoiteltuja vaikutuksia. Mikäli luontohaitan tarkempaan huomioon ottamiseen on tarpeita, voidaan harkita Saksan ja Itävallan tapaiseen tila- tai lohkokohlaiseen luontohaitan pisteytykseen perustuvaa järjestelmää, johon siirtyminen tosin vaatii paljon perustyötä. Hehtaariperusteisen tuen kannustavuutta kotieläintilojen viljelyn jatkamiseen olisi syytä selvittää, koska kotieläintalouden sosio-ekonomiset vaikutukset ovat peltoviljelyä suuremmat erityisesti etäämmällä keskuksista.

(2) **Ympäristötukijärjestelmää** tulisi yksinkertaistaa olennaisesti myös sen sosio-ekonomisten vaikutusten kannalta. Väljä ja kattava ”ympäristönhoidon peruskorvaus” voisi toimia tällöin maataloustuotannon ympäristöystävällisyyden yleisenä ”laadunvarmistajana”. Tätä huomattavasti korkeampi tilakohtainen, pitkäaikaisiin sopimuksiin perustuva ”ympäristönhoidon erityiskorvaus” synnyttäisi merkittäviä tilakohtaisia ympäristö- ja tulovaikutuksia. Tämä mahdollistaisi ”ympäristötilojen” syntymisen ja loisi mahdollisuuksia myös ympäristöperusteiseen liiketoimintaan osalla maataloista. Malli vapauttaisi osan tiloista toimimaan taloudellisesti ja toiminnallisesti järkevällä tavalla ja antaisi toisaalta osalle tiloista kilpailukykyisen mahdollisuuden erikoistua ympäristönhoitoon ja/tai ympäristölähtöiseen liiketoimintaan, joilla molemmilla olisi myönteisiä talouteen, työllisyyteen, ympäristöön ja maaseudun kilpailukykyyn liittyviä vaikutuksia. Ylipäätään ympäristötuen kehittämisessä tulisi ottaa huomioon myös sen sosio-ekonomiset vaikutukset pelkkiin ympäristövaikutuksiin tuijottamisen sijaan.

(3) **Nuorten viljelijöiden aloitustuki** kattaa osan uuden yrittäjän liiketoiminnan aloittamiskustannuksista. Tuella on ollut toivottuja sosio-ekonomisia vaikutuksia ennen kaikkea siksi, että se vapauttaa voimavaroja varsinaisen liiketoiminnan kehittämiseen. Aloitustuki ja varhaiseläketuki kannattaa säilyttää vähintään entisellä tasollaan. Tiedotuksen ja neuvonnan keinoin tulisi kuitenkin varmistaa, että aloitustuen olemassaolo ei nosta sukupolvenvaihdoskustannuksia.

3.2 Tulovaikutukset

Koko ohjelma perustuu tulonsiirtoihin eli tulovaikutuksiin. Luonnonhaittakorvausta maksettiin ohjelmakauden aikana 18,8 milj. euroa ja ympäristötukea 23,8 milj. euroa; kyseessä ovat siten merkittävät rahavirrat. Osa tulonsiirroista korvaa kuitenkin syntyneitä kustannuksia tai luontohaitoista aiheutuneita lisämenoja ja tulonmenetyksiä. Osa tuesta voi toimia kannustimena kuten ympäristötuessa. Tukien ”tulovaikutus” on siten moniulotteinen kysymys. Lisäksi tarkasteltavana olevat tuet ovat osa laaja-alaista tukijärjestelmää, jossa juuri näiden tukien vaikutusten erottaminen esimerkiksi EU:n suorista tuista tai kansallisista tuista on monessa tapauksessa täysin mahdotonta. Tukien merkitystä maatilayrittäjien tulonmuodostuksessa on kuitenkin mahdollista tarkastella analyttisesti.

Luonnonhaittakorvaus

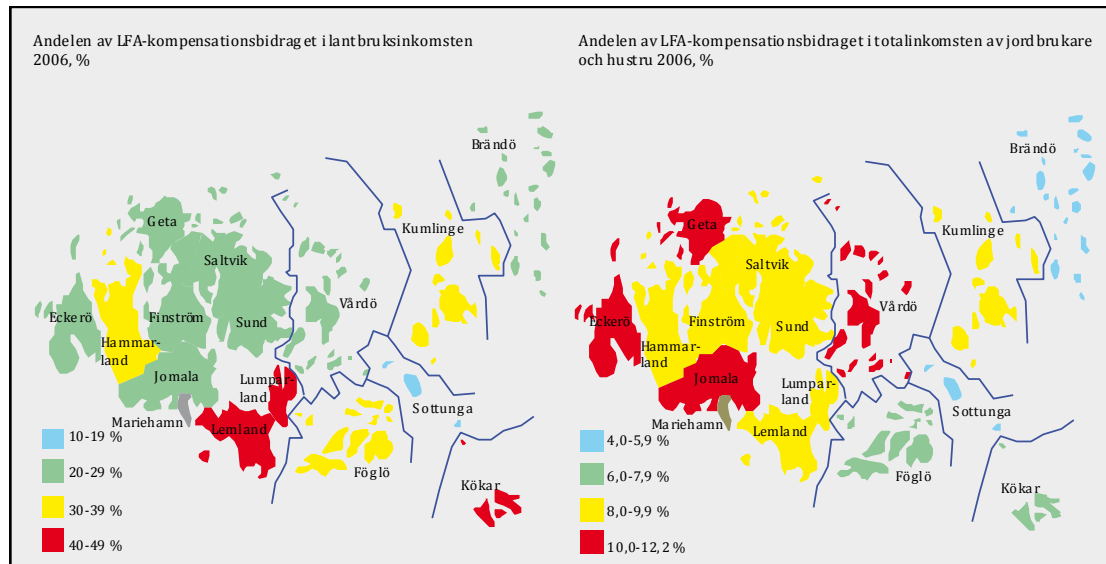
Luonnonhaittakorvaus on vastannut 28–33 prosenttia Ahvenanmaan maatilayrittäjien maatalouden veronalaisesta tulosta valtionverotuksessa, joka vastaa likimain kassaperusteista maataloustuloa (taulukko 7). Tuella on siten ollut erittäin merkittävä vaikutus paitsi maatilayrittäjien tulonmuodostukseen myös elinkeinon kilpailukykyyn toimeentulovaihtoehtona. Koko maaseutuväestön kaikista veronalaisista tuloista (pl. Maarianhamina) luonnonhaittakorvauksen osuus on ollut vuosittain noin 0,5 %.

Taulukko 7. Luonnonhaittakorvauksen osuus maatalouden veronalaisesta tulosta ("maataloustulosta") valtionverotuksessa Ahvenanmaalla.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Luonnonhaittakorvaus, milj. eur	2,65	2,65	2,68	2,68	2,69	2,7	2,74
Maatal. veronal. tulot, milj. eur	8,38	8,20	8,16	8,79	8,84	8,41	9,83
- tuen osuus osuus tuloista, %	32	32	33	30	30	32	28

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen aineistoista (tuen määrä: ohjelman vuosikertomukset).

Luonnonhaittakorvauksen osuus maataloustulosta on ollut ohjelmakauden päättyessä korkeampi pääsaaren maaseutukunnissa kuin saaristokunnissa (29,3 % vs. 22,8 %, ks. kuva 15). Luontohaitan perusteella tuen merkitys voisi olla saaristokunnissa suurempi kuin pääsaaren maaseutualueilla. Tilanne johtuu siitä, että tuen määrä hehtaaria kohti on ollut koko alueella sama (200 EUR/ha/vuosi), vaikka sekä luontohaitta että tilakoko vaihtelevat alueen sisällä. Myös viljelijän ja puolison kokonaistulosta (veronalainen tulo valtionverotuksessa) luonnonhaittakorvauksen osuus oli saaristokunnissa pienempi kuin pääsaaren maaseutualueilla (6,9 % vs. 10,1 %).

Kuva 15. Luonnonhaittakorvauksen merkitys maatilayrittäjien tulonmuodostuksessa vuonna 2006. (Laskettu Tilastokeskuksen ja Ahvenanmaan maaseutuhallinnon aineistoista.)

Ympäristötuki

Ympäristötuen (brutto) osuus maatalouden tulovirrasta on ollut niin suuri (36–43 %), että se on pakottanut yrittäjät kiinnittämään huomiota tukeen ja sen ehtoihin. Tuesta valtaosa on kuitenkin korvausta tulonmenetyksistä (esim. suojakaistat, satotaso) ja lisäkustannuksista, jolloin tuen kannustinosuuden muodostama varsinainen

tulovaikutus on ollut huomattavasti tätä pienempi. Kannustimen osuus maataloustulosta on ollut noin 4 % (taulukko 8).

Taulukko 8. Ympäristötuen osuus maatalouden veronalaisesta tulosta ("maataloustulosta") valtionverotuksessa Ahvenanmaalla.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ympäristötuki, milj. eur	2,98	3,33	3,22	3,37	3,59	3,62	3,67
- josta kannustin 10 %*)	0,30	0,33	0,32	0,34	0,36	0,36	0,37
Maatal. veronal. tulot, milj. eur	8,38	8,20	8,16	8,79	8,84	8,41	9,83
- bruttotuen osuus tuloista, %	36	41	39	38	41	43	37
- kannustimen osuus tuloista, %	4	4	4	4	4	4	4

*) Ohjelma-asiakirjasta ja tukitiedoista johdettu keskimääräinen osuus, joka vaihtelee tilakohtaisesti ja vuosittain.

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen aineistoista (tuen määrä: ohjelman vuosikertomukset).

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu Ahvenanmaan maaseutuohjelman tulovaikutuksia. Tarkastelun taustalla olleet arviointikysymykset ovat olleet seuraavat:

Missä määrin ohjelma on vaikuttanut maaseutuväestön tulotason säilyttämiseen ja parantamiseen (X.3)?

Missä määrin järjestelmä on vaikuttanut seuraaviin: korkeina tuotantokustannuksina ja alhaisena tuotantokykyä ilmenevien luonnonhaittojen korvaamiseen epäsuotuisilla alueilla, ja ympäristörajoitteisilla alueilla aiheutuneiden kustannusten ja menetettyjen tulojen korvaamiseen (V.1)?

II.1 Missä määrin aloitustuki on kattanut tilanpidon aloittamisesta johtuvat kustannukset?

Analyysin perusteella voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

Luonnonhaittakorvauksen osuus maatilayrittäjien tuloista on ollut ohjelmakauden aikana erittäin merkittävä (28–33 % maataloustulosta). Luonnonhaittakorvaus ei ole kuitenkaan riittänyt korvaamaan olosuhteista johtuvia tuotantokustannuksia, koska myös kokonaan kansallisesti rahoitetuille tuille on ollut tarvetta. Tuen määrä hehtaaria kohti on ollut sama koko maakunnan alueella. Tilakoosta, luontohaitoista ja tuotantosuunnasta johtuen luonnonhaittakorvauksen osuus maataloustulosta on ollut suurempi pääsaaren maaseutualueilla kuin saaristokunnissa. Luontohaitan näkökulmasta tilanne olisi voinut olla päin vastainen.

Maksettujen luonnonhaittakorvausten määrä on jokaisena ohjelmavuotena ylittänyt tavoitteen. Yli puolet viljelijöistä oli sitä mieltä, että peltoala olisi ollut pienempi tai viljely loppunut kokonaan ilman luonnonhaittakorvausta, mistä voidaan päätellä luonnonhaittakorvauksella olleen merkittävän roolin kustannusten kompensoinnissa ja menetettyjen tulojen korvaamisessa.

Hehtaariperusteisuuden seurauksena luonnonhaittakorvaus kasvaa suoraviivaisesti peltoalan myötä. Puhdas hehtaariperusteisuus tarkoittaa samalla sitä, että muuhun kuin pellonkäyttöön (esim. kotieläintuotantoon) liittyvät luontohaitat täytyy korvata muilla toimenpiteillä.

Ympäristötuen brutto-osuus maataloustulosta on ollut ohjelmakaudella suuri (36–43 %), mikä on pakottanut maatilayrittäjät kiinnittämään huomiota tukeen ja sen

ehtoihin. Koska tuesta valtaosa kattaa tukiehtojen aiheuttamia kustannuksia, sen varsinainen tulovaikutus on syntynyt kannusteosuudesta, joka on ollut noin 4 % maataloustulosta. Kannuste on ollut kuitenkin riittävä, koska tuen kattavuus on ollut erittäin suuri.

Nuorten viljelijöiden aloitustuki on kattanut yrittäjien mukaan ”vähäisen tai kohtalaisen osan” tilanpidon aloittamiskustannuksista. Tässä suhteessa se on toiminut tavoitellulla tavalla.

Suosituks

(1) **Luonnonhaittakorvaus** on ollut ohjelmakaudella 2000–2006 selkeä ja hallinnollisilta kustannuksiltaan tehokas järjestelmä. Tulevaisuudessa luonnonolosuhteista aiheutuvien tuotantokustannusten tarkempi määrittäminen mahdollistaisi tuen nykyistä tarkemman kohdistamisen. Varsinkin saaristoalueiden suurempi luontohaitta näyttäisi jääneen tuen tulovaikutuksen perusteella vajavaisemmin korvatuksi kuin pääsaaren maaseutualueilla hehtaariperusteisen, tasasuuren tuen vuoksi. Saaristokuntien tukitason eriyttämistä pääsaaren tukitasosta on syytä harkita tulevaisuudessa, ottaen huomioon koko tukijärjestelmän kehityksen. Kotieläintuotantoon kohdistuvat luontohaitat täytyy korvata muiden tukimuotojen kautta tai luonnonhaittakorvauksen rakennetta täytyy muuttaa osittain eläinyksikköpohjaiseksi.

(2) **Ympäristötuen** kannustavuuden säilyttäminen sekä toimenpiteiden entistä tarkempi kohdentuminen ovat keskeiset haasteet. Vaikka kannusteosuudesta muodostuva varsinainen tulovaikutus on ollut pieni, se on yhdessä eri keinojen kustannuskorvausten kanssa ollut riittävä suuren kattavuuden ja sen myötä merkittävien ympäristövaikutusten saavuttamiseksi.

(3) **Nuorten viljelijöiden aloittamistuen** määrä on perusteltua säilyttää likimain entisellään: sillä on kannustevaikutusta aloittamiseen ja liiketoiminnan kehittämiseen, mutta se ei toisaalta ole varsinainen sukupolvenvaihdoksen rahoitusväline.

3.3 Markkinavaikutukset

Luonnonhaittakorvaus on maksettu hehtaariperusteisena, tasasuuruusena tukena kaikelle viljelyssä olleelle ja ehdot täyttävälle peltoalalle. Näin ollen se on ollut harjoitettavan maataloustuotannon suhteen neutraali tukimuoto.

Ympäristötueissa tilanne on ollut samansuuntainen. Sopiva tukimuoto on valittu kunkin tilan ympäristöhoitotarpeiden, viljelymenetelmien ja muiden tekijöiden perusteella, jolloin tuki saattaa lopulta kohdentua eri tavoin eri tuotantosuunnille. Tämä ei ole ollut kuitenkaan tuen lähtökohta.

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu Ahvenanmaan maaseutuohjelman markkinavaikutuksia. Tarkastelun taustalla olleet arviointikysymykset ovat olleet seuraavat:

Missä määrin ohjelma on parantanut maa- ja metsätalouden perustuotteiden markkinatilannetta (X.4)?

Analyysin perusteella voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

Luonnonhaittakorvauksesta aiheutuvat markkinavaikutukset liittyvät tuen tuotantoa säilyttävään luonteeseen. Luonnonhaittakorvaus mahdollistaa tuotannon jatkumisen alueilla ja tuotantosuunnissa, joissa se muuten olisi vaarassa loppua. Tätä kautta tuella on ollut myös vaikutus elintarvikemarkkinoihin, mutta eri tuotteiden suhteen sen vaikutus tasasuuruksena hehtaaritukena on ollut neutraali.

Ympäristötuki on myös tuotantosuuntien suhteen neutraali. Tuen toimenpiteiden soveltuvuus eri tuotantosuunnille ja tuotantotavoille kuitenkin vaihtelee, minkä vuoksi tuella voi olla hieman erilaisia vaikutuksia eri tuotteiden kohdalla. Elintarvikemarkkinoihin tällä ei ole kuitenkaan merkittävää vaikutusta.

Nuorten viljelijöiden aloittamistukea ei ole sidottu tiettyyn tuotantoon tai tuotantosuuntaan, joten sillä ei ole myöskään suoranaisia markkinavaikutuksia.

Suosituks

(1) **Luonnonhaittakorvaus** tulee markkinavaikutusten minimoimiseksi jatkossakin säilyttää tuotannosta irrotettuna suorana tukena, jota maksetaan Euroopan unionin sellaisilla alueilla, joilla maatalouden harjoittaminen olisi muutoin uhattuna. Kotieläintuotannon luontohaittojen korvaamista eläinyksikköpohjaisen luonnonhaittakorvauksen kautta tulee selvittää.

(2) **Ympäristötukea** olisi mahdollista kohdistaa jatkossa entistä enemmän kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti määritettyjen tavoitteiden mukaan, koska sillä ei ole merkittäviä markkinavaikutuksia.

3.4 Ympäristövaikutukset

Ahvenanmaan maaseutuohjelmaan kuuluu kolme tukea: luonnonhaittakorvaus, nuorten viljelijöiden aloitustuki ja ympäristötuki. Näiden tukien lähtökohdat ja tavoitteet ovat erilaisia ja niiden ympäristövaikutukset eroavat myös toisistaan. Nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyy laissa määriteltyjä ympäristönsuojeluun, hygieniaan sekä eläinten hyvinvointiin liittyviä velvoitteita. Luonnonhaittakorvauksessa ehdot ovat samankaltaisia, ympäristölainsäädännön ja muiden säädösten sekä hyvän viljelytavan noudattamiseen liittyviä määräyksiä. Käytännössä näiden ehtojen noudattaminen ei edellytä ammattitaitoisen ja vastuuntuntoisen tuottajan muuttavan normaaleja hyviä viljelykäytäntöjään. Ennemminkin vaatimusten voidaan katsoa toimivan eräänlaisena muistutuksena tuottajille toiminnan ympäristönäkökohdista, joiden noudattamista myös valvotaan.

Ympäristötuki sen sijaan on tukimuoto, jolla tavoitellaan maatalouden ympäristökuormituksen vähentämistä. Se muodostuu hehtaariperustaisesti, ja suurin osa tukimäärästä on tarkoitettu korvaamaan toimenpiteistä maatilayrittäjille aiheutuneita kustannuksia. Samaan aikaan tuki toimii myös kannustimena, joskin tuen kannustinosuus suhteessa kustannuksiin kompensoivaan osuuteen on melko pieni. Ympäristötuki muodostuu ns. perusosasta, johon sisältyy tavanomaisen viljelyn ympäristötuki pakollisine toimenpiteineen sekä lukuisia vapaaehtoisia toimenpiteitä. Luomutuotannolle on oma tukipalettinsa. Lisäksi ympäristötukeen kuuluu erityisympäristötuki, joka on suunnattu erityisesti kulttuuribiotooppien hoitoon ja ennallistamiseen, mutta johon kuuluu myös vesistövaikutusten torjuntaan liittyviä keinoja.

Yleensä ottaen maaseutuohjelmalla on aikaansaatu positiivisia ympäristövaikutuksia, joskaan usean ympäristötuen keinon osalta ohjelmassa asetettuun tavoitteeseen ei päästy. Osallistuminen ohjelmaan on kuitenkin ollut laaja-alaista, mikä on olennaista, sillä ohjelman keinojen vaikuttavuus perustuu kokonaan vapaaehtoisuuteen ja maatilayrittäjien tekemiin valintoihin. Tällöin myös asenneilmapiirillä on suuri merkitys ohjelman tavoitteiden saavuttamiseen. On tosin huomioitava, että niillä tekijöillä, joihin maaseutuohjelmalla ei pystytä vaikuttamaan, on yrittäjien asennettakin suurempi merkitys ympäristötavoitteiden saavuttamiseen. Näitä ovat taloudellisen tilanteen kehittyminen ja harjoitettu maatalouspolitiikka.

Yrittäjien asenteita ja valintoja, joita he niiden perusteella tekevät, on kuitenkin pidettävä maaseudun kehittämisohjelman tavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeisenä seikkana. Ne muodostuvat yksilön kokemusmaailman perusteella, mutta myös palautteella ja vuorovaikutuksella on tässä keskeinen sija. Tämän vuoksi on tärkeää kertoa tukitoimista ja perustella niiden vaikuttavuutta sekä viedä tietoa takaisin toteuttavalle taholle toimenpiteiden vaikutuksesta. Kokemusmaailmojen henkilökohtaisuudesta seuraa se, että ympäristötuen palettia ja tukiehtoja tulisi enenevässä määrin tarkastella tilakohtaisesti.

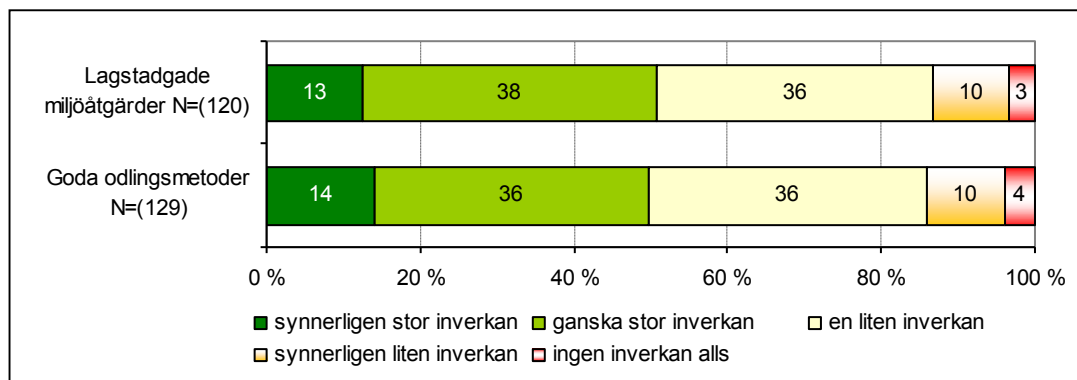
Maaseudun kehittämisohjelman ympäristövaikutuksia on tarkasteltu laaja-alaisesti väliarvioinnissa (Halvtidsutvärdering av programmet för landsbygdens utveckling i landskapet Åland 2000–2006) sekä erillisessä maatalouden ympäristötuen vaikuttavuutta arvioineessa raportissa (Schulman ym. 2005). Tässä loppuarvioinnissa hyödynnetään näiden lähteiden tietoja.

Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvauksen tarkoituksena on varmistaa ympäristön kannalta kestävän maatalouden jatkuminen maatalouden harjoittamisen kannalta epäsuotuisissa oloissa ja siten säilyttää maaseutu asuttuna ja elinvoimaisena. Ahvenanmaalla myös avoimen kulttuurimaiseman säilyminen on olennainen kysymys. Luonnonhaittakorvauksen ympäristövaikutukset syntyvät erityisesti sen päätavoitteen eli viljelyn jatkumisen varmistumisen kautta, ja ne kohdistuvat ensisijaisesti maaseutumaisemaan, mutta myös maaseudun avoimista elinympäristöistä riippuvaisten lajien esiintymiseen.

Kyselyaineisto antaa mahdollisuuden tarkastella tilastollisesti tilakohtaisia ympäristönhoitotarpeita ja luonnonhaittakorvauksen merkitystä. Niiden välillä on tilastollisesti jokseenkin merkitsevä yhteys olemassa vain alueen kulttuuriperintöön kuuluvien viljelykäytäntöjen jatkamisen osalta ($X^2=25,299$, $df=16$, $p=0,065$). Tiloilla, joilla em. tarve oli suuri, luonnonhaittakorvauksen merkitys viljelyn jatkumiselle oli myös keskimääräistä suurempi.

Luonnonhaittakorvaukseen olivat sekä viljelijät että hallinto tyytyväisiä, sen mm. katsottiin olevan yksinkertainen ja tehokas tapa ylläpitää maaseututuotantoa luonnonoloiltaan epäedullisilla alueilla. Luonnonhaittakorvauksen laadunvarmistusfunktion ympäristövaikutusten suhteen katsottiin toimivan hyvin. Viljelijöistä yli puolet oli sitä mieltä, että lainmukaisilla ja hyvän viljelytavan mukaisilla käytännöillä on ympäristöön melko suuri tai suuri vaikutus (kuva 16).

Kuva 16. Vilken inverkan på miljön hade stöd villkorens krav på goda odlingsmetoder och de lagstadgade miljöåtgärder enligt er bedömning?

Ympäristötuki

Ahvenanmaan maatalouden ympäristötukijärjestelmän tavoitteena oli vähentää maatalouden ympäristökuormitusta ravinnepäästöjen ja kemiallisten torjunta-aineiden osalta, edistää laajaperäisiä (ekstensiivisiä) viljelymenetelmiä kuten luomutuotantoa, säilyttää avoin maaseutumaisema ja toimintojen pienimuotoinen luonne sekä varmistaa pienimuotoisen maatalouden kannattavuus.

Ympäristötukijärjestelmä on vapaaehtoinen. Ympäristötukijärjestelmän tukipaletti Ahvenanmaalle on kuvattu taulukossa 9.

Taulukko 9. Ahvenanmaan ympäristötukijärjestelmä.

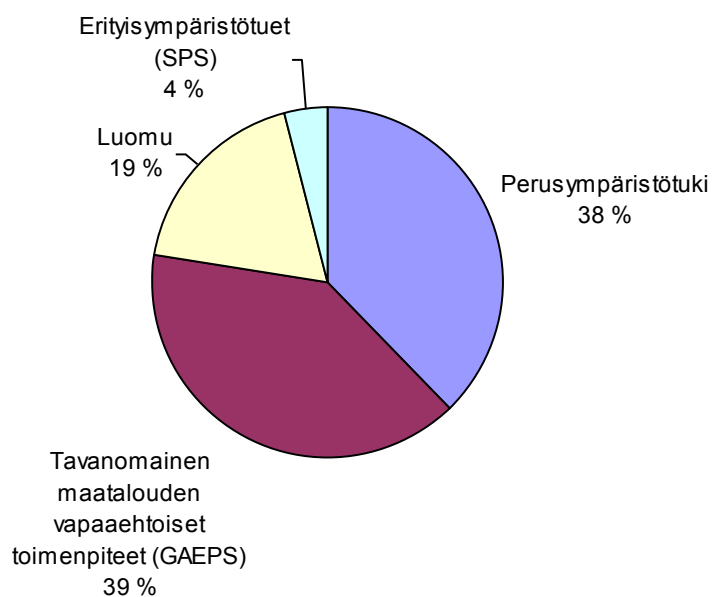
Perustuki	Tavanomaisen viljelyn ympäristötuki
Vapaaehtoiset toimenpiteet	Lannan parannettu käsittely Pyydyskasvit Kevätkyntö Monivuotinen ruohomaa Tavanomainen viljely ilman torjunta-aineita Perunapellot, vähemmän torjunta-aineita Sokerijuurikaspellot, vähemmän torjunta-aineita Marjojen ja hedelmien yhdistetty tuotanto Ympäristöystävällinen kasvituotanto Laajaperäinen nurmiviljely Luonnonlaitumet
Luomuviljely	Luomuviljely Luomukarjankasvatus
Eryistuki	Priorisoidut luonnonlaitumet Luonnonlaidunten entisöinti Niittyjen niitto Puustoisten niittyjen entisöinti Puustoisten niittyjen ylläpito Erytisleväät suojavyöhykkeet Kotoperäisten rotujen säilyttäminen

Ohjelman ympäristövaikutusten muodostumisessa keskeisin tekijä on viljelijöiden suorittamat, ympäristön tilaa edistävät tai vakauttavat toimenpiteet. Näihin vaikutetaan tukimuodoilla, niiden ehdoilla ja tuen suuruudella. Näin ollen lähtökohdan tuen vaikutusten syntymiselle ja tarkastelulle muodostavat viljelijän

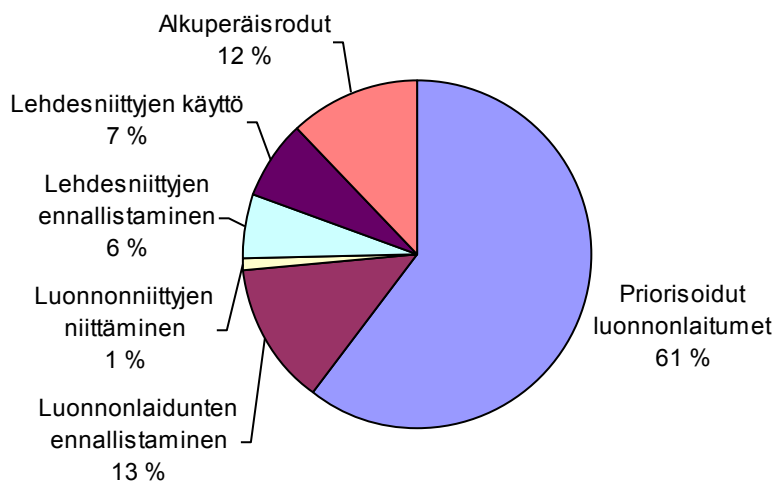
tekemät valinnat. Viljelijän valintoihin vaikuttavat paitsi tukiin liittyvät seikat, niin myös heidän tiloillaan mieltämät ympäristönhoito- ja suojelutarpeet, tukitoimien valinta ja toteuttaminen sekä toteutettujen ympäristönsuojelutoimien havaitut vaikutukset.

Ohjelman tavoitteiden saavuttamista voidaan tarkastella ohjelman panos- ja tuotosindikaattorien perusteella: miten ohjelman puitteissa jaetut tukieurot ovat jakautuneet, ja miten ohjelmassa mainitut pinta-alaperusteiset tavoitteet eri tukitoimien suhteet ovat konkretisoituneet. Taulukossa 10 on esitetty eri tukimuodoille maaseutuohjelmassa asetetut pinta-alatavoitteet sekä niiden toteutuminen (ks. myös taulukko 11).

Ohjelmakaudella 2000–2006 ympäristötukia maksettiin Ahvenanmaalla yli 23,5 miljoonaa euroa. Suurin osa tuesta ohjautui tavanomaisen viljelyn perustukeen (28 %) ja vapaaehtoiisiin toimenpiteisiin (39 %). Luomutuotantoon tuista kohdistui 19 %, ja erityisympäristötukea maksettiin ohjelmakaudella 4 % kaikista maksetuista tuista (kuva 17). Erityisympäristötuista suurin osa (61 %) ohjautui priorisoitujen luonnonlaitumien tukemiseen. Lehdesniittyjen ennallistamiseen ja käyttöön ohjautui yhteensä 13 % tukisummasta, luonnonniittyjen ennallistamiseen ja käyttöön 14 %, tosin luonnonniittyjen käyttöä tuettiin koko tukisummasta vain 1 %:n verran, kun taas lehdesniittyjen hoidon ja ennallistamisen suhdeluku oli tasaisempi. Alkuperäisrotuihin ohjautui erityisympäristötuista 12 %. (Kuva 18.)

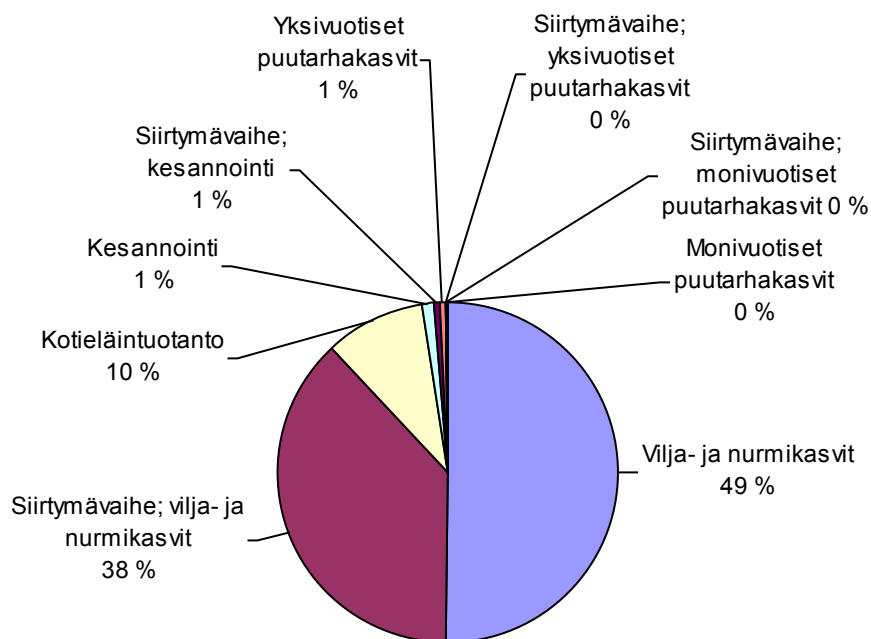

Kuva 17. Ympäristötuet Ahvenanmaalla 2000–2006 yht. 23 523 809 €

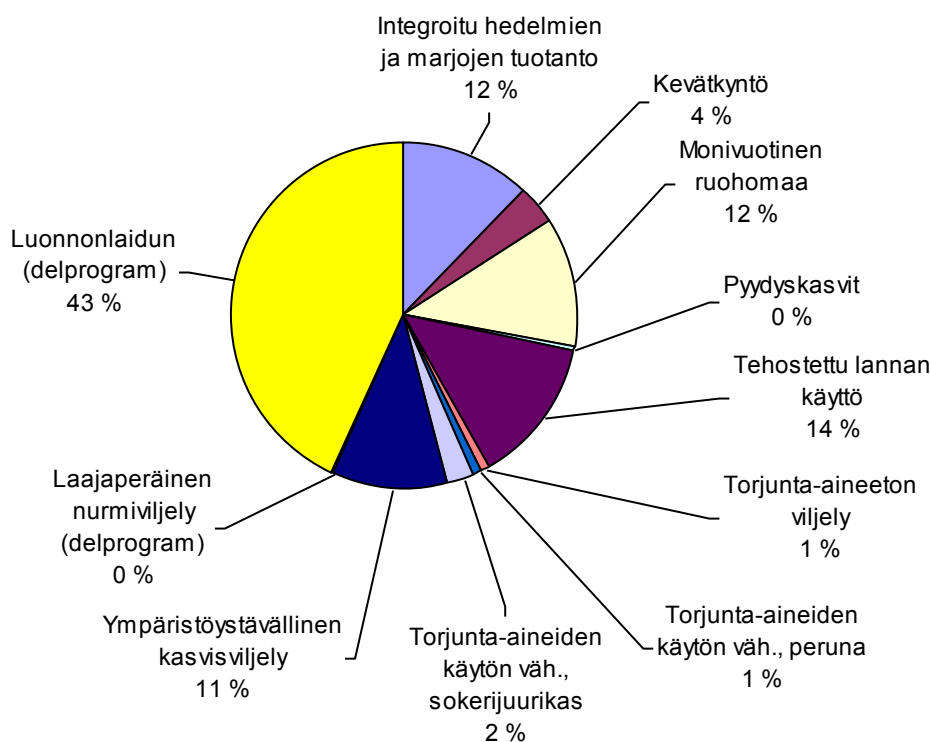
Kuva 18. Erityisympäristötuet Ahvenanmaalla 2000–2006 yht. 912 042 €

Luomutuotannon tuista suurin osa ohjautui vilja- ja nurmikasvien viljelyyn (siirtymävaihe ja varsinainen luomutuotannon tuki yhteensä 87 % luomun tukisummasta). Luomukarjan-kasvatuksen osuus luomun tuista oli 10 %, loput jakaantuivat pääasiassa puutarhakasvien viljelyyn. (Kuva 19.)

Kuva 19. Luomuviljelyn tuet Ahvenanmaalla 2000–2006 yht. 4 403 700 €

Vapaaehtoisista ympäristötukitoimista rahallisesti merkittävin oli luonnonlaitumet -osaohjelmalla (delprogram), jonka osuus vapaaehtoisten toimenpiteiden tukisummasta oli 43 %. Yli 10 %:n osuus vapaaehtoisista toimenpiteistä oli seuraavilla toimenpiteillä: lannan tehostettu käsittely (14 %), marjojen ja hedelmien integroitu tuotanto (12 %), monivuotinen ruohomaa (12 %) sekä ympäristöystävällinen kasvistuotanto (11 %) (Kuva 20).

Kuva 20. Vapaaehtoiset ympäristötuet Ahvenanmaalla 2000–2006 yht. 9 319 426 €.

Tavoitetta paremmin toteutuneita toimia olivat ympäristötuen perusosasta tavanomaisen viljelyn ympäristötuki, lannan parannettu käsittely, monivuotinen ruohomaa, marjojen ja hedelmien yhdistetty tuotanto ja luonnonlaitumet. Luomuviljelyn osalta taulukossa on tarkasteltu pinta-aloja sekä pelkästään vakiintuneen viljelyn että molempien vakiintuneen viljelyn ja siirtymäkauden viljelyn osalta. Luomuviljelyn osalta ohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin ei päästy, joskin viimeisenä ohjelmavuotena 2006 vakiintunut luomuviljely ja siirtymäkauden tuet huomioituna oli erotus tavoitteen ja toteutuneen alan välillä pienentynyt aiempiin vuosiin verrattuna. Erityisympäristötuesta tavoitetta parempaan tulokseen päästiin suurimmalla osalla ohjelmavuosista priorisoitujen luonnonlaitumien, luonnonlaidunten entisöinnin ja kotoperäisten rotujen säilyttämisen osalta. Muut erityisympäristötuen toimenpiteet jäivät alle tavoitteen.

Taulukko 10. Maaseutuohjelmassa eri tukitoimille asetetut pinta-alatavoitteet 2000–2006 ja niiden toteutuminen. Tummemmalla pohjalla olevat toteutuneet pinta-alat ovat suurempia kuin tavoitteet ja vaaleammalla pohjalla pienempiä.

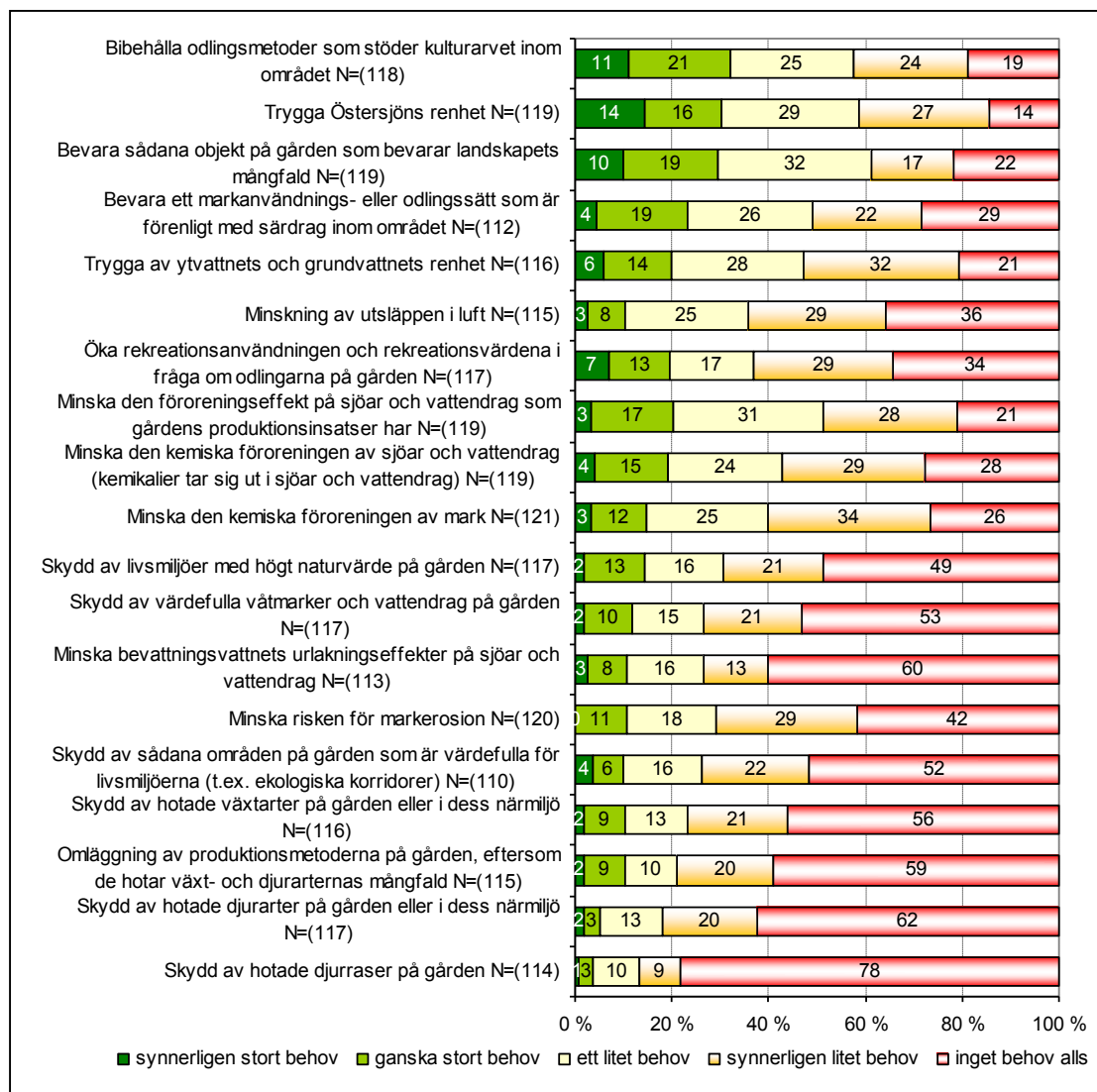
			2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Perustuki	Tavanomaisen viljelyn ympäristötuki	Odotettu	10400	9800	9400	9200	9000	8800	8600
		Toteutunut	11050	11595	11098	11058	10975	10847	10272
Vapaaehtoiset toimenpiteet	Lannan parannettu käsittely	Odotettu	2000	2000	2100	2200	2300	2400	2500
		Toteutunut	2783	3542	3488	3149	3246	3188	3259
	Pyydyskasvit	Odotettu	600	650	650	700	700	700	700
		Toteutunut	15	46	30	11	21	45	61
	Kevätkyntö	Odotettu	1000	1000	1200	1300	1400	1400	1400
		Toteutunut	891	973	930	975	924	1032	1154
	Monivuotinen ruohomaa	Odotettu	700	750	800	850	900	950	1000
		Toteutunut	1182	1468	1663	1837	1827	1871	1725
	Tavanomainen viljely ilman torjunta-aineita	Odotettu	1000	1000	1100	1200	1300	1300	1300
		Toteutunut	255	303	248	230	196	192	126
	Perunapellot, vähemmän torjunta-aineita	Odotettu	500	550	600	650	700	750	750
		Toteutunut	123	115	105	109	122	121	123
	Sokerijuurikaspellot, vähemmän torjunta-aineita	Odotettu	850	900	950	1000	1000	1000	1000
		Toteutunut	277	320	295	248	266	277	272
	Marjojen ja hedelmien yhdistetty tuotanto	Odotettu	180	190	200	200	200	200	200
Toteutunut		188	214	210	215	231	243	246	
Ympäristöystävällinen kasvistuotanto	Odotettu	550	600	600	600	600	600	600	
	Toteutunut	461	476	456	411	406	352	310	
Laajaperäinen nurmiviljely (delprogram)	Odotettu	400	500	500	500	500	500	500	
	Toteutunut	48,9	46,9	49,0	52,1	39,0	35,5	23,6	
Luonnonlaitumet t (delprogram)	Odotettu	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	
	Toteutunut	3387	3736	3780	3744	4010	4136	4134	
Luomuviljely	Luomuviljely	Odotettu	1600	2100	2500	2700	2900	3100	3300
		Toteutunut	690	874	939	1178	1327	1502	1550
	Vakiintunut viljely	Toteutunut	1138	1400	1647	1706	1979	2122	2886
		Vakiintunut viljely + siirtymätuet	Odotettu	1000	1200	1400	1600	1800	1800
Luomukarjankasvatus	Toteutunut	0	297	339	401	495	551	708	
	Priorisoidut luonnonlaitumet	Odotettu	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
Toteutunut		982	131	1131	1125	1140	1096	1140	
Luonnonlaidunten ennallistaminen	Odotettu	10	25	40	60	80	90	100	
	Toteutunut	37,7	18,8	74,8	85,9	119,9	103,7	101,3	
Niittyjen niitto	Odotettu	10	20	30	35	40	45	50	
	Toteutunut	7,83	0	7,78	7,83	7,83	6,41	8,96	
Puustoisten niittyjen ennallistaminen	Odotettu	10	25	40	60	80	90	100	
	Toteutunut	7,2	3,0	12,5	12,5	12,5	7,2	7,7	
Puustoisten niittyjen ylläpito	Odotettu	10	10	10	15	20	30	35	
	Toteutunut	8,3	2,1	14,0	13,9	14,6	14,4	23,0	
Extraleveät suojavyöhykkeet	Odotettu	10	20	30	35	40	40	40	
	Toteutunut	0	0	0	0	0	0	0	
Kotoperäisten rotujen säilyttäminen	Odotettu			30	35	40	40	40	
	Toteutunut			0	38,8	75,7	82,4	84,3	

Taulukko 11. Antal lantbrukare under varje åtgärd.

Åtgärd	Antal lantbrukare						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Miljöstödets basstöd:							
Delprogram för konventionellt jordbruk							
- obligatoriska åtgärder	545	540	522	526	515	486	548
- frivilliga åtgärder							
* Förbättrad användning av stallgödsel	84	109	111	101	103	95	93
* fånggröda	6	10	12	8	12	11	10
* vårplöjd mark	172	180	183	182	176	161	155
* flerårig extensiv vallodling	172	202	228	228	220	209	192
* konventionell odling utan bekämpningsmedel	48	52	54	55	49	40	31
* reducerad användning av bekämpningsmedel i sockerbeter	42	49	46	41	40	38	34
* reducerad användning av bekämpningsmedel i potatis	20	18	20	18	18	18	17
* miljöanpassad grönsaksproduktion	126	119	121	114	110	97	84
* integrerad produktion av frukt och bär	53	62	61	59	60	58	59
Delprogram för ekologisk produktion	43	67	78	84	95	98	165
Delprogram för extensiv vallodling	8	7	8	9	7	6	4
Delprogram för naturbeten	238	248	262	265	262	257	262
Specialstöd:							
Prioriterade naturbeten	97	123	126	129	131	122	126
Återskapande av löväng	5	6	8	8	8	4	5
Hävd av löväng	3	4	5	5	5	4	6
Återskapande av naturbetesmark	10	16	17	18	20	16	15
Slätter av naturäng	6	6	6	6	6	4	5
Extra breda skydds zoner	0	0	0	0	0	0	0
Bevarande av ursprungsraser	1	8	13	13	18	22	22

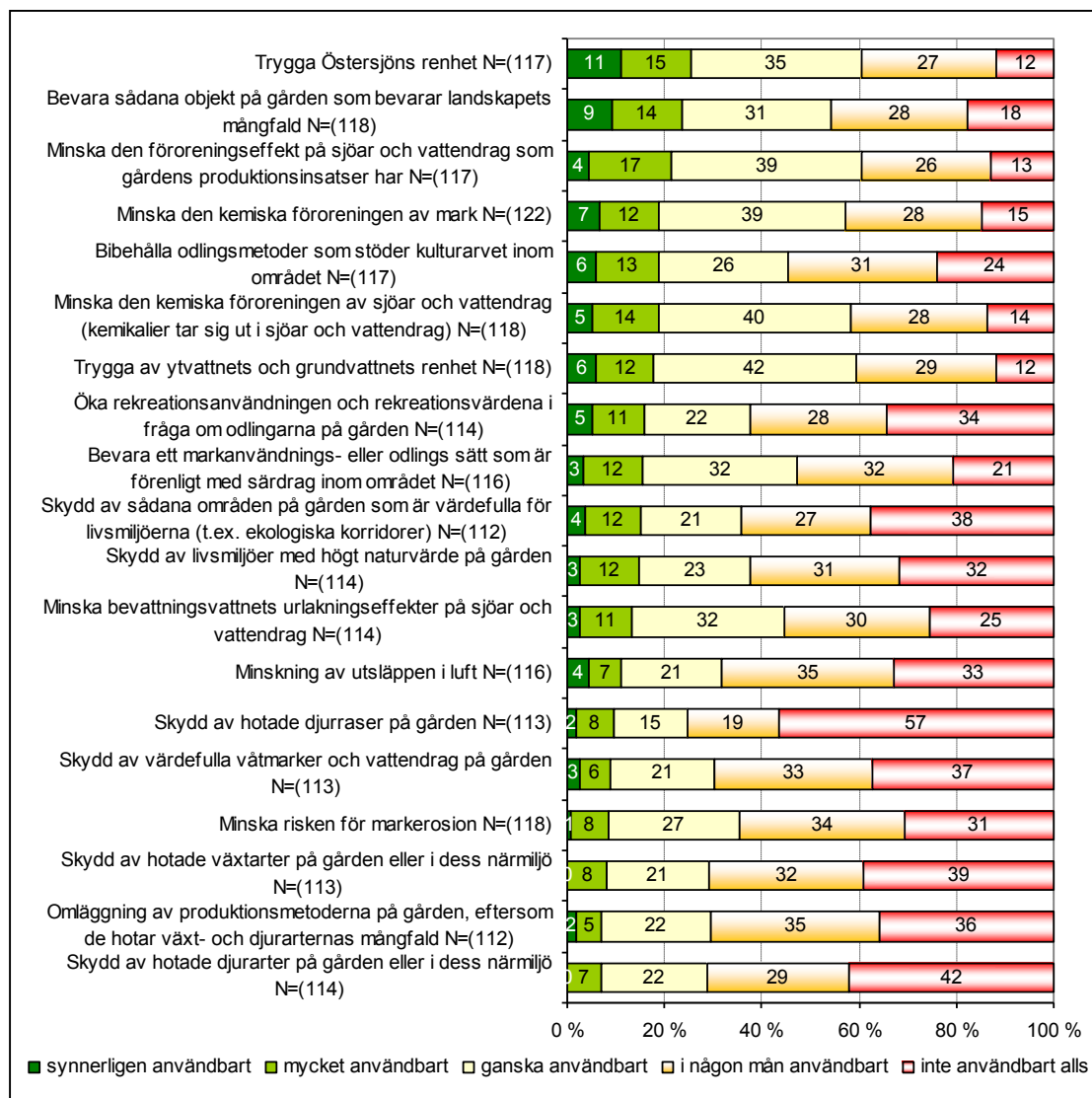
Lähde: Ohjelman vuosikertomus 2006.

Viljelijöiden asenteita ja kokemuksia ympäristötukiin liittyen kartoitettiin viljelijöille lähetetyssä kyselyssä. Tärkeimmiksi ympäristönhoitoon ja -suojeluun liittyviksi tarpeiksi ahvenanmaalaiset viljelijät nimesivät Itämeren sekä pinta- ja pohjavesien puhtauden suojelun, maiseman ja sen kulttuurihistorian sekä alueelle ominaisten viljely- ja maankäyttötapojen suojelemisen ja säilyttämisen (kuva 21a). Vähiten tärkeinä tai vähiten itseään koskettavina tarpeina viljelijät pitivät luonnon monimuotoisuuden suojelua sikäli kun se koskee uhanalaisten lajien tai alkuperäisrotujen suojelemista tai säilyttämistä. Viljelijöiden edustamat näkemykset ympäristöhoidon prioriteeteista ovat hyvin linjassa hallinnon näkemysten kanssa, sillä Ahvenanmaan maaseutuohjelmassa 2000–2006 mainitaan Ahvenanmaan maaseudun merkittävimmiksi uhiksi maataloustuotannon kannattavuuden lisäksi vesistöjen rehevöityminen sekä maatalousmaiseman umpeenkasvu ja katoaminen.

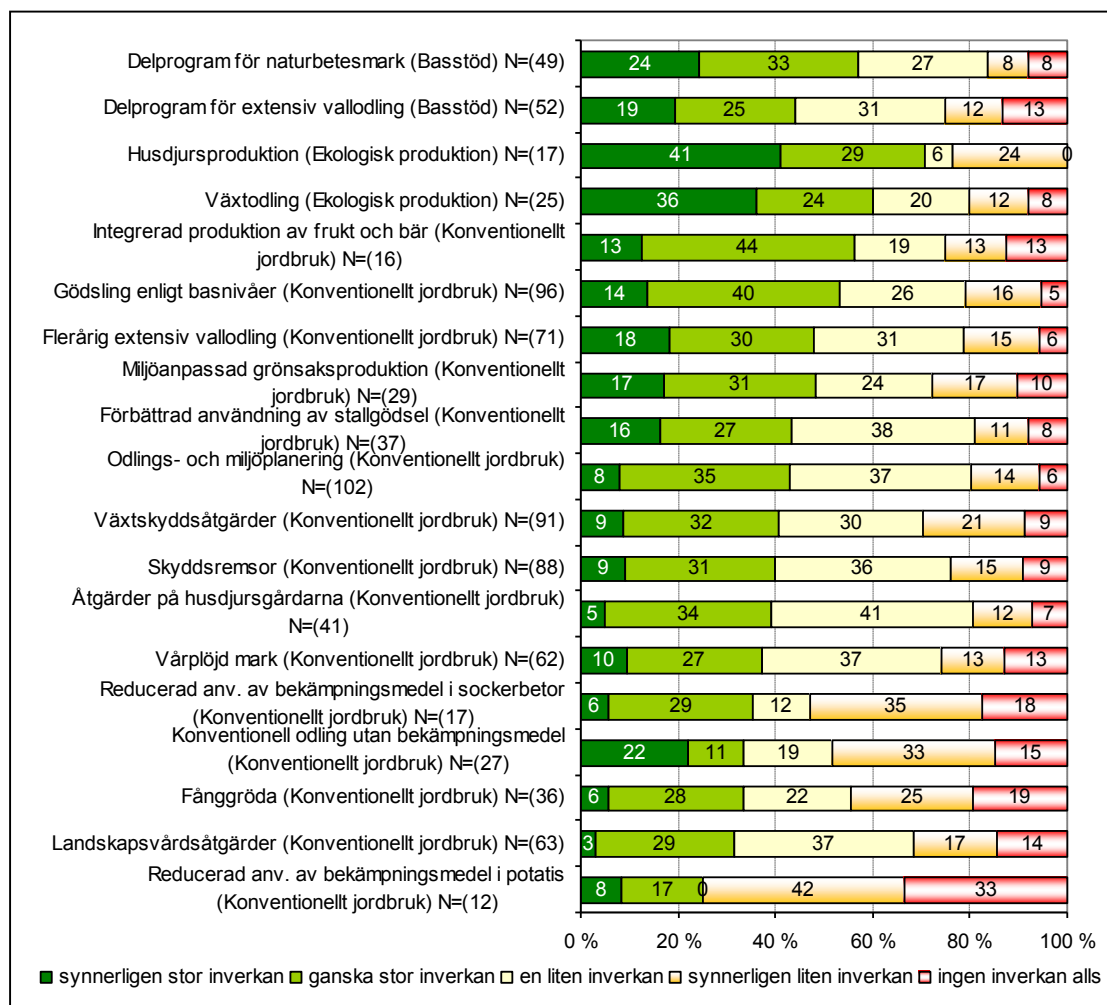
Kuva 21a. Hurdana var miljövärdsbehoven på er gård åren 2000–2006 med tanke på följande faktorer?

Käyttökelpoisimmiksi ympäristötukien toimenpiteet katsottiin tavoitteissa suojella Itämeren puhtautta, vähentää pinta- ja pohjavesien likaantumista, vähentää vesien kemiallista kuormitusta, vähentää maaperän kemiallista pilaantumista ja säilyttää tilan sellaisia elementtejä, jotka lisäävät maiseman monimuotoisuutta. Vähiten käyttökelpoiseksi ympäristötuki katsottiin tavoitteissa suojella uhanalaisia lajeja sekä tilalla että sen ympäristössä (kuva 21b).

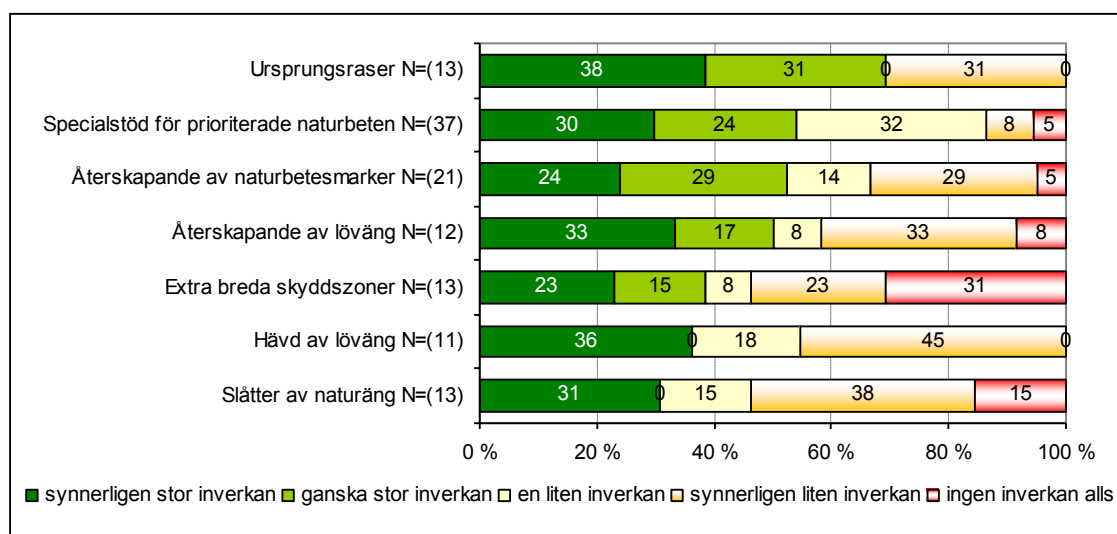

Kuva 21b. Hur användbara anser ni att de åtgärder som stått till buds inom miljöstödet har varit i förhållande till behovet i fråga?

Viljelijät pitivät suurinta osaa ympäristötuen toimenpiteistä edes vähän ympäristöön vaikuttavina (kuvat 22 ja 23). Vähiten vaikutusta tuista katsottiin olevan torjunta-aineiden käytön vähentämiseen liittyvillä tuilla sekä pyydyskasveilla. Kaikkein hyödyllisimpänä pidettiin luomutuotannon tukia. Muita hyvinä pidettyjä tukimuotoja olivat mm. laiduntuki, tuki integroidulle hedelmien ja marjojen tuotannolle, lannoitustuki, ja laajaperäisen nurmiviljelyn tuki. Vähiten hyötyä katsottiin olevan torjunta-aineisiin liittyvistä tukimuodoista sekä pyydyskasveista. Näitä tukia käytettiin myös vähän. Erityistuista hyödyllisimpinä pidettiin tukea alkuperäisroduille, erityistukea priorisoiduille luonnonlaitumille, luonnonlaidunten entisöintitukea sekä lehdesniittyjen (puustoisten niittyjen) entisöintitukea. Vähiten hyödyllisinä pidettiin erityisleveitä suojakaistoja, lehdesniittyjen hoitoa sekä niittyjen niittoa. Entisöintituet ovat todennäköisesti käytännössä mielekkäämpiä toimia toteuttaville kuin ylläpitävät toimet, sillä entisöintitoimien vaikutus on nopeasti nähtävissä ja muutos entiseen selvä. Lehdesniittyjen hoitoa tuettiin euromääräisesti arvioituna jopa enemmän kuin ennallistamisessa, mutta niittyjen hoidosta maksettiin tukea vain murto-osa niiden ennallistamiseen verrattuna.

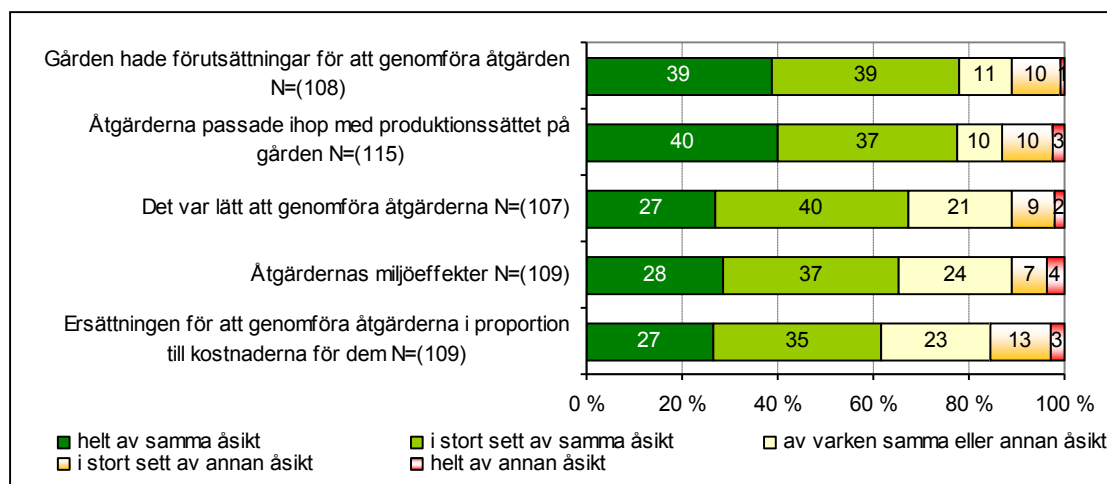
Kuva 22. BASSTÖD: Vilka miljöstödsåtgärder genomförde ni under perioden 2000–2006 och vilken inverkan på miljön hade de enligt er bedömning?

Kuva 23. SPECIALSTÖD: Vilka miljöstödsåtgärder genomförde ni under perioden 2000–2006 och vilken inverkan på miljön hade de enligt er bedömning?

Arviointikysely antaa mahdollisuuden tarkastella tilakohtaisia ympäristöhoitotarpeita ja tarjolla olleiden keinojen käyttökelpoisuutta suhteessa niihin. Paras vastaavuus oli ilmaan tapahtuvien päästöjen vähentämistä, virkistyskäyttöä ja monimuotoisuuden ylläpitämistä koskeneilla tarpeilla ja keinoilla. Ongelmia tarpeiden ja tarjolla olleiden keinovalikoiman yhteensovittamisessa oli yleisimmin maaperän kemiallista saastumista, uhanalaisia eläin- ja kasvilajeja sekä alueen ominaispiirteitä vastaavan maankäyttötavan säilyttämistä koskeneissa toimenpiteissä.

Tärkeimpänä ympäristötukimuodon valintaperusteena viljelijät pitivät sitä, että tilalla oli edellytykset suorittaa toimenpide, sekä sitä, että ympäristötuen toimenpiteet sopivat yhteen tilan tuotantotavan kanssa (kuva 24). Helppous, toimenpiteen ympäristövaikutukset sekä kustannuskysymykset olivat vähemmän tärkeitä tuen valintaperusteita. Tuotantosuuntien välillä ei ollut juurikaan eroja sen suhteen, millä perusteilla käytetyt tukimuodot valittiin. Sen sijaan käytettyjen toimenpiteiden suhteen eroja oli. Tuen sopivuus tuotantomenetelmiin oli tärkeää silloin, kun viljelijät käyttivät lannoitustukea, kasvinsuojelutoimenpiteitä tai laiduntukea. Korvauksen suuruudella oli vaikutusta suunnittelu-, lannoitus- ja kasvinsuojelutoimenpiteiden sekä suojakaistojen suhteen. Ympäristövaikutusten vuoksi toimenpiteitä toteuttaneet tuottajat olivat saaneet muita useammin korvauksia laajaperäisestä nurmiviljelystä. Helppous yhdistyi lannoitukseen, eläintilojen toimenpiteisiin, pyydyskasveihin, lannan käytön parantamiseen, puustoisten niittyjen entisöintiin ja hoitoon sekä alkuperäisrotujen tukiin. Muiksi syiksi ympäristötukimuodon valinnan perusteena kyselyssä mainittiin sekä taloudelliset että ympäristöön liittyvät seikat: ympäristötukimuoto valittiin sillä perusteella, mikä tuo suurimman tuoton suhteessa työmäärään tai yleisesti siksi, että haluttiin suojella ympäristöä ja kulttuurimaisemaa ja pienentää maatalouden ympäristökuormitusta.

Kuva 24. Vilka faktorer bidrog till ert val av miljöstödsåtgärder som ni genomförde?

Yleensä ottaen kyselyyn vastanneet maatilayrittäjät pitivät luomuviljelyn tukia merkittävinä. Avoimen maiseman ja kulttuuribiotooppien säilymistä pidettiin tärkeänä. Suurin osa kysymykseen vastanneista oli sitä mieltä, että ympäristötuelle on ollut positiivinen vaikutus ympäristön laatuun Ahvenanmaalla, mutta esillä oli myös näkemys, että ympäristötuki edustaa idealismia, jolla ei ole juurikaan tekemistä taloudellisten viljely- ja tuotantomenetelmien kanssa. Tukijärjestelmää moitittiin byrokraattisuudesta muutamassa vastauksessa. Erityisesti laiduntukijärjestelmää pidettiin sekavana ja toisaalta jäykkänä, sillä muutama vastaaja ei ollut löytänyt

tukipaletista tukimuotoa, jonka avulla olisi voinut entisöidä ”kunnolla” umpeenkasvaneita laitumia tai niittyjä. Myös salaojitukseen ja pisarakasteluun toivottiin saatavan ympäristötukea. Useat vastaajat olivat tyytyväisiä ympäristötukeen liittyvän suunnittelun ja tiedonhankinnan esim. maaperän ja lannan laadusta tuomaan lisäinformaatioon.

Pinta- ja pohjavedet sekä vesivarat

Maatalous on merkittävä vesistöjen kuormittaja. Ahvenanmaan sijainti Itämeren keskellä, Saaristomerellä tekee saariston suhteen Itämeren tilaan erityisen tiiviin. Pääsaaren vesihuolto on riippuvainen puhtaista sisävesistä, ja Ahvenanmaalle tärkeän matkailun kannalta Saaristomerellä tila on ratkaiseva kysymys. Ahvenanmaalaisen maatalouden mahdollisuudet vaikuttaa Itämeren tilaan ovat rajalliset ja niiden vaikutukset näkyvät lähinnä rannikkovesissä. Ahvenanmaalla on kuitenkin runsaasti varsin sulkeutuneita merenlahtia sekä matalia sisävesiä, joiden tilaan paikallisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa.

Vesistöjen tilaa Ahvenanmaalla edistäviä toimia olivat perusympäristötuen tavanomaiselle maanviljelylle suunnatuista toimenpiteistä maataloustuotannon suunnittelu, lannoitteiden käytön vähentäminen, maaperän kartoitus, suojavyöhykkeet, torjunta-aineiden levittimien testaaminen, sekä koulutukset torjunta-aineiden käytössä, lannankäytössä sekä ympäristöystävällisistä maataloustuotantotavoista. Koulutusten vaikuttavuus tosin riippuu siitä, miten hyvin viljelijät omaksuvat koulutuksissa esiinnostetut asiat. Ympäristötuen vapaaehtoisista toimenpiteistä vesistöjen tilan parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä olivat kevätkyntö, pyydyskasvit, laajaperäinen nurmiviljely, torjunta-aineeton viljely sekä torjunta-aineiden käytön vähentäminen, lannan käsittelyn parantaminen, ympäristöystävällinen kasvituotanto sekä hedelmien ja marjojen integroitu tuotanto. Käytännössä siis lähes kaikki ympäristötuen vapaaehtoiset lisätoimenpiteet liittyivät vesistöjen tilan parantamiseen. Myös luomutuotannon tuilla tavoitellaan muiden tavoitteiden lisäksi positiivisia vesistövaikutuksia. Erityistuista vesistöjen tilan parantamiseen tähtäsivät erityislevet suojavyöhykkeet. Vapaaehtoisista toimenpiteistä tavoitteita enemmän toteutui lannan parannettu käsittely -toimenpide, monivuotinen ruohomaa -toimenpide ja integroitu hedelmien ja marjojen tuotanto. Erityistuen erityisleveitä suojavyöhykkeitä ei Ahvenanmaalla perustettu lainkaan.

Ympäristötuen väliarviointia varten 2000-luvulla eri puolilla Ahvenanmaan rannikkovesiä tehdyissä vedenlaadun mittauksissa ei pystytty toteamaan vedenlaadussa tapahtuneita muutoksia. Tilanne oli sama Manner-Suomen maaseutuohjelman tavoitteiden saavuttamista arvioitaessa. Vesistöjen tilaan vaikuttavien toimenpiteiden vaikutukset näkyvät kuitenkin hyvin hitaasti, joten tässä vaiheessa toimenpiteiden vaikutusten arvioiminen luotettavasti on vaikeaa. Lisäksi Saaristomerellä tilaan vaikuttaa Itämeren yleinen kehitys enemmän kuin Ahvenanmaan maatalouden päästöt, joten ahvenanmaalaisten maanviljelijöiden keinot vaikuttaa meren tilaan ovat rajallisia.

Haastatellut paikalliset viranomaiset olivat sitä mieltä, että vesiensuojelun suhteen tavoitteisiin päästiin osittain, sillä mm. lannoitusta onnistuttiin vähentämään. Kuitenkaan esim. erityislevet suojakaistat -erityistukitoimi ei toteutunut Ahvenanmaalla lainkaan.

Maatilayrittäjät pitivät vesiensuojelua tärkeänä, mutta monet olivat skeptisiä vesien tilaa parantamaan pyrkivien ympäristötuen toimenpiteiden vaikuttavuutta kohtaan.

Vesistövaikutusten tunnistamiseen vaikutti tilan tuotantosuunta (vähintään 50 % vastaajista maitotiloilla, puutarhoilla, hedelmätarhoilla, viljatioilla, metsätiloilla sekä luokittelemattoman tuotantosuunnan tiloilla piti tarvetta vesistöjen suojeluun pienenä, melko suurena tai suurena.) Myös koulutuksella oli tähän vaikutusta. Sen sijaan sillä, sijaitsiko tila esim. valtaojan varrella, ei ollut vaikutusta tuottajien tunnistamiin ympäristöriskeihin. Vesistön läheisyys sen sijaan vaikutti tuottajan mieltämiin vesistöön liittyviin riskeihin. Rantaviivan pituudella ei ollut vaikutusta. Se, että tilan alueella sijaisi perinnebiotooppeja, vaikutti vesistöriskien tunnistamiseen. Perinnebiotooppeihin liittyvä ymmärrys voi liittyä ympäristöasioiden pohdintaan viljelijöillä laajemmin, joka voi auttaa heitä tunnistamaan myös muun tyyppisiä toimintaan liittyviä ympäristöriskejä.

Huolimatta siitä, että valtaojan läheisyys ei vaikuttanut viljelijöiden tunnistamiin ympäristöriskeihin, se oli saanut valtaojien varsilla peltoja viljelevät valitsemaan hieman muista poikkeavia tukipaletteja. Näillä viljelijöillä oli mm. muita enemmän kasvinsuojelutoimenpiteitä, laajaperäistä nurmiviljelyä sekä torjunta-ainetonta viljelyä. Vesistön läheisyys lisäsi todennäköisyyttä eläintilojen toimenpiteisiin ja lannan käytön parantamiseen. Valtaojien varsien viljelijät myös uskoivat enemmän ympäristötuen edellytyksiin estää vesistöjen kemiallista saastumista sekä yleisesti suojella vesistöjä.

Vaikuttaisi siltä, että vesistövaikutusten muodostumisen pitkä aikajänne aiheuttaa osaltaan sen, että viljelijät eivät välttämättä miellä oman toimintansa vaikutuksia vesistöihin sen enempää hyvässä kuin pahassakaan. Toisaalta viljelijät pitivät vesien puhtauteen liittyviä tavoitteita yleisesti tärkeinä (vrt. alussa).

Maaperä ja ilma

Maaperää uhkaavat tekijät Ahvenanmaan maaseudulla ovat maaperän laadun pilaantuminen, ravinteiden huuhtoutuminen sekä eroosio. Eroosio on uhka vesistöihin laskevilla viljelymailla, joilla ei ole suojakaistoja. Eroosiota pyrittiin ympäristötukijärjestelmällä torjumaan perustuen suojakaistoilla sekä erityistuen erityisleveillä suojavyöhykkeillä, joista jälkimmäinen toimenpide ei toteutunut lainkaan. Lisäksi eroosiota vähentäviä toimenpiteitä olivat kevätkyntö, monivuotisten kasvien viljely, sekä pyydyskasvien käyttö. Kevätkyntö oli melko suosittu toimenpide, joskaan pinta-alaperustaisesti arvioituna tavoitteita ei ohjelmakaudella täysin saavutettu. Monivuotinen ruohomaa -toimenpide oli Ahvenanmaalla suosittu, kun taas pyydyskasvien tukea käytettiin tavoitteisiin nähden hyvin vähän. Maaperän laatuun pyrittiin vaikuttamaan torjunta-aineiden ja lannoitteiden käytön vähentämiseen tähtäävillä tuilla ja pyydyskasvien käytön tuilla. Pinta-alaperustaisesti arvioituna torjunta-aineiden käyttötoimenpiteissä ei saavutettu tavoiteltuja määriä, eivätkä viljelijät kokeneet näitä toimenpiteitä erityisen mielekkäiksi.

Maaseudun ilmanlaatuun vaikuttavat maatalouden typpipäästöt, joita syntyy pääasiassa karjanlannasta. Niillä voi olla paikallisia ilmanlaatuvaikutuksia, jotka ovat havaittavissa mm. puiden epifyyttijäkälälajistossa. Ympäristötukijärjestelmässä ilmapäästöihin liittyviä tukimuotoja olivat lähinnä lannankäsittelyyn liittyvät tuet, joita käytettiin varsin hyvin. Ilmapäästökysymykset voivat käydä merkittäviksi alueilla, joille keskittyy intensiivistä tuotantoa, johon liittyy karjanlannan levittämistä.

Luonnon monimuotoisuus

Luonnon monimuotoisuuden suhteen Ahvenanmaa on erityisasemassa Manner-Suomeen verrattuna monimuotoisen maatalousympäristöön sidonnaisen lajistonsa vuoksi. Ahvenanmaalla lukuisat sellaiset lajit, jotka Manner-Suomessa ovat ”ahtaalla”, ovat suhteellisen elinvoimaisia. Esimerkiksi Ahvenanmaalla esiintyy erityisesti sellaisia perhoslajeja, joiden kannat ovat Suomessa huomattavasti taantuneet. Tämä lajisto on riippuvaista avoimista niityistä ja laidunmaista. Myös kasvilajistossa on huomattavan paljon esim. karujen niittyjen lajistoa.

Luonnon monimuotoisuuden suojele maaseudulla kytkeytyy eri tasoihin: se kattaa viljelymaalla esiintyvät lajit, viljelymaan tai sen ympäristön lajit, maatalousympäristön infrastruktuureihin sidoksissa olevat lajit, maatalousmaata ympäröivien kosteikkojen ja vesistötyyppien lajit sekä uhanalaisen eläinrodut. Ympäristötuen eri toimenpiteet koskettavat eri tasoja, esim. ympäristötuen tavanomaiselle maataloudelle suunnattu tuki suojelee luonnon monimuotoisuutta erityisesti viljelymaan ympäristön lajien osalta sekä esim. maatalousympäristön infrastruktuureihin sidoksissa olevien lajien osalta (esim. lintujen pesäpaikat). Kaikkein olennaisin kysymys Ahvenanmaalla on kuitenkin lajit, jotka esiintyvät laajaperäisesti käsitellyllä maatalousmaalla. Tällaiseen maatalouteen kytkeytyy usein myös uhanalaisia kotieläinrotuja koskevat kysymykset.

Avoimilla niityillä, luonnonlaitumilla ja muilla laajaperäisen maatalouden alueilla on keskeinen merkitys luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä Ahvenanmaalla. Tällaisia alueita uhkaavia tekijöitä ovat umpeenkasvu, mikä on seurausta laidunnuksen ja hoidon, esim. niiton puutteesta, sekä rehevöityminen. Maataloustuotantotapojen muuttuminen entistä intensiivisemmiksi aiheuttaa sen, että luonnonlaitumia käytetään karjan laidunnukseen aiempaa vähemmän, ja jos niitä käytetään, saa karja usein lisärehua laitumelle, tai laidun on yhteydessä navettaan, jossa karjalle syötetään lisärehua. Lannan mukana lisärehun ylimääräiset ravinteet kulkeutuvat tällöin muualle laidunalueelle, mikä etenkin karuilla niityillä ja laitumilla rehevöittää niitä ja köyhdyttää samalla lajistollista monimuotoisuutta.

Ahvenanmaan maatalousluonnon monimuotoisuutta ja maatalouden ympäristötuen vaikuttavuutta kartoittaneessa tutkimuksessa (Schulman ym. 2005) todettiin, että Ahvenanmaan maatalousalueiden luonto ilmentää rehevöitymisen merkkejä – mm. selvitykseen tehtyjen kasvillisuustutkimusten yleisimmät lajit olivat rehevien kasvupaikkojen lajeja. Kasvupaikkojen rehevöityminen johtaa lopulta lajistollisen monimuotoisuuden vähentymiseen. Runsaslajisimpia maatalousympäristöjä ovat luonnonlaitumet, hoitamattomat niityt sekä pellon ja metsän vaihtumisvyöhykkeet. Selvityksessä todettiin, että yhdenkin luonnonlaitumen merkitys luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä voi olla suuri – laidunten välillä tosin esiintyy melko suurta vaihtelua. Tämä aiheuttaa tarpeen kohdentaa tukitoimia vielä nykyistä tarkemmin lajistollisesti arvokkaille kohteille. Tien- ja pellonpientareet eivät tarjoa niitylajeille vaihtoehtoisia ympäristöjä, eivätkä sinällään riitä kompensoimaan arvokkaiden niitty- ja laidunkohteiden hoidon loppumista.

Laidunnuksen vähentyminen on yksi suurimmista Ahvenanmaan luonnon monimuotoisuuden uhkatekijöistä, sillä laidunnuksen avulla on mahdollista hoitaa laajempia alueita kuin niittämällä. Monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat kuivat niityt. Ahvenanmaan perhoslajisto ilmentää maatalousluonnon suurempaa monimuotoisuutta kuin Manner-Suomessa tavattava

lajisto. Lintulajeihin vaikuttavat monet sellaiset tekijät, joihin maaseutuohjelmalla ei suoraan voida vaikuttaa (jos ei huomioida sen vaikutusta maaseudun elinvoimaisuuteen), esim. tilojen tuotantosuuntaan sekä pihojen rakenteeseen ja hoitoon liittyvät tekijät. Eräs ilmeisen selvästi maaseutuohjelmasta hyötynyt lintulaji Ahvenanmaalla on ruisrääkkä.

Viljelijät eivät itse juurikaan miellä työnsä vaikuttavan luonnon monimuotoisuuteen, vaan katsovat omien mahdollisuuksien vaikuttava esim. lajien uhanalaisuuteen olevan pieniä. Sen sijaan kuitenkin maanviljelijät uskovat heidän pystyvän ympäristötuen avulla suojelemaan maisemaa melko hyvin. Tämä kuvastaa ihminen-luonto-jaottelun olemassaoloa myös maanviljelijöiden ajatusmaailmassa. ”Tavalliset ihmiset” kokevat luonnon monimuotoisuuteen liittyvät kysymykset usein kaukaisiksi, eivätkä maanviljelijät ole tähän mikään poikkeus. He mieltävät kyllä suojelevansa kulttuurimaisemaa, mutta eivät samassa määrin siinä esiintyviä kasvi- tai eläinlajeja.

Kuitenkin ne viljelijät, joiden tilalla esiintyy perinnebiotooppeja tai arvokkaita maisema-alueita, näkevät ympäristöriskit eri tavoin kuin maataloustuottajat keskimäärin. He mm. tunnistavat lajiston monimuotoisuuden vähenemiseen liittyviä riskejä sekä pitävät tärkeinä mm. luontoarvojen, eläinrotujen ja monimuotoisuuden kannalta tärkeiden rakenteiden suojelua.

Luonnon monimuotoisuutta tukevia toimia on Ahvenanmaalla toteutettu melko hyvin, mutta useat erityisympäristötuen alla olevat toimenpiteet ovat jääneet alle niille asetettujen tavoitteiden. Viljelijät viestittivät esim. entisöintikustannusten olevan suurempia kuin millaisiksi ne on ympäristötuen arvioitu, mikä on todennäköisesti vähentänyt motivaatiota ottaa näitä tukimuotoja käyttöön joillain tiloilla.

Maisema

Ahvenanmaalaisen maiseman erityispiirre on yhdistelmä saaristoa ja pienipiirteisen maatalouden synnyttämää avointa maaseutumaisemaa. Maatalouden rakennemuutos on uhka tämän pienipiirteisyyden säilymiselle. Maiseman synnyn keskiössä on laidunnus ja ylipäänsä laajaperäinen, monimuotoinen maatalous.

Ahvenanmaalaiset viljelijät itse pitävät maaseutumaiseman säilymistä tärkeänä. Ympäristötuen vapaaehtoisista toimenpiteistä luonnonlaitumet -toimenpidettä on Ahvenanmaalla toteutettu hyvin, yli tavoitteen jokaisena ohjelmavuotena. Laitumia ei ole kuitenkaan entisöity tavoitteiden mukaisesti. Viljelijät viestittivät, että tuki oli liian pieni kattamaan entisöinnistä koituvia kustannuksia.

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu Ahvenanmaan maaseutuohjelman ympäristövaikutuksia. Tarkastelun taustalla olleet arviointikysymykset ovat seuraavassa yhdessä analyysin perusteella esitettyjen johtopäätösten kanssa:

Missä määrin ohjelman on vaikuttanut ympäristönsuojeluun ja ympäristön laadun parantamiseen (X.5)?

Ohjelma on edistänyt ympäristönsuojelua Ahvenanmaalla. Olennainen kysymys on kuitenkin ohjelman päätavoitteissa mainittu tavoite säilyttää pienipiirteisen maataloustuotannon elinvoimaisuus Ahvenanmaalla. Kaikkia ohjelmaan kirjattuja tavoitteita erityisesti luonnon monimuotoisuuden suojelun suhteen ei ole pystytty

saavuttamaan. Sekä useat viljelijät että hallinnon edustajat ovat sitä mieltä, että Ahvenanmaan maatalous tulisi saattaa elinvoimaisemmalle pohjalle kasvattamalla tilakokoja. Tällä olisikin epäilemättä positiivinen vaikutus Ahvenanmaan maatalousympäristöjen säilymiseen. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että monimuotoisuuden kannalta tärkeiden perinnebiotooppien ylläpito on viljelijöille edelleen kannattavaa. Luomutuotantoa on Ahvenanmaalla syytä edelleen edistää. Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen esim. karjan laidunnuksen suhteen olisi syytä ottaa entistä paremmin huomioon, sillä jos karja laiduntaa arvokkaalla laitumella siten, että sitä samalla lisäruokitaan, voi käytäntö lopulta johtaa laitumen arvon pienenemiseen.

Missä määrin luonnonhaittakorvaukset ovat auttaneet varmistamaan, että maa on jatkuvasti maatalouskäytössä (V.2)?

Luonnonhaittakorvaus on ollut oleellinen ja hyvä keino pitää maata jatkuvasti maatalouskäytössä.

Missä määrin luonnonhaittakorvausjärjestelmä on vaikuttanut ympäristönsuojeluun ylläpitämällä tai edistämällä kestäväää viljelyä, jossa otetaan huomioon ympäristönsuojeluvaatimukset epäsuotuisilla alueilla (V.4.A)?

Maatilayrittäjistä 96–97 % oli sitä mieltä, että luonnonhaittakorvauksen ehtona olleilla hyvillä viljelymenetelmillä ja lakisääteisillä vaatimuksilla on ympäristövaikutuksia. Luonnonhaittakorvauksen rooli ympäristönsuojelussa on ensisijaisesti olemassa olevat, hyvät käytännöt ylläpitävä. Sen luonne on toimia enemmän olemassa olevien hyvien käytäntöjen laadunvarmistajana kuin uusien, hyvien ympäristönsuojelukäytäntöjen esiintuojana.

Missä määrin luonnonhaittakorvausjärjestelmä on vaikuttanut ympäristönsuojeluun lisäämällä ympäristönsuojelua koskeviin sääntöihin perustuvien ympäristörajoitusten soveltamista ja noudattamista (V.4.B)?

Luonnonhaittakorvausjärjestelmä ei itsessään tuo uusia velvoitteita ympäristönsuojeluun liittyen, vaan se enemmän ylläpitää mm. lakiin kirjattuja, olemassa olevia hyviä käytäntöjä. Luonnonhaittakorvausjärjestelmän piirissä oleva viljelyala on kasvanut ohjelmakaudella jonkun verran, minkä voidaan katsoa edistäneen ympäristörajoitusten soveltamista ja noudattamista.

Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu maaperän laadun osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet (VI.1.A)?

Torjunta-aineiden käyttöä on vähennetty maaseutuohjelman ympäristötukijärjestelmän myötä, mutta edistymisen varaa on vielä. Peltojen kevätkyntö on ollut Ahvenanmaalla suosittu tukimuoto, joskin pinta-alaperustaisesti tarkasteltuna ohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin ei tukimuodon osalta aivan päästy. Lukuun ottamatta ympäristötuen pakollisiin toimenpiteisiin kuuluneita suojakaistoja maaperän laadun parantamiseen tähtäävissä toimenpiteissä ei päästy ohjelman tavoitteisiin, erityisesti pyydyskasvien käyttö oli melko vähäiselle suosiolle jäänyt toimenpide. Maanviljelijät kokevat maaperän laatuun liittyvät kysymykset tärkeiksi, mutta eivät ehkä hahmota kaikkia vaikutusmekanismeja ja omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa maaperään.

Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu pohja- ja pintaveden laadun osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet (VI.1.B)?

Ympäristötukijärjestelmään on kuulunut lukuisia toimenpiteitä, joiden tarkoitus on suojella pinta- ja pohjavesien laatua. Näitä toimenpiteitä on toteutettu Ahvenanmaalla laajalti, ja viljelijöiden tietoisuus vesien laatuun kohdistuvista riskeistä on korkealla tasolla. Kuitenkin jotkut erityistukitoimenpiteet, kuten erityisleveät suojakaistat, joilla tietyillä alueilla voisi olla vesien suojelun kannalta merkittävä rooli, ovat Ahvenanmaalla jääneet toteutumatta. Maanviljelijöiden tietoisuus vesien suojeluun tähtäävien toimenpiteiden vaikutuksista on vielä jokseenkin alhaisella tasolla. Vesistövaikutusten syntyminen on hidaskäyttöprosessi, minkä vuoksi toimenpiteiden vaikutusten näkyminen voi viedä pitkän aikaa. Tällöin viljelijöiden asenteet toimenpiteiden vaikuttavuutta kohtaan ovat jokseenkin skeptisiä. Toimenpiteiden vaikutuksia kohdevesistöjen laadussa ei vielä voi havaita, mutta muutosten aikajänne on niin pitkä, ettei tästä voida tehdä päätelmää, että toimenpiteillä ei olisi ollut vaikutusta. Koska vesiensuojeluun tähtääviä toimenpiteitä on toteutettu laajalti, tulevat vesistövaikutukset kohdevesistöissä todennäköisesti näkymään pidemmällä aikajänteellä.

Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu (tai parannettu) vesivarojen määrän osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet (VI.1.C)?

Ahvenanmaalla on toteutettu vesien laatua turvaavia toimenpiteitä, jotka ovat osaltaan auttaneet turvaamaan myös käyttöveden laatua Ahvenanmaalla.

Missä määrin luonnon monimuotoisuus (lajien monimuotoisuus) on säilynyt tai parantunut sen tuloksena, että maatalouden ympäristötoimenpiteillä on suojeltu viljelysmaalla esiintyvää kasvistoa ja eläimistöä (VI.2.A)?

Ympäristötuen toimenpiteillä on ollut merkittävä vaikutus luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen Ahvenanmaalla.

Missä määrin luonnon monimuotoisuus on säilynyt tai parantunut sen tuloksena että maatalouden ympäristötoimenpiteillä on säilytetty luontoarvoiltaan merkittäviä viljelysmaan elinympäristöjä, suojeltu tai parannettu ympäristöön liittyviä infrastruktuureja tai suojeltu maatalousmaata ympäröiviä kosteikkoja tai vesistötyyppejä (elinympäristön monimuotoisuus) (VI.2.B)?

Erityisen huomion kohteena luonnon monimuotoisuuden suojelun osalta on ollut perinteisen pienimuotoisuuden maatalouden synnyttämät elinympäristöt, joiden ylläpitoon ja kunnostamiseen ympäristötukea on käytetty. Laiduninventointeja voisi ottaa työkaluksi erityisen arvokkaiden elinympäristöjen tunnistamiseksi sekä tukien ja hoitotoimenpiteiden kohdistamiseksi näille. Ilman ympäristötukea luonnon monimuotoisuus Ahvenanmaalla todennäköisesti kärsisi.

VI.2.C Missä määrin luonnon monimuotoisuus (geneettinen monimuotoisuus) on säilynyt tai lisääntynyt sen tuloksena, että maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteillä on suojeltu uhanalaisia eläinrotuja tai kasvilajikkeita?

Maatalouden ympäristötukea on kohdennettu uhanalaisten eläinrotujen pitoon. Tuen tavoitteet ovat ylittyneet vuotta 2002 lukuun ottamatta. Ympäristötuen voidaan siis katsoa edistäneen luonnon geneettisen monimuotoisuuden suojelua.

VI.3 Missä määrin maisemia on säilytetty tai parannettu maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteillä?

Maisemakysymys Ahvenanmaalla kytkeytyy kiinteästi pienimuotoisen maatalouden synnyttämiin avoimiin kulttuurimaisemiin. Niiden säilymistä on ympäristötuen eri toimenpiteillä onnistuttu turvaamaan. Maaseudun kulttuurimaisemien säilyminen Ahvenanmaalla ilman ympäristötukea on kyseenalaista. Luonnonlaitumien, niittyjen ja lehdesniittyjen hoitaminen vaatii maatilayrittäjiltä paljon työtä, minkä vuoksi riittävä tukitaso on tärkeä sekä kannustimen että työ- ja kustannuskorvauksen turvaamiseksi.

Suosituks

Luonnonhaittakorvaus on ollut selkeä järjestelmä, joka on syytä säilyttää pääsääntöisesti ennallaan. Luonnonhaittakorvaukseen sisältyy ehtoja, jotka liittyvät lähinnä vallitsevaan hyvään viljelykäytäntöön, joka ei tuo juurikaan uusia velvoitteita maatilayrittäjille. Koska tuen tulovaikutus on suuri, ei ylimääräisten tukiehtojen sisällyttäminen luonnonhaittakorvaukseen ole mielekäästä, sillä se rapauttaisi yrittäjien itsemääräämisoikeutta, eikä välttämättä tuottaisi samassa suhteessa positiivisia ympäristövaikutuksia.

(2) **Ympäristötukijärjestelmän** haasteena on maataloustuotannon eriytyminen kahteen suuntaan ympäristövaikutusten suhteen: samaan aikaan on painetta sekä kasvattaa tilakokoa kannattavuuden säilyttämiseksi että suojella pienipiirteisen maatalouden synnyttämää rikasta kulttuuriympäristöä ja siitä riippuvaisia lajeja. Nämä eivät kuitenkaan ole toisensa poissulkevia asioita, vaan ympäristöä voidaan hoitaa pienipiirteisesti tilakoosta riippumatta. Erityislevneiden suojakaistojen käyttöönottoon tulisi kiinnittää huomiota. Ohjelmakaudella 2000–2006 ympäristötukea maksettiin Ahvenanmaalla myös yli 65-vuotiaille, eikä ikärajalla tulisi rajata pois mahdollisuutta hoitaa esim. erityisympäristötuen avulla monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita. Pienipiirteisellä maataloudella ja matkailulla on Ahvenanmaalla synergiaetuja, joita ei välttämättä ole mahdollista suoraan kvantifioida. Pienipiirteisen maatalousmaiseman ja -luonnon säilyttämisessä luomutuotannolla tulee ekstensiivisen luonteensa vuoksi todennäköisesti Ahvenanmaalla olemaan entistä suurempi rooli, jos luomutuotantoon siirtymistä edelleen kannustetaan. Luonto- ja elinympäristöjen inventoinnit voisi olla hyödyllinen työkalu, jotta toimenpiteitä pystyttäisiin kohdistamaan erityisesti luonnoltaan arvokkaimmille kohteille. Nykyiset käytännöt laidunten käytössä (esim. lisärehun antaminen) voivat johtaa pahimmillaan laidunten arvon huononemiseen, jota voitaisiin estää laidunten käyttöä edelleen säätelemällä. Kaikkia samalla tavalla koskevia säädöksiä ei kuitenkaan kannata lisätä, sillä se lisäisi byrokratiaa ja sääntelyä myös siellä, missä sitä ei tarvita. Tämän vuoksi tilakohtaista suunnittelua, neuvontaa ja neuvottelua hallinnon ja yrittäjien itsensä välillä erityisesti kulttuuribiotooppien hoidon osalta, mutta myös muiden ympäristötuen toimenpiteiden osalta, tulisi lisätä. Maatilayrittäjät suhtautuvat osin skeptisesti joidenkin ympäristötuen toimenpiteiden vaikuttavuuteen. Tähän voidaan pyrkiä vaikuttamaan koulutuksella, mutta koulutuksen suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota, ja koulutus voitaisiin osin myös korvata tilakohtaisella neuvonnalla.

3.5 Toimeenpanon ja toteutuksen arviointi

Ahvenanmaan maaseutuohjelman toimeenpano on sujunut pääosin hyvin. Kerätystä viljelijäaineistosta ei paljastu voimakasta kritiikkiä ohjelman toimeenpanoa kohtaan.

Kun tarkasteltiin Ahvenanmaan maaseutuohjelman täytäntöönpanon ja toteuttamisen vahvuuksia ja heikkouksia ohjelmakaudella 2000–2006, selkeänä toimeenpanon

vahvuutena Ahvenanmaan maaseutuohjelmasta nousi esille ohjelman kattavuus omalla toimialueellaan ja omissa kohderyhmissään. Viljelijät ovat olleet laajasti sitoutuneet ohjelman toteutukseen ja osallistumisaste viljelijöiden keskuudessa ohjelmaan on ollut varsin korkea. Tämä on ymmärrettävää siinä mielessä, että ohjelman kautta jaetaan keskeisiä viljelijöiden toimeentuloon ja viljelyyn vaikuttavia tukia. Esimerkiksi ympäristöohjelmaan sitoutuminen on ollut korkealla tasolla ja sitä kautta viljelijöitä on saatu mukaan myös maaseutuohjelman muihin toimenpiteisiin.

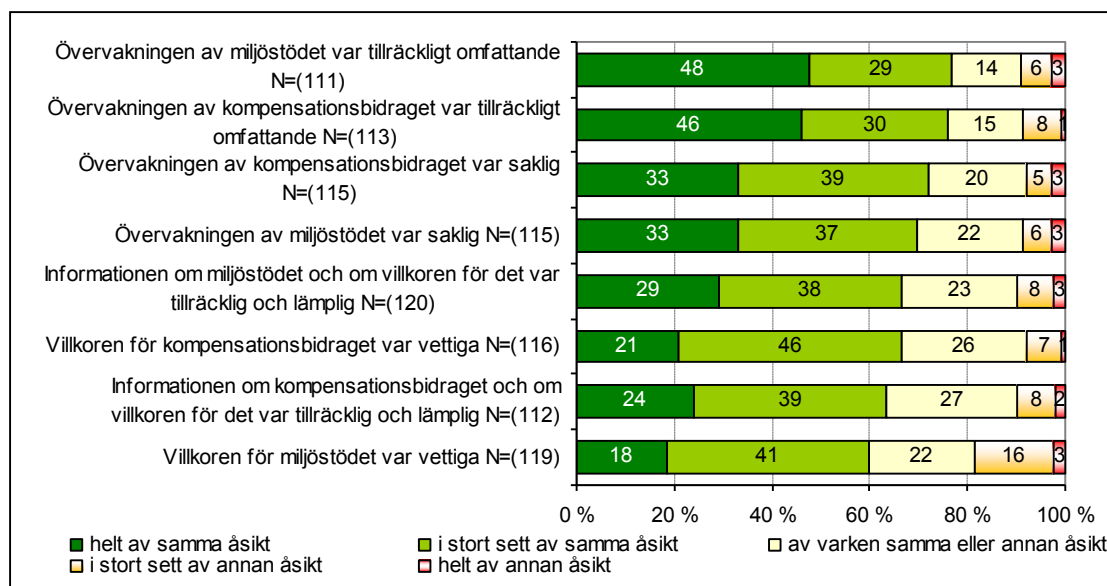
Perusvahvuus ohjelman toteuttamisessa ja sisällössä on ollut myös se, että se on Ahvenanmaan oma, alueellisesti toteutettu sekä maakunnan olosuhteisiin räätälöity ohjelma kuten yksi haastateltava totesi: *”Selkeä vahvuus oli oma maaseutuohjelma Ahvenanmaalla. Muun Suomen ohjelma ei olisi voinut ottaa huomioon Ahvenanmaan erityisolosuhteita. Räätälöity ohjelma toimi hyvin.”*

Vaikka ohjelman toimeenpano oli kokonaisuudessaan onnistunutta, toimeenpanon heikkouksina tuli esille joitain yksittäisiä asioita. Ahvenanmaan ohjelmatoimijat kritisoivat EU:n ohjelmasyklin myötä tulevia liian lyhyitä ohjelmakausia, jotka häiritsevät maaseutualueiden pitkäjänteistä kehittämistä. Kritiikki on oikeaan osuutta siinä mielessä, että ohjelmien kirjoitusprosessit vievät resursseja, mutta eivät ole perusteltuja toisaalta siinä mielessä, että ohjelmien laatimisprosessien avulla voidaan tehdä ohjelmien toimintaympäristöjen analysointia ja ottaa toimintaympäristön muutokset huomioon ohjelman sisällössä. EU:n ohjelmakaudet ovat joka tapauksessa komission tasolta tulevia säädöksiä.

Joillekin tahoille tiedonkulku on näyttäytynyt huonosti toimivana, esim. ohjelman tukiehdosta tiedottaminen ei ole täysin onnistunut. Niin ikään koulutukset eivät olleet kovin hyvin onnistuneita. Kaikki tukea saaneet viljelijät joutuivat käymään kahden päivän koulutuksen. Tämä ei ole ollut kovin onnistunut ratkaisu. Koulutuksissa ei ole täysin onnistuttu ylittämään vastentahtoisesti niihin suhtautuneiden viljelijöiden muutosvastarintaa, mikä on heikentänyt koulutusten vaikuttavuutta. Tästä huolimatta myös hyviä kokemuksia koulutuksesta on saatu. Ohjelmakaudella 2007–2013 pakollisia koulutuksia on vähennetty.

Arvioinnissa kerätyssä palautteessa myös tuen hakijoiden yläikärajan puuttuminen koettiin ongelmaksi. Nykyisessä Ahvenanmaan maaseutuohjelmassa tuen saannin yläikärajaksi onkin asetettu 65 vuotta. Lisäksi toimeenpanosta puuttuivat Leader-toimintaryhmät, mikä kavensi ohjelman keinovalikoimaa ja ehkä myös jätti ohjelman ulkopuolelle joitain kohderyhmiä.

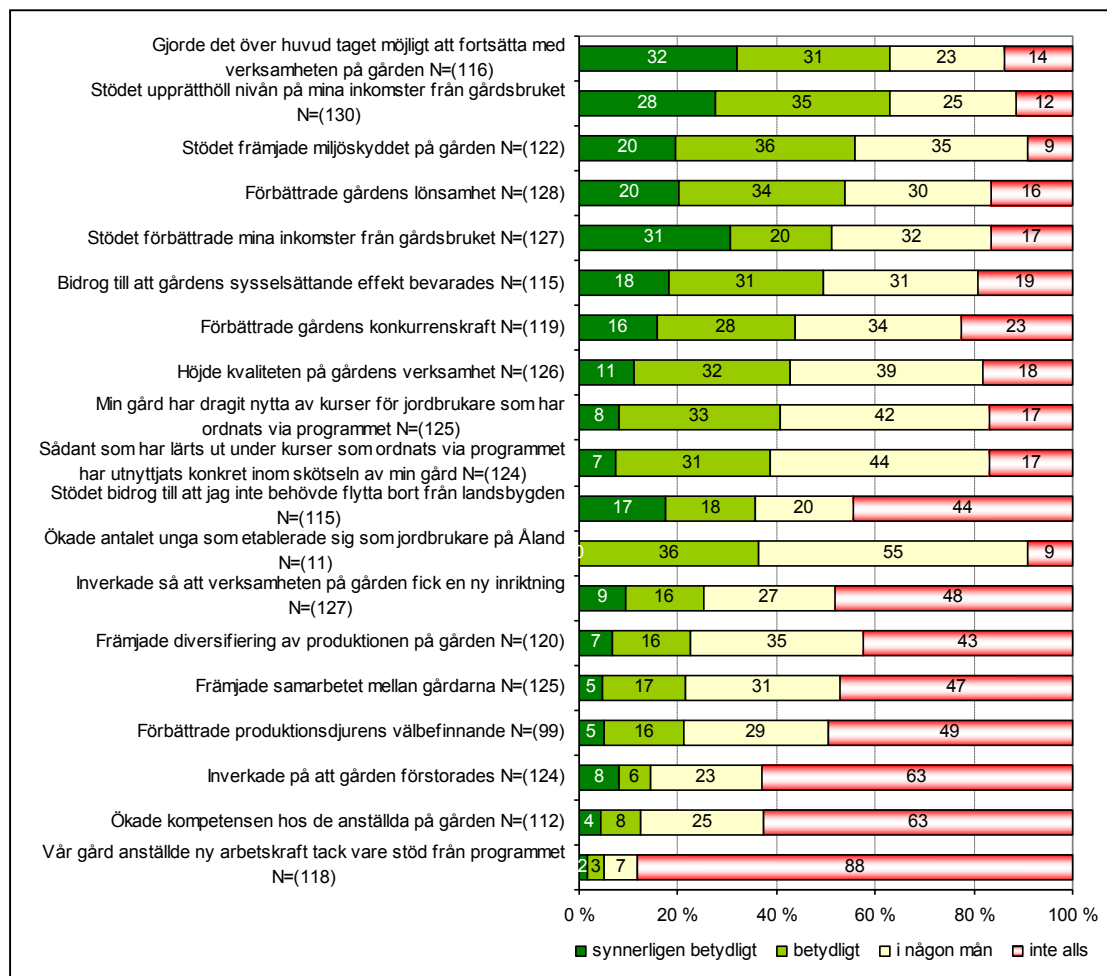
Viljelijät olivat pääosin tyytyväisiä luonnonhaitta- ja ympäristötuen tukijärjestelmien toimeenpanoon (kuva 25). Luonnonhaittakorvausten valvontaa kritisoitiin jossain määrin.

Kuva 25. Tyckte ni att stödsystemen genomfördes på bästa möjliga sätt, om man tänker på uppnåendet av målen för dem?

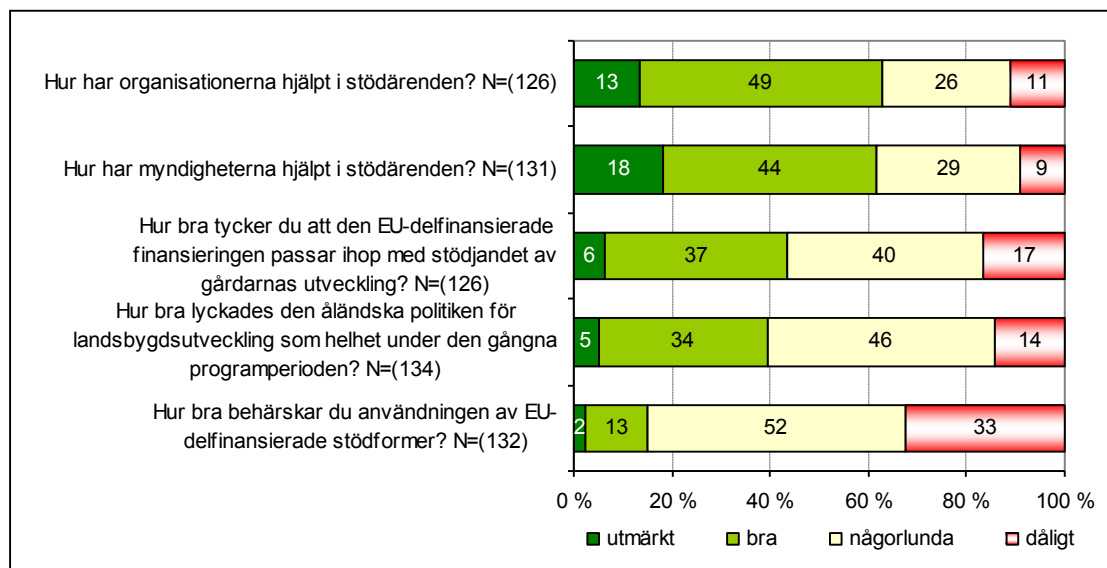
Kyselyyn vastanneet viljelijät pitivät tukien hakemiseen liittyvää paperityötä ”uskomattoman uuvuttavana”: ”Yksi ainoa virhe, ja vuoden palkka puolittuu tai jää kokonaan pois. Ei ole montaa rikosta tässä maassa, joista rangaistaan yhtä kovalla kädellä.” Pienten ja suurten tilojen erilaisten toimintaedellytysten huomioon ottamista toivottiin. Toivottavana pidettiin myös sitä, että neuvonantaja kävisi joka tilalla vähintään kerran, jolloin voitaisiin käydä läpi erilaiset tukimuodot ja valita niistä parhaiten omalle tilalle sopiva paletti. Joustavuutta mm. torjunta-aineiden levitykseen ja lannoitusmääriin toivottiin. Yksinkertaistaminen ja byrokratian vähentäminen oli myös monen toivelistalla.

Viljelijät kokivat maaseutuohjelman tuen hyvin merkittäväksi oman elinkeinonsa kannalta. Suurin osa viljelijäkyselyn vastaajista arvioi, että Ahvenanmaan maaseutuohjelman 2000–2006 kautta toimeenpantu tuki on vaikuttanut merkittävästi tai erittäin merkittävästi siihen, että maatilan toimintaa on voitu ylipäättään jatkaa (kuva 26). Samoin merkittävänä pidettiin ohjelman kautta tulleen tuen vaikutusta maatilataloudesta saatujen tulojen tasoon. Sen sijaan tilat eivät juuri ole palkanneet uutta henkilöstöä maatilalle ohjelman tuen myötävaikutuksella.

Kuva 26. I vilken mån inverkade det ekonomiska stöd till jordbruket som kanaliserades vid Ålands landsbygdsprogram eller de åtgärder som vidtogs inom ramen för programmet på följande omständigheter som rör er gård? (LFA & ymps & startstöd)

EU-perustaisen maaseudun kehittämisohjelman toimeenpanon kannalta on edelleen hyvin haastavaa se, että suurin osa (85 %) ohjelman hyödynsaajista, viljelijöistä, ilmoitti hallitsevansa EU-tukien käytön huonosti tai kohtalaisesti (kuva 27). Myös ohjelman hallinnon haastatteluissa esitettiin samansuuntaisia arvioita. Kuitenkin ohjelman toteutus on sujunut hyvin. Viljelijät ovat saaneet tarvitsemaansa apua ohjelmasta myönnettävien tukien käytössä: yli 60 % viljelijöistä ilmoitti, että järjestöt ja viranomaiset ovat auttaneet EU-tukiasioissa hyvin tai erinomaisesti. Viljelijät olivat kohtalaisen kriittisiä EU-osarahoituksen tuen sopivuudesta maaseudun kehittämiseen ja Ahvenanmaan maaseutupolitiikan onnistumiseen. Nämä tulokset ilmentävät selkeästi, että ohjelman toimeenpanon tukirakenteet toimivat. Viljelijöitä tukevien organisaatioiden merkitys ohjelman toimeenpanon onnistumisessa on ollut hyvin keskeinen ja niiden työtä tarvitaan myös jatkossa.

Kuva 27. EU-finansieringen i samband med stödet till jordbruket. (LFA & ymps & startstöd)

Tuen kehittämisen suhteen vastauksissa nousi esiin vastakkaisiakin näkemyksiä: toisten mielestä tukia pitäisi suunnata nimenomaan suurille, taloudellisesti kannattavimmille yksiköille, kun taas joissain näkemyksissä näiden ”teollisuuslaitosten” ei tarvitsisi saada tukia lainkaan. Sen sijaan nämä vastaajat toivoivat tukia kohdennettavan erityisesti pienviljelijöille ja huolehdittavan pienimuotoisen maatalouden kannattavuudesta. Luomutuotannon korostamista toivottiin sekä pienten saaristolaitosten elinvoimaisuuden turvaamisesta. Yleisesti vastauksissa nousi esiin maaseudun elinvoimaisuudesta huolehtiminen. Tukiin tulisi monen vastaajan mielestä liittyä tuotantopakko eikä tukia saisi maksaa niille, jotka vain kesannoivat peltojaan. Maatilakohtaisen suunnittelun tarve tuli esiin myös tässä yhteydessä. Yleensä ottaen tukia ja niiden hakemista pidettiin monessa vastauksessa välttämättömänä pahana, joka niellään pitkin hampain vain siksi, että tuotteista ei ilman tukia saa kuluja kattavaa hintaa. Byrokratian vähentämistä toivottiin useassa vastauksessa.

Haastattelujen ja kyselyjen perusteella viljelijät pitävät tukia ja Ahvenanmaan maaseutuohjelmaa hyvin tärkeänä maatalouden jatkuvuuden ja säilymisen kannalta. Kuitenkaan viljelijät eivät pitäneet tukia toivottavimpana toimintamuotona. Hyvin usein he toivoivat tukien sijaan parempaa tuottajahintaa tuotteistaan, jolloin tuet eivät olisi tarpeen.

”Järkevä sinänsä mutta mieluummin korkeampi hinta tuotetusta ... Tuet pois ja hinta ylös.”

”Tuet pois ja kunnon hinta tuotteista tilalle.”

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu Ahvenanmaan maaseutuohjelman toimeenpanoa ja toteutusta. Tarkastelun taustalla ovat olleet seuraavat arviointikysymykset:

X.6 Missä määrin täytäntöönpanojärjestelyillä on voitu maksimoida ohjelman suunniteltuja vaikutuksia?

Ahvenanmaan maaseutuohjelman 2000–2006 toimeenpano on sujunut pääosin hyvin. Selkeänä toimeenpanon vahvuutena Ahvenanmaan maaseutuohjelmasta nousi esille ohjelman kattavuus omalla toimialueellaan ja omissa kohderyhmissään. Viljelijät ovat olleet laajasti sitoutuneet ohjelman toteutukseen ja osallistumisaste viljelijöiden keskuudessa ohjelmaan on ollut varsin korkea. Tämä on ymmärrettävää siinä mielessä, että ohjelman kautta jaetaan keskeisiä viljelijöiden toimeentuloon ja viljelyyn vaikuttavia tukia.

Perusvahvuus ohjelman toteuttamisessa ja sisällössä on ollut myös se, että se on Ahvenanmaan oma, alueellisesti toteutettu sekä maakunnan olosuhteisiin räätälöity ohjelma.

Vahvuutena ovat olleet myös ohjelman toimeenpanoa ja viljelijöitä tukiasioissa auttavat järjestöt ja organisaatiot. Suurin osa viljelijöistä hallitsee tukien käytön korkeintaan kohtalaisesti. Kuitenkin he ovat samanaikaisesti tyytyväisiä saamaansa apuun. On ilmeistä, että tämä tuki on vaikuttanut merkittävästi ohjelman toimeenpanon onnistumiseen. Samoin viljelijät olivat pääosin tyytyväisiä luonnonhaitta- ja ympäristötuen tukijärjestelmien toimeenpanoon.

Vaikka ohjelman toimeenpano oli kokonaisuudessaan onnistunutta, joihinkin osa-alueisiin on jäänyt kehitettävää. Tiedottaminen ohjelmasta, esim. ohjelman tukiehdoista, ei ole ollut täysin onnistunut. Kaikille tuensaajille pakolliset koulutukset eivät olleet kovin hyvin onnistuneita. Tuen hakijoiden yläikärajan puuttuminen koettiin myös ongelmaksi. Samoin toimeenpanosta puuttuivat Leader-toimintaryhmät.

Kaikkiaan viljelijät pitivät maaseutuohjelman kautta kanavoituja tukia hyvin tärkeänä maatalouden jatkuvuuden ja säilymisen kannalta. Kuitenkaan viljelijät eivät pitäneet tukia toivottavimpana toimintamuotona, vaan toivoivat parempaa tuottajahintaa tuotteistaan, jolloin tuet eivät olisi tarpeen.

Toimenpiteiden kohdistuminen maatalouteen on vaikuttanut ratkaisevasti maatilatalouden säilymiseen ja kehittymiseen Ahvenanmaalla. Ohjelman myötävaikutuksella on osaltaan turvattu maatalouden työpaikkoja sekä turvattu läheisesti maatalouteen liittyvien toimialojen (elintarviketeollisuus, palvelut jne.) toimintaedellytyksiä ja työllisyyttä. Nämä toimenpiteet ja tulokset ovat myös Ahvenanmaan alueellisen kehityksen kannalta tärkeitä. Kuitenkin suoraan maatalouteen kohdistuneet työllisyysvaikutukset ovat olleet enemmän säilyttäviä kuin uusia työpaikkoja luovia.

Suosituks

Ohjelman toimeenpanossa tärkeille tukiorganisaatioille (järjestöt ja viranomaiset) pitää turvata riittävät toimintaedellytykset myös jatkossa.

Koulutus on tärkeä toimintamuoto osaamisen vahvistamisen kautta tapahtuvassa ohjelman toimeenpanossa, mutta koulutusten räätälöintiä kohderyhmien tarpeita ja oppimisvalmiuksia vastaavaksi kannattaa edelleen kehittää.

Ahvenanmaan riittävä liikkumatila ohjelman laatimisessa, sisällössä ja toimeenpanossa pitää myös jatkossa varmistaa.

Leader-toimintaryhmien puute kavensi ohjelman keinovalikoimaa ja ehkä myös jätti ohjelman ulkopuolelle joitain kohderyhmiä. Nyt uudella ohjelmakaudella Leader-ryhmä on aloittanut Ahvenanmaalla. Tätä Manner-Suomessa hyväksi havaittua

toimintamallia kannattaa myös Ahvenanmaalla tukea sekä seurata ja arvioida toiminnan onnistuneisuutta. Samoin toimintaryhmä kannattaa alusta asti verkostoida Manner-Suomen ryhmiin ja samoin muihin pohjoismaisiin ja eurooppalaisiin ryhmiin. Erityisesti yhteistyö ruotsalaisten ryhmien ja Ruotsin lähialueiden kanssa on kehittämisen arvoinen etenemislinja.

Ahvenanmaan maaseutuohjelman 2000–2006 suoraan maatalouteen kohdistuneet työllisyysvaikutukset ovat olleet enemmän säilyttäviä kuin uusia työpaikkoja luovia. Uusien työpaikkojen syntyä maaseudulle voidaan vauhdittaa lisäämällä tuen kohdistamista myös maaseudulla toimiviin yrityksiin, jotka eivät liity suoraan maatalouteen. Alkutuotannon työpaikat ovat Ahvenanmaalla vähentyneet viimeisten 15 vuoden aikana. Maaseudun yritystoimintaa monipuolistamalla on mahdollista luoda uusia työtilaisuuksia menetettyjen työpaikkojen tilalle.

Viljelijöiden toive siirtyä tuista parempiin tuottajahintoihin on vaikeasti toteutettavissa. Tähän suuntaan kehitystä maaseutualueille kuitenkin viedään, kun monipuolistetaan maaseudun yritystoiminnan tukemista esim. toimintaryhmätyön kautta ja luodaan maaseutuyritystoiminnan tuotteita, esim. matkailupalveluita, joiden hinta määräytyy markkinakysynnän perusteella. Ahvenanmaan maaseutuohjelman toimeenpanemisen keinovalikoiman laajentaminen on tässäkin mielessä perusteltua.

4 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa esitetään kootusti Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelman 2000–2006 jälkiarvioinnin johtopäätökset ja suositukset. Arviointi on jaoteltu teemoittain. Tarkasteltavana ovat ohjelman sosio-ekonomiset vaikutukset, tulovaikutukset, markkinavaikutukset ja ympäristövaikutukset sekä ohjelman toimeenpano ja toteutus.

Sosio-ekonomiset vaikutukset

Johtopäätökset

Luonnonhaittakorvauksella on ollut erittäin merkittäviä myönteisiä vaikutuksia maaseudun väestöön ja työllisyyteen. Tuki on ollut tulovaikutuksensa kautta merkittävä tekijä maatalouden jatkuvuuden turvaajana ja maaseudun perusasutuksen säilyttäjänä. Noin 2/3 yrittäjistä arvioi, että viljelyala olisi vähentynyt tuen puuttuessa. Tuki on vaikuttanut tavoitellulla tavalla ja ylläpitänyt maataloustuotantoa erityisesti alueilla, joilla sen jatkuvuudella on suurin suhteellinen merkitys maaseudun elinvoimaisuuden kannalta eli Ahvenanmaan saaristokunnissa. Tuki ei ole estänyt rakennekehitystä, millä on merkitystä elinkeinon kilpailukyvyn kannalta.

Ympäristötuen tavoitteet liittyvät ensisijaisesti ympäristön tilan säilyttämiseen tai parantamiseen, mutta sillä on ollut myös sosio-ekonomisia vaikutuksia tulo-, kustannus- ja ympäristövaikutusten kautta. Kyselyaineiston ja alueen pienuuden vuoksi sosio-ekonomisten vaikutusten alueellisesta kohdentumisesta on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Ympäristötuki on osaltaan edistänyt pellon säilymistä viljelyssä, minkä lisäksi sen myönteiset vaikutukset vesistöihin ja hoidettuun maisemaan ovat osaltaan tukeneet alueen kilpailukykyä matkailukohteena. Tukijärjestelmän monimutkaisuus ja tulkinnanvaraisuus heikentävät yritystoiminnan kehittämisessä vaadittavaa pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta.

Nuorten viljelijöiden aloitustuki yhdessä varhaiseläketuen kanssa on hieman aikaistanut sukupolvenvaihdoksia, mutta kovin merkittävä niiden vaikutus ei ole ollut. Koska tuki on kattanut osan tilanpidon aloittamiskustannuksista, se on samalla vapauttanut voimavaroja varsinaiseen liiketoiminnan kehittämiseen. Aloitustuki on osaltaan kohtalaisesti lisännyt maatalan kehittämisinvestointeja sekä myötävaikuttanut maatalan työllisyyden turvaamiseen ja toiminnan jatkumiseen tilalla. Varsin monilla aloitustukea saaneilla oli liiketoiminnan kehittämisaikomuksia.

Palaute aloitustuesta oli myönteistä, sitä pidettiin arvokkaana, rohkaisevana ja toimivana. Aloitustuki ei kuitenkaan usein ole ollut ratkaiseva tekijä tilanpidon aloittamiseen, sillä yleensä tilanpito olisi aloitettu ilman tätä tukeakin. Näin voidaan sanoa, että aloitustuki ja varhaiseläketuki eivät ole kovin merkittävästi vaikuttaneet tilanpidon aloittavien nuorten viljelijöiden (sekä miesten että naisten) lukumäärään, mutta toki tuet ovat osaltaan tukeneet tehtyjä ratkaisuja. Samoin työllisyyden turvaamisessa aloitustuella on vaikea tunnistaa voimakkaita vaikutuksia, mutta osaltaan se on myötävaikuttanut viljelyn jatkumiseen tiloilla sekä vapauttanut varoja liiketoiminnan kehittämiseen, millä taas on työllisyyttä turvaavia vaikutuksia.

Suositukset

Vaikka ohjelman sosio-ekonomiset vaikutukset ovat olleet realististen vaikutusmahdollisuuksien puitteissa odotetun hyvät, on tulevaisuudessa ohjelmissa syytä kiinnittää huomiota erityisesti tilakohtaisuuden lisäämiseen ja liiketoimintanäkökulman huomioon ottamiseen.

(1) **Luonnonhaittakorvaus** on perusteltua säilyttää likimain nykyisessä muodossaan: järjestelmä on selkeä ja yksinkertainen ja tuottaa tavoiteltuja vaikutuksia. Mikäli luontohaitan tarkempaan huomioon ottamiseen on tarpeita, voidaan harkita Saksan ja Itävallan tapaiseen tila- tai lohkokohlaiseen luontohaitan pisteytykseen perustuvaa järjestelmää, johon siirtyminen tosin vaatii paljon perustyötä. Hehtaariperusteisen tuen kannustavuutta kotieläintilojen viljelyn jatkamiseen olisi syytä selvittää, koska kotieläintalouden sosio-ekonomiset vaikutukset ovat peltoviljelyä suuremmat erityisesti etäämmällä keskuksista.

(2) **Ympäristötukijärjestelmää** tulisi yksinkertaistaa olennaisesti myös sen sosio-ekonomisten vaikutusten kannalta. Väljä ja kattava ”ympäristönhoidon peruskorvaus” voisi toimia tällöin maataloustuotannon ympäristöystävällisyyden yleisenä ”laadunvarmistajana”. Tätä huomattavasti korkeampi tilakohtainen, pitkäaikaisiin sopimuksiin perustuva ”ympäristönhoidon erityiskorvaus” synnyttäisi merkittäviä tilakohtaisia ympäristö- ja tulovaikutuksia. Tämä mahdollistaisi ”ympäristötilojen” syntymisen ja loisi mahdollisuuksia myös ympäristöperusteiseen liiketoimintaan osalla maatiloista. Malli vapauttaisi osan tiloista toimimaan taloudellisesti ja toiminnallisesti järkevällä tavalla ja antaisi toisaalta osalle tiloista kilpailukykyisen mahdollisuuden erikoistua ympäristönhoitoon ja/tai ympäristölähtöiseen liiketoimintaan, joilla molemmilla olisi myönteisiä talouteen, työllisyyteen, ympäristöön ja maaseudun kilpailukykyyn liittyviä vaikutuksia. Ylipäätään ympäristötuen kehittämisessä tulisi ottaa huomioon myös sen sosio-ekonomiset vaikutukset pelkkiin ympäristövaikutuksiin tuijottamisen sijaan.

(3) **Nuorten viljelijöiden aloitustuki** kattaa osan uuden yrittäjän liiketoiminnan aloittamiskustannuksista. Tuella on ollut toivottuja sosio-ekonomisia vaikutuksia ennen kaikkea siksi, että se vapauttaa voimavaroja varsinaisen liiketoiminnan kehittämiseen. Aloitustuki ja varhaiseläketuki kannattaa säilyttää vähintään entisellä tasollaan. Tiedotuksen ja neuvonnan keinoin tulisi kuitenkin varmistaa, että aloitustuen olemassaolo ei nosta sukupolvenvaihdoskustannuksia.

Tulovaikutukset

Johtopäätökset

Luonnonhaittakorvauksen osuus maatilayrittäjien tuloista on ollut ohjelmakauden aikana erittäin merkittävä (28–33 % maataloustulosta). Luonnonhaittakorvaus ei ole kuitenkaan riittänyt korvaamaan olosuhteista johtuvia tuotantokustannuksia, koska myös kokonaan kansallisesti rahoitetuille tuille on ollut tarvetta. Tuen määrä hehtaaria kohti on ollut sama koko maakunnan alueella. Tilakoosta, luontohaitoista ja tuotantosunnasta johtuen luonnonhaittakorvauksen osuus maataloustulosta on ollut suurempi pääsaaren maaseutualueilla kuin saaristokunnissa. Luontohaitan näkökulmasta tilanne olisi voinut olla päin vastainen.

Maksettujen luonnonhaittakorvausten määrä on jokaisena ohjelmavuotena ylittänyt tavoitteen. Yli puolet viljelijöistä oli sitä mieltä, että peltoala olisi ollut pienempi tai viljely loppunut kokonaan ilman luonnonhaittakorvausta, mistä voidaan päätellä luonnonhaittakorvauksella olleen merkittävän roolin kustannusten kompensoinnissa ja menetettyjen tulojen korvaamisessa.

Hehtaariperusteisuuden seurauksena luonnonhaittakorvaus kasvaa suoraviivaisesti peltoalan myötä. Puhdas hehtaariperusteisuus tarkoittaa samalla sitä, että muuhun kuin pellonkäyttöön (esim. kotieläintuotantoon) liittyvät luontohaitat täytyy korvata muilla toimenpiteillä.

Ympäristötuen brutto-osuus maataloustulosta on ollut ohjelmakaudella suuri (36–43 %), mikä on pakottanut maatilayrittäjät kiinnittämään huomiota tukeen ja sen ehtoihin. Koska tuesta valtaosa kattaa tukiehtojen aiheuttamia kustannuksia, sen varsinainen tulovaikutus on syntynyt kannusteosuudesta, joka on ollut noin 4 % maataloustulosta. Kannuste on ollut kuitenkin riittävä, koska tuen kattavuus on ollut erittäin suuri.

Nuorten viljelijöiden aloitustuki on kattanut yrittäjien mukaan ”vähäisen tai kohtalaisen osan” tilanpidon aloittamiskustannuksista. Tässä suhteessa se on toiminut tavoitellulla tavalla.

Suositukset

(1) **Luonnonhaittakorvaus** on ollut ohjelmakaudella 2000–2006 selkeä ja hallinnollisilta kustannuksiltaan tehokas järjestelmä. Tulevaisuudessa luonnonolosuhteista aiheutuvien tuotantokustannusten tarkempi määrittäminen mahdollistaisi tuen nykyistä tarkemman kohdistamisen. Varsinkin saaristoalueiden suurempi luontohaitta näyttäisi jääneen tuen tulovaikutuksen perusteella vajavaisemmin korvatuksi kuin pääsaaren maaseutualueilla hehtaariperusteisen, tasasuuren tuen vuoksi. Saaristokuntien tukitason eriyttämistä pääsaaren tukitasosta on syytä harkita tulevaisuudessa, ottaen huomioon koko tukijärjestelmän kehityksen. Kotieläintuotantoon kohdistuvat luontohaitat täytyy korvata muiden tukimuotojen kautta tai luonnonhaittakorvauksen rakennetta täytyy muuttaa osittain eläinyksikköpohjaiseksi.

(2) **Ympäristötuen** kannustavuuden säilyttäminen sekä toimenpiteiden entistä tarkempi kohdentuminen ovat keskeiset haasteet. Vaikka kannusteosuudesta muodostuva varsinainen tulovaikutus on ollut pieni, se on yhdessä eri keinojen kustannuskorvausten kanssa ollut riittävä suuren kattavuuden ja sen myötä merkittävien ympäristövaikutusten saavuttamiseksi.

(3) **Nuorten viljelijöiden aloittamistuen** määrä on perusteltua säilyttää likimain entisellään: sillä on kannustevaikutusta aloittamiseen ja liiketoiminnan kehittämiseen, mutta se ei toisaalta ole varsinainen sukupolvenvaihdoksen rahoitusväline.

Markkinavaikutukset

Johtopäätökset

Luonnonhaittakorvauksesta aiheutuvat markkinavaikutukset liittyvät tuen tuotantoa säilyttävään luonteeseen. Luonnonhaittakorvaus mahdollistaa tuotannon jatkumisen alueilla ja tuotantosuunnissa, joissa se muuten olisi vaarassa loppua. Tätä kautta tuella on ollut myös vaikutus elintarvikemarkkinoihin, mutta eri tuotteiden suhteen sen vaikutus tasasuuruksena hehtaaritukena on ollut neutraali.

Ympäristötuki on myös tuotantosuuntien suhteen neutraali. Tuen toimenpiteiden soveltuvuus eri tuotantosuunnille ja tuotantotavoille kuitenkin vaihtelee, minkä vuoksi tuella voi olla hieman erilaisia vaikutuksia eri tuotteiden kohdalla. Elintarvikemarkkinoihin tällä ei ole kuitenkaan merkittävää vaikutusta.

Nuorten viljelijöiden aloittamistukea ei ole sidottu tiettyyn tuotantoon tai tuotantosuuntaan, joten sillä ei ole myöskään suoranaisia markkinavaikutuksia.

Suositukset

(1) **Luonnonhaittakorvaus** tulee markkinavaikutusten minimoimiseksi jatkossakin säilyttää tuotannosta irrotettuna suorana tukena, jota maksetaan Euroopan unionin sellaisilla alueilla, joilla maatalouden harjoittaminen olisi muutoin uhattuna. Kotieläintuotannon luontohaittojen korvaamista eläinyksikköpohjaisen luonnonhaittakorvauksen kautta tulee selvittää.

(2) **Ympäristötukea** olisi mahdollista kohdistaa jatkossa entistä enemmän kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti määritettyjen tavoitteiden mukaan, koska sillä ei ole merkittäviä markkinavaikutuksia.

Ympäristövaikutukset

Johtopäätökset

Ohjelma on edistänyt ympäristönsuojelua Ahvenanmaalla. Olennainen kysymys on kuitenkin ohjelman päätavoitteissa mainittu tavoite säilyttää pienipiirteisen maataloustuotannon elinvoimaisuus Ahvenanmaalla. Kaikkia ohjelmaan kirjattuja tavoitteita erityisesti luonnon monimuotoisuuden suojelun suhteen ei ole pystytty saavuttamaan. Sekä useat viljelijät että hallinnon edustajat ovat sitä mieltä, että Ahvenanmaan maatalous tulisi saattaa elinvoimaisemmalle pohjalle kasvattamalla tilakokoja. Tällä olisikin epäilemättä positiivinen vaikutus Ahvenanmaan maatalousympäristöjen säilymiseen. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että monimuotoisuuden kannalta tärkeiden perinnebiotooppien ylläpito on viljelijöille edelleen kannattavaa. Luomutuotantoa on Ahvenanmaalla syytä edelleen edistää. Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen esim. karjan laidunnuksen suhteen olisi syytä ottaa entistä paremmin huomioon, sillä jos karja laiduntaa arvokkaalla laitumella siten, että sitä samalla lisäruokitaan, voi käytäntö lopulta johtaa laitumen arvon pienenemiseen.

Luonnonhaittakorvaus on ollut oleellinen ja hyvä keino pitää maata jatkuvasti maatalouskäytössä.

Maatilyrittäjistä 96–97 % oli sitä mieltä, että luonnonhaittakorvauksen ehtona olleilla hyvillä viljelymenetelmillä ja lakisääteisillä vaatimuksilla on ympäristövaikutuksia. Luonnonhaittakorvauksen rooli ympäristönsuojelussa on ensisijaisesti olemassa olevat, hyvät käytännöt ylläpitävä. Sen luonne on toimia enemmän olemassa olevien hyvien käytäntöjen laadunvarmistajana kuin uusien, hyvien ympäristönsuojelukäytäntöjen esiintuojana.

Luonnonhaittakorvausjärjestelmä ei itsessään tuo uusia velvoitteita ympäristönsuojeluun liittyen, vaan se enemmän ylläpitää mm. lakiin kirjattuja, olemassa olevia hyviä käytäntöjä. Luonnonhaittakorvausjärjestelmän piirissä oleva viljelyala on kasvanut ohjelmakaudella jonkun verran, minkä voidaan katsoa edistäneen ympäristörajoitusten soveltamista ja noudattamista.

Torjunta-aineiden käyttöä on vähennetty maaseutuohjelman ympäristötukijärjestelmän myötä, mutta edistymisen varaa on vielä. Peltojen kevätkyntö on ollut Ahvenanmaalla suosittu tukimuoto, joskin pinta-alaperustaisesti tarkasteltuna ohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin ei tukimuodon osalta aivan päästy. Lukuun ottamatta ympäristötuen pakollisiin toimenpiteisiin kuuluneita suojakaistoja maaperän laadun parantamiseen tähtäävissä toimenpiteissä ei päästy ohjelman tavoitteisiin, erityisesti pyydyskasvien käyttö oli melko vähäiselle suosiolle jäänyt toimenpide. Maanviljelijät kokevat maaperän laatuun liittyvät kysymykset tärkeiksi, mutta eivät ehkä hahmota kaikkia vaikutusmekanismeja ja omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa maaperään.

Ympäristötukijärjestelmään on kuulunut lukuisia toimenpiteitä, joiden tarkoitus on suojella pinta- ja pohjavesien laatua. Näitä toimenpiteitä on toteutettu Ahvenanmaalla laajalti, ja viljelijöiden tietoisuus vesien laatuun kohdistuvista riskeistä on korkealla tasolla. Kuitenkin jotkut erityistukitoimenpiteet, kuten erityisleveät suojakaistat, joilla tietyillä alueilla voisi olla vesien suojelun kannalta merkittävä rooli, ovat Ahvenanmaalla jääneet toteutumatta. Maanviljelijöiden tietoisuus vesien suojeluun tähtäävien toimenpiteiden vaikutuksista on vielä jokseenkin alhaisella tasolla. Vesistövaikutusten syntyminen on hidas prosessi, minkä vuoksi toimenpiteiden vaikutusten näkyminen voi viedä pitkän aikaa. Tällöin viljelijöiden asenteet toimenpiteiden vaikuttavuutta kohtaan ovat jokseenkin skeptisiä. Toimenpiteiden vaikutuksia kohdevesistöjen laadussa ei vielä voi havaita, mutta muutosten aikajänne on niin pitkä, ettei tästä voida tehdä päätelmää, että toimenpiteillä ei olisi ollut vaikutusta. Koska vesiensuojeluun tähtääviä toimenpiteitä on toteutettu laajalti, tulevat vesistövaikutukset kohdevesistöissä todennäköisesti näkymään pidemmällä aikajänteellä.

Ahvenanmaalla on toteutettu vesien laatua turvaavia toimenpiteitä, jotka ovat osaltaan auttaneet turvaamaan myös käyttöveden laatua Ahvenanmaalla.

Ympäristötuen toimenpiteillä on ollut merkittävä vaikutus luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen Ahvenanmaalla.

Erityisen huomion kohteena luonnon monimuotoisuuden suojelun osalta on ollut perinteisen pienimuotoisuuden maatalouden synnyttämät elinympäristöt, joiden ylläpitoon ja kunnostamiseen ympäristötukea on käytetty. Laiduninventointeja voisi ottaa työkaluksi erityisen arvokkaiden elinympäristöjen tunnistamiseksi sekä tukien ja hoitotoimenpiteiden kohdistamiseksi näille. Ilman ympäristötukea luonnon monimuotoisuus Ahvenanmaalla todennäköisesti kärsisi.

Maatalouden ympäristötukea on kohdennettu uhanalaisten eläinrotujen pitoon. Tuen tavoitteet ovat ylittyneet vuotta 2002 lukuun ottamatta. Ympäristötuen voidaan siis katsoa edistäneen luonnon geneettisen monimuotoisuuden suojelua.

Maisemakysymys Ahvenanmaalla kytkeytyy kiinteästi pienimuotoisen maatalouden synnyttämiin avoimiin kulttuurimaisemiin. Niiden säilymistä on ympäristötuen eri toimenpiteillä onnistuttu turvaamaan. Maaseudun kulttuurimaisemien säilyminen Ahvenanmaalla ilman ympäristötukea on kyseenalaista. Luonnonlaitumien, niittyjen ja lehdesniittyjen hoitaminen vaatii maatilayrittäjiltä paljon työtä, minkä vuoksi riittävä tukitaso on tärkeä sekä kannustimen että työ- ja kustannuskorvauksen turvaamiseksi.

Suositukset

(1) **Luonnonhaittakorvaus** on ollut selkeä järjestelmä, joka on syytä säilyttää pääsääntöisesti ennallaan. Luonnonhaittakorvaukseen sisältyy ehtoja, jotka liittyvät lähinnä vallitsevaan hyvään viljelykäytäntöön, joka ei tuo juurikaan uusia velvoitteita maatilayrittäjille. Koska tuen tulovaikutus on suuri, ei ylimääräisten tukiehtojen sisällyttäminen luonnonhaittakorvaukseen ole mielekäästä, sillä se rapauttaisi yrittäjien itsemääräämisoikeutta, eikä välttämättä tuottaisi samassa suhteessa positiivisia ympäristövaikutuksia.

(2) **Ympäristötukijärjestelmän** haasteena on maataloustuotannon eriytyminen kahteen suuntaan ympäristövaikutusten suhteen: samaan aikaan on painetta sekä kasvattaa tilakokoa kannattavuuden säilyttämiseksi että suojella pienipiirteisen maatalouden synnyttämää rikasta kulttuuriympäristöä ja siitä riippuvaisia lajeja. Nämä eivät kuitenkaan ole toisensa poissulkevia asioita, vaan ympäristöä voidaan hoitaa pienipiirteisesti tilakoosta riippumatta. Erityisleveiden suojakaistojen käyttöönottoon tulisi kiinnittää huomiota. Ohjelmakaudella 2000–2006 ympäristötukea maksettiin Ahvenanmaalla myös yli 65-vuotiaille, eikä ikärajalta tulisi rajata pois mahdollisuutta hoitaa esim. erityisympäristötuen avulla monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita. Pienipiirteisellä maataloudella ja matkailulla on Ahvenanmaalla synergiaetuja, joita ei välttämättä ole mahdollista suoraan kvantifioida. Pienipiirteisen maatalousmaiseman ja -luonnon säilyttämisessä luomutuotannolla tulee ekstensiivisen luonteensa vuoksi todennäköisesti Ahvenanmaalla olemaan entistä suurempi rooli, jos luomutuotantoon siirtymistä edelleen kannustetaan. Luonto- ja elinympäristöjen inventoinnit voisi olla hyödyllinen työkalu, jotta toimenpiteitä pystyttäisiin kohdistamaan erityisesti luonnoiltaan arvokkaimmille kohteille. Nykyiset käytännöt laidunten käytössä (esim. lisärehun antaminen) voivat johtaa pahimmillaan laidunten arvon huononemiseen, jota voitaisiin estää laidunten käyttöä edelleen säätelemällä. Kaikkia samalla tavalla koskevia säädöksiä ei kuitenkaan kannata lisätä, sillä se lisäisi byrokratiaa ja sääntelyä myös siellä, missä sitä ei tarvita. Tämän vuoksi tilakohtaista suunnittelua, neuvontaa ja neuvottelua hallinnon ja yrittäjien itsensä välillä erityisesti kulttuuribiotooppien hoidon osalta, mutta myös muiden ympäristötuen toimenpiteiden osalta, tulisi lisätä. Maatilayrittäjät suhtautuvat osin skeptisesti joidenkin ympäristötuen toimenpiteiden vaikuttavuuteen. Tähän voidaan pyrkiä vaikuttamaan koulutuksella, mutta koulutuksen suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota, ja koulutus voitaisiin osin myös korvata tilakohtaisella neuvonnalla.

Toimeenpano ja toteutus

Johtopäätökset

Ahvenanmaan maaseutuohjelman 2000–2006 toimeenpano on sujunut pääosin hyvin. Selkeänä toimeenpanon vahvuutena Ahvenanmaan maaseutuohjelmasta nousi esille ohjelman kattavuus omalla toimialueellaan ja omissa kohderyhmissään. Viljelijät ovat olleet laajasti sitoutuneet ohjelman toteutukseen ja osallistumisaste viljelijöiden keskuudessa ohjelmaan on ollut varsin korkea. Tämä on ymmärrettävää siinä mielessä, että ohjelman kautta jaetaan keskeisiä viljelijöiden toimeentuloon ja viljelyyn vaikuttavia tukia.

Perusvahvuus ohjelman toteuttamisessa ja sisällössä on ollut myös se, että se on Ahvenanmaan oma, alueellisesti toteutettu sekä maakunnan olosuhteisiin räätälöity ohjelma.

Vahvuutena ovat olleet myös ohjelman toimeenpanoa ja viljelijöitä tukiasioissa auttavat järjestöt ja organisaatiot. Suurin osa viljelijöistä hallitsee tukien käytön korkeintaan kohtalaisesti. Kuitenkin he ovat samanaikaisesti tyytyväisiä saamaansa apuun. On ilmeistä, että tämä tuki on vaikuttanut merkittävästi ohjelman toimeenpanon onnistumiseen. Samoin viljelijät olivat pääosin tyytyväisiä luonnonhaitta- ja ympäristötuen tukijärjestelmien toimeenpanoon.

Vaikka ohjelman toimeenpano oli kokonaisuudessaan onnistunutta, joihinkin osa-alueisiin on jäänyt kehitettävää. Tiedottaminen ohjelmasta, esim. ohjelman tukiehdoista, ei ole ollut täysin onnistunut. Kaikille tuensaajille pakolliset koulutukset eivät olleet kovin hyvin onnistuneita. Tuen hakijoiden yläkäräjän puuttuminen koettiin myös ongelmaksi. Samoin toimeenpanosta puuttuivat Leader-toimintaryhmät.

Kaikkiaan viljelijät pitivät maaseutuohjelman kautta kanavoituja tukia hyvin tärkeänä maatalouden jatkuvuuden ja säilymisen kannalta. Kuitenkaan viljelijät eivät pitäneet tukia toivottavimpana toimintamuotona, vaan toivoivat parempaa tuottajahintaa tuotteistaan, jolloin tuet eivät olisi tarpeen.

Toimenpiteiden kohdistuminen maatalouteen on vaikuttanut ratkaisevasti maatilatalouden säilymiseen ja kehittymiseen Ahvenanmaalla. Ohjelman myötävaikutuksella on osaltaan turvattu maatalouden työpaikkoja sekä turvattu läheisesti maatalouteen liittyvien toimialojen (elintarviketeollisuus, palvelut jne.) toimintaedellytyksiä ja työllisyyttä. Nämä toimenpiteet ja tulokset ovat myös Ahvenanmaan alueellisen kehityksen kannalta tärkeitä. Kuitenkin suoraan maatalouteen kohdistuneet työllisyysvaikutukset ovat olleet enemmän säilyttäviä kuin uusia työpaikkoja luovia.

Suositukset

Ohjelman toimeenpanossa tärkeille tukiorganisaatioille (järjestöt ja viranomaiset) pitää turvata riittävät toimintaedellytykset myös jatkossa.

Koulutus on tärkeä toimintamuoto osaamisen vahvistamisen kautta tapahtuvassa ohjelman toimeenpanossa, mutta koulutusten räätälöintiä kohderyhmien tarpeita ja oppimisvalmiuksia vastaavaksi kannattaa edelleen kehittää.

Ahvenanmaan riittävä liikkumatila ohjelman laatimisessa, sisällössä ja toimeenpanossa pitää myös jatkossa varmistaa.

Leader-toimintaryhmien puute kavensi ohjelman keinovalikoimaa ja ehkä myös jätti ohjelman ulkopuolelle joitain kohderyhmiä. Nyt uudella ohjelmakaudella Leader-ryhmä on aloittanut Ahvenanmaalla. Tätä Manner-Suomessa hyväksi havaittua toimintamallia kannattaa myös Ahvenanmaalla tukea sekä seurata ja arvioida toiminnan onnistuneisuutta. Samoin toimintaryhmä kannattaa alusta asti verkostoida Manner-Suomen ryhmiin ja samoin muihin pohjoismaisiin ja eurooppalaisiin ryhmiin. Erityisesti yhteistyö ruotsalaisten ryhmien ja Ruotsin lähialueiden kanssa on kehittämisen arvoinen etenemislinja.

Ahvenanmaan maaseutuohjelman 2000–2006 suoraan maatalouteen kohdistuneet työllisyysvaikutukset ovat olleet enemmän säilyttäviä kuin uusia työpaikkoja luovia. Uusien työpaikkojen syntyä maaseudulle voidaan vauhdittaa lisäämällä tuen kohdistamista myös maaseudulla toimiviin yrityksiin, jotka eivät liity suoraan maatalouteen. Alkutuotannon työpaikat ovat Ahvenanmaalla vähentyneet viimeisten 15 vuoden aikana. Maaseudun yritystoimintaa monipuolistamalla on mahdollista luoda uusia työtilaisuuksia menetettyjen työpaikkojen tilalle.

Viljelijöiden toive siirtyä tuista parempiin tuottajahintoihin on vaikeasti toteutettavissa. Tähän suuntaan kehitystä maaseutualueille kuitenkin viedään, kun monipuolistetaan maaseudun yritystoiminnan tukemista esim. toimintaryhmätyön kautta ja luodaan maaseutuyritystoiminnan tuotteita, esim. matkailupalveluita, joiden hinta määräytyy markkinakysynnän perusteella. Ahvenanmaan maaseutuohjelman toimeenpanemisen keinovalikoiman laajentaminen on tässäkin mielessä perusteltua.

Lähteet

Halvtidsutvärdering av programmet för landsbygdens utveckling in landskapet Åland 2000–2006.

Kuhmonen, Tuomas, Hannu Salo, Kyösti Arovuori, Perttu Pyykkönen, Reijo Keränen, Teemu Juntunen & Liisa Kytölä (2008). Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman jälkiarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 4/2008.

Program för landbygdens utveckling i landskapet Åland 2000–2006. Reviserad 29.11.2005.

Schulman, Anna, Janne Heliölä & Mikko Kuussaari (toim.) (2005). Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden arviointi Ahvenanmaalla. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 734.

Tilastokeskus (2009). Altika-alue tietokanta ja StatFin-tilastopalvelu.

Årsrapporter 2000–2006. Program för landsbygdens utveckling in landskapet Åland 2000–2006.

Liite 1. Komission arviointikysymykset (Komission arviointikäsi kirja VI/12004/00) sekä arviointiraportin sivut, joilla niihin on vastattu.

II luku – Nuorten viljelijöiden aloitustuki

- II.1 Missä määrin aloitustuki on kattanut tilanpidon aloittamisesta johtuvat kustannukset? 30–31, 34, 38
- II.2.A Missä määrin tilanpidon aloittamiseen tarkoitettu tuki on edistänyt maatalojen varhaisempaa luovuttamista (sukulaisille tai muille kuin sukulaisille)? Kuinka merkittävä oli yhteisvaikutus varhaiseläketuen kanssa tilasta varhemmin luopumisen kannalta? 31–32, 34
- II.3 Missä määrin tuki on vaikuttanut tilanpidon aloittavien nuorten viljelijöiden (sekä miesten että naisten) lukumäärään? 31–32, 34
- II.4 Missä määrin nuorten viljelijöiden aloitustuki on tosiasiallisesti turvannut työllisyyttä? 32–33, 34

V luku – Epäsuotuisat alueet ja alueet, joilla on ympäristöön liittyviä rajoitteita

- V.1 Missä määrin järjestelmä on vaikuttanut seuraaviin: korkeina tuotantokustannuksina ja alhaisena tuotantokykyinä ilmenevien luonnonhaittojen korvaamiseen epäsuotuisilla alueilla, ja ympäristörajoitteilla alueilla aiheutuneiden kustannusten ja menetettyjen tulojen korvaamiseen? 28–29, 34, 36
- V.2 Missä määrin luonnonhaittakorvaukset ovat auttaneet varmistamaan, että maa on jatkuvasti maatalouskäytössä? 28–29, 34, 55
- V.3 Missä määrin luonnonhaittakorvaukset ovat vaikuttaneet elinkelpoisen maaseutuyhteisön säilymiseen? 28–29, 34, 36
- V.4.A Missä määrin järjestelmä on vaikuttanut ympäristönsuojeluun ylläpitämällä tai edistämällä kestävästä viljelyä, jossa otetaan huomioon ympäristönsuojeluvaatimukset epäsuotuisilla alueilla? 40–41, 55
- V.4.B Missä määrin järjestelmä on vaikuttanut ympäristönsuojeluun lisäämällä ympäristönsuojelua koskeviin sääntöihin perustuvien ympäristörajoitusten soveltamista ja noudattamista? 40–41, 55

VI luku – Maatalouden ympäristöohjelma

- VI.1.A Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu maaperän laadun osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet? 39–54, 55
- VI.1.B Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu pohja- ja pintaveden laadun osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet? 39–54, 55–56
- VI.1.C Missä määrin luonnonvaroja on suojeltu (tai parannettu) vesivarojen määrän osalta siltä osin kuin maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteet ovat siihen vaikuttaneet? 39–54, 56
- VI.2.A Missä määrin luonnon monimuotoisuus (*lajien monimuotoisuus*) on säilynyt tai parantunut sen tuloksena, että maatalouden ympäristötoimenpiteillä on suojeltu viljelysmaalla esiintyvää kasvistoa ja eläimistöä? 39–54, 56
- VI.2.B Missä määrin luonnon monimuotoisuus on säilynyt tai parantunut sen tuloksena että maatalouden ympäristötoimenpiteillä on säilytetty luontoarvoiltaan merkittäviä viljelysmaan elinympäristöjä, suojeltu tai parannettu ympäristöön liittyviä infrastruktuureja tai suojeltu maatalousmaata ympäröiviä kosteikkoja tai vesistötyyppejä (*elinympäristön monimuotoisuus*)? 39–54, 56
- VI.2.C Missä määrin luonnon monimuotoisuus (*geneettinen monimuotoisuus*) on säilynyt tai lisääntynyt sen tuloksena, että maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteillä on suojeltu uhanalaisia eläinrotuja tai kasvilajikkeita? 39–54, 56

- VI.3 Missä määrin maisemia on säilytetty tai parannettu maatalouden ympäristöohjelman toimenpiteillä? 39–54, 56–57

X luku – Monialaiset yleiset arviointikysymykset

- X.1 Missä määrin ohjelma on auttanut maaseutuväestön määrän vakauttamisessa? 28–35
- X.2 Missä määrin ohjelma on vaikuttanut työpaikkojen turvaamiseen tiloilla ja niiden ulkopuolella? 28–35
- X.3 Missä määrin ohjelma on vaikuttanut maaseutuväestön tulotason säilyttämiseen ja parantamiseen? 35–38
- X.4 Missä määrin ohjelma on parantanut maa- ja metsätalouden perustuotteiden markkinatilannetta? 38–39
- X.5 Missä määrin ohjelma on vaikuttanut ympäristönsuojeluun ja ympäristön laadun parantamiseen? 39–55
- X.6 Missä määrin täytäntöönpanojärjestelyillä on voitu maksimoida ohjelman suunniteltuja vaikutuksia? 57–63

Liite 2. Kysely Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmasta aloitustukea saaneille maatilayrittäjille

FÖRFRÅGAN TILL UNGA JORDBRUKARE SOM FÅTT STARTSTÖD

Svaren behandlas konfidentiellt på så sätt att uppgifter om enskilda svarare och kommentarer som enskilda svarare har gett inte framkommer vid rapporteringen.

I BAKGRUNDSUPPGIFTER

Svararens namn

Svararens bostadskommun

1. Gårdens huvudsakliga produktionsinriktning (välj den som är viktigast med tanke på de totala inkomsterna)? Kryssa för.

☐	Mjölkproduktion
☐	Nötköttsproduktion
☐	Svinhushållning
☐	Fjäderfähusshållning
☐	Annan boskapsskötsel
☐	Spannmålsodling
☐	Annan odling av specialgrödor (potatis, betor, utsädesodling, energigrödor)
☐	Trädgårdsodling (friland, växthus)
☐	Fruktodling
☐	Annan växtodling (hö osv.)
☐	Annan produktion, vilken? _____
☐	Skogsbruk

2. Den kommun där verksamheten bedrivs?

--

3. Gårdens storlek sommaren 2006 (odlad åker, hektar)?

--

4. I vilken ålder var startstödmottagaren det år då stödet beviljades?

--

5. Startstödmottagarens utbildning det år då stödet beviljades? Kryssa för.

☐	Grundskola
☐	Yrkesskola
☐	Instituts- eller yrkeshögskoleexamen
☐	Universitets- eller högskoleexamen

6. Överläts gården till er av era egna släktingar eller av er eventuella makas/makes släktingar?

☐	Ja
☐	Nej

II FRÅGOR OM STARTSTÖD OCH STÖD TILL FÖRTIDSPENSIONERING

7. Bedöm i vilken mån startstödet till unga jordbrukare som ni fick täckte kostnaderna för er etablering som jordbrukare? Kryssa för. Välj ett enda alternativ.

☐	Det täckte bara en liten del av etableringskostnaderna
☐	Det täckte en måttlig del av etableringskostnaderna
☐	Det täckte nästan alla etableringskostnader eller en betydande del av dem
☐	I praktiken täckte det alla etableringskostnader

8a. Bidrog startstödet till unga jordbrukare som ni fick för etableringen till att generationsväxlingen på er gård inträffade tidigare än den annars skulle ha gjort?

☐	Ja
☐	Nej

Om ni svarade ja på den föregående frågan, besvara då följande fråga:

8b. I vilken mån bidrog det stöd som ni fick för att etablera er som jordbrukare till att generationsväxlingen på er gård tidigarelades? Kryssa för. Välj ett enda alternativ.

☐	Startstödet bidrog kraftigt till att överlåtelsen av gården tidigarelades
☐	Startstödet bidrog i måttlig utsträckning till att överlåtelsen av gården tidigarelades
☐	Startstödet bidrog bara i liten utsträckning till att överlåtelsen av gården tidigarelades

9a. Fick de jordbrukare som överlät gården till er stöd till förtidspensionering?

☐	Ja
☐	Nej

Om ni svarade ja på den föregående frågan, besvara då följande fråga:

9b. I vilken mån bidrog stödet till förtidspensionering till att generationsväxlingen på er gård tidigarelades? Kryssa för. Välj ett enda alternativ.

☐	Bidrog kraftigt till att överlåtelsen av gården tidigarelades
☐	Bidrog i måttlig utsträckning till att överlåtelsen av gården tidigarelades
☐	Bidrog bara i liten utsträckning till att överlåtelsen av gården tidigarelades
☐	Bidrog inte alls till att överlåtelsen av gården tidigarelades

10. Vilketdera bidrog mera till att generationsväxlingen på er gård tidigarelades?

☐	Stödet till förtidspensionering
☐	Startstödet

11. Skulle ni ha etablerat er som jordbrukare utan startstödet?

☐	Det skulle jag säkert ha gjort
☐	Det är högst sannolikt att jag skulle ha gjort det
☐	Det skulle jag möjligen ha gjort
☐	Det skulle jag inte ha gjort

12. Var ni heltids- eller deltidsjordbrukare när ni etablerade er?

☐	Jag var heltidsjordbrukare när jag etablerade mig som jordbrukare
☐	Jag var deltidsjordbrukare när jag etablerade mig som jordbrukare
☐	Jag arbetade inte alls som jordbrukare

13. Är ni heltids- eller deltidsjordbrukare just nu?

☐	Just nu är jag heltidsjordbrukare
☐	Just nu är jag deltidsjordbrukare

14a. Vilka framtidsplaner har ni för gården?

☐	Jag fortsätter att bruka den
☐	Jag har beslutat att upphöra med jordbruket, varför? _____

14b. Om ni fortsätter att bruka gården, hurdana är då era framtidsplaner? Kryssa för. Vid behov kan ni välja flera alternativ.

☐	Jag har beslutat att diversifiera produktionen och företagsverksamheten
☐	Jag har beslutat att förstora gården, öka odlingsarealen eller öka antalet produktionsdjur
☐	Jag fortsätter att bruka gården liksom hittills
☐	Jag har beslutat att minska produktionen, den odlade åkerarealen eller antalet husdjur
☐	Jag har beslutat att lägga om produktionen till en annan produktionsform

14c. Jag har andra planer på att utveckla gården än de som räknas upp här ovan, hurdana?

--

15. Hur bedömer ni startstödet inverkan på följande som rör er gård?

1=ingen inverkan alls, 2=synnerligen liten inverkan, 3=en liten inverkan, 4=ganska stor inverkan, 5=synnerligen stor inverkan. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Gjorde generationsväxlingen på gården möjlig över huvud taget					
Gjorde det möjligt att fortsätta med verksamheten på gården					
Startstödet bidrog till att jag inte behövde flytta bort från landsbygden					
Startstödet bidrog till att gårdens sysselsättande effekt bevarades					
Gjorde det möjligt att öka den åkerareal som jag odlar					
Startstödet ökade utvecklingsinvesteringarna på gården					
Förbättrade gårdens konkurrenskraft					

16. Hur bedömer ni den inverkan som stödet till förtidspensionering haft på följande som rör er gård? 1=ingen inverkan alls, 2=synnerligen liten inverkan, 3=en liten inverkan, 4=ganska stor inverkan, 5=synnerligen stor inverkan. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Gjorde generationsväxlingen på gården möjlig över huvud taget					
Tidigarelade generationsväxlingen					
Stödet till förtidspensionering bidrog till att jag inte behövde flytta bort från landsbygden					
Stödet till förtidspensionering bidrog till att gårdens sysselsättande effekt bevarades					
Stödet till förtidspensionering ökade utvecklingsinvesteringarna på gården					

17. Vad tycker ni om följande påståenden om startstödet till unga jordbrukare och stödet till förtidspensionering? 1=helt av samma åsikt, 2=i stort sett av samma åsikt, 3=av varken samma eller annan åsikt, 4=i stort sett av annan åsikt, 5=helt av annan åsikt. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Informationen om startstödet och om villkoren för det var tillräcklig och lämplig					
Villkoren för startstödet var vettiga					
Informationen om stödet till förtidspensionering och om villkoren för det var tillräcklig och lämplig					
Villkoren för stödet till förtidspensionering var vettiga					
Startstödet är en fungerande stödform					
Startstödet är en stödform som behövs					
Stödet till förtidspensionering är en fungerande stödform					
Stödet till förtidspensionering är en stödform som behövs					

18. Ge ros och ris i fråga om startstödet till unga jordbrukare och stödet till förtidspensionering! Vad fungerade, vad fungerade inte? Vad var vettigt, vad var inte vettigt? Vad borde ändras?

--

III ALLMÄNNA FRÅGOR OM ÅLANDS LANDSBYGDSPROGRAM 2000–2006

19. I vilken mån inverkade det ekonomiska stöd till jordbruket som kanaliserades via Ålands landsbygdsprogram (LFA-stöd, miljöstöd, startstöd till unga jordbrukare, stöd till förtidspensionering) eller de åtgärder som vidtogs inom ramen för programmet (t.ex. utbildning) på följande omständigheter som rör er gård? 1=inte alls, 2=i någon mån, 3=i betydande utsträckning, 4=i synnerligen betydande utsträckning. Kryssa för.

	1	2	3	4

Höjde kvaliteten på gårdens verksamhet				
Inverkade så att verksamheten på gården fick en ny inriktning				
Främjade diversifiering av produktionen på gården				
Stödet upprätthöll nivån på mina inkomster från gårdsbruket				
Stödet förbättrade mina inkomster från gårdsbruket				
Inverkade på att gården förstorades				
Främjade samarbetet mellan gårdarna				
Förbättrade gårdens lönsamhet				
Ökade kompetensen hos de anställda på gården				
Vår gård anställde ny arbetskraft tack vare stöd från programmet				
Förbättrade produktionsdjurens välbefinnande				
Stödet främjade miljöskyddet på gården				
Ökade antalet unga som etablerade sig som jordbrukare på Åland				
Min gård har dragit nytta av kurser för jordbrukare som har ordnats via programmet				
Sådant som har lärts ut under kurser som ordnats via programmet har utnyttjats konkret inom skötseln av min gård				
Någon annan inverkan, vilken? (Kommentera här nedan)				

Vilken annan inverkan hade stödet på gårdens verksamhet?

20. EU-finansieringen i samband med stödet till jordbruket. *Bedöm frågorna här nedan enligt följande skala: 1=dåligt, 2=någorlunda, 3=bra, 4=utmärkt. Kryssa för.*

	1	2	3	4
Hur bra behärskar du användningen av EU-delfinansierade stödformer?				
Hur har myndigheterna hjälpt i stödärenden?				
Hur har organisationerna (t.ex. ProAgria Ålands Hushållningssällskap) hjälpt i stödärenden?				
Hur bra tycker du att den EU-delfinansierade finansieringen passar ihop med stödjärendet av gårdarnas utveckling?				
Hur bra lyckades den åländska politiken för landsbygdsutveckling som helhet under den gångna programperioden?				

21. Hur tycker du att stödpolitiken inom jordbruket borde utvecklas? *Du kan också skriva andra kommentarer som är avsedda för dem som genomför utvärderingen.*

TACK FÖR SVAREN!

Liite 3. Kysely Ahvenanmaan maaseudun kehittämishjelmasta 2000–2006 ympäristötukea ja LFA-tukea saaneille maatalayrittäjille.

FÖRFRÅGAN TILL JORDBRUKARE SOM FÅTT KOMPENSATIONS- BIDRAG OCH MILJÖSTÖD UNDER PROGRAMPERIODEN 2000- 2006

Svaren behandlas konfidentiellt på så sätt att uppgifter om enskilda svarare och kommentarer som enskilda svarare har gett inte framkommer vid rapporteringen.

I) BAKGRUNDSUPPGIFTER

Svararens namn
Svararens bostadskommun

1. Gårdens huvudsakliga produktionsinriktning (välj den som är viktigast med tanke på de totala inkomsterna)? Kryssa för.

☐	Mjökproduktion
☐	Nötköttsproduktion
☐	Svinhushållning
☐	Fjäderfåhushållning
☐	Annan boskapsskötsel
☐	Spannmålsodling
☐	Annan odling av specialgrödor (potatis, betor, utsädesodling, energigrödor)
☐	Trädgårdsodling (friland, växthus)
☐	Fruktodling
☐	Annan växtodling (hö osv.)
☐	Annan produktion, vilken? _____
☐	Skogsbruk

2. Den kommun där verksamheten bedrivs?

3. Gårdens storlek sommaren 2006 (odlad åker, hektar)?

4. Den primära odlarens ålder 2006? Kryssa för.

☐	Under 30 år
☐	30–49 år
☐	50 år eller över

5. Den primära odlarens utbildning 2006? Kryssa för.

☐	Grundskola
☐	Yrkesskola
☐	Instituts- eller yrkeshögskoleexamen
☐	Universitets- eller högskoleexamen

6. Gränsar åkrarna på er gård till ett större utfallsdike (3 meter skyddsremsa)?

☐	Ja
☐	Nej

7. Gränsar åkrarna på er gård till havet, till en sjö eller till en tjärn?

☐	Ja
☐	Nej

8. Om ni svarade ja på fråga 6 eller fråga 7, uppskatta då hur många meter lång strandlinjen/dikesrenen på era åkrar är

9. Finns det värdefulla vårdbiotoper på er gård?

☐	Ja
☐	Nej
☐	Kan inte säga

10. Ligger er gård inom något värdefullt landskapsområde?

☐	Ja
☐	Nej
☐	Kan inte säga

II) FRÅGOR OM KOMPENSATIONSBIDRAGET

Åren 2000–2006 uppgick bidraget till 200 euro/ha i hela landskapet.

11. På vilket sätt skulle den åkerareal som ni har odlat under de senaste åren sannolikt ha påverkats, om kompensationsbidrag (LFA-stöd) inte hade betalats åren 2000–2006?

Kryssa för. Välj ett enda alternativ.

☐	Jag skulle ha odlat en större areal utan stödet
☐	Odlingsarealen skulle inte ha påverkats alls
☐	Den åkerareal som jag har odlat skulle ha varit något mindre om stödet inte hade funnits
☐	Den åkerareal som jag har odlat skulle ha varit betydligt mindre om stödet inte hade funnits
☐	Odlingen skulle ha upphört om stödet inte hade funnits

12. Vilken inverkan på miljön hade stödvillkorens krav på goda odlingsmetoder och de lagstadgade miljöåtgärder enligt er bedömning? 1=ingen inverkan alls, 2=synnerligen liten inverkan, 3=en liten inverkan, 4=ganska stor inverkan, 5=synnerligen stor inverkan.

	1	2	3	4	5
Goda odlingsmetoder					
Lagstadgade miljöåtgärder					

III) FRÅGOR OM MILJÖSTÖDET

Åren 2000–2006 bestod miljöstödet av basstöd och specialstöd. För det konventionella jordbruket fanns det både obligatoriska och frivilliga åtgärder.

13a. Hurdana var miljövårdsbehoven på er gård åren 2000-2006 med tanke på följande faktorer? 1=inget behov alls, 2=synnerligen litet behov, 3=ett litet behov, 4=ganska stort behov, 5=synnerligen stort behov. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Minska risken för markerosion					
Minska den kemiska föroreningen av mark					
Minska den föroreningseffekt på sjöar och vattendrag som gårdens produktionsinsatser har					
Minska den kemiska föroreningen av sjöar och vattendrag (kemikalier tar sig ut i sjöar och vattendrag)					
Trygga av ytvattnets och grundvattnets renhet					
Minska bevattningsvattnets urlakningseffekter på sjöar och vattendrag					
Trygga Östersjöns renhet					
Omläggning av produktionsmetoderna på gården, eftersom de hotar växt- och djurarternas mångfald					
Skydd av hotade djurarter på gården eller i dess närmiljö					
Skydd av hotade växtarter på gården eller i dess närmiljö					
Skydd av livsmiljöer med högt naturvärde på gården					
Skydd av sådana områden på gården som är värdefulla för livsmiljöerna (t.ex. ekologiska korridorer)					
Skydd av värdefulla våtmarker och vattendrag på gården					
Skydd av hotade djurraser på gården					
Bevara ett markanvändnings- eller odlingsätt som är förenligt med särdrag inom området					
Bevara sådana objekt på gården som bevarar landskapets mångfald					
Bibehålla odlingsmetoder som stöder kulturarvet inom området					
Öka rekreationsanvändningen och rekreationsvärdena i fråga om odlingarna på gården					

Minskning av utsläppen i luft					
-------------------------------	--	--	--	--	--

13b. Hur användbara anser ni att de åtgärder som stått till buds inom miljöstödet har varit i förhållande till behovet i fråga? 1=inte användbart alls, 2=i någon mån användbart, 3=ganska användbart, 4=mycket användbart, 5=synnerligen användbart. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Minska risken för markerosion					
Minska den kemiska föroreningen av mark					
Minska den föroreningseffekt på sjöar och vattendrag som gårdens produktionsinsatser har					
Minska den kemiska föroreningen av sjöar och vattendrag (kemikalier tar sig ut i sjöar och vattendrag)					
Trygga av ytvattnets och grundvattnets renhet					
Minska bevattningsvattnets urlakningseffekter på sjöar och vattendrag					
Trygga Östersjöns renhet					
Omläggning av produktionsmetoderna på gården, eftersom de hotar växt- och djurarternas mångfald					
Skydd av hotade djurarter på gården eller i dess närmiljö					
Skydd av hotade växtarter på gården eller i dess närmiljö					
Skydd av livsmiljöer med högt naturvärde på gården					
Skydd av sådana områden på gården som är värdefulla för livsmiljöerna (t.ex. ekologiska korridorer)					
Skydd av värdefulla våtmarker och vattendrag på gården					
Skydd av hotade djurraser på gården					
Bevara ett markanvändnings- eller odlings sätt som är förenligt med särdrag inom området					
Bevara sådana objekt på gården som bevarar landskapets mångfald					
Bibehålla odlingsmetoder som stöder kulturarvet inom området					
Öka rekreationsanvändningen och rekreationsvärdena i fråga om odlingarna på gården					
Minskning av utsläppen i luft					

14. Bedöm de miljöstödsåtgärder som stått till buds. Vilka har varit effektiva med tanke på miljövärden och minskning av miljöriskerna, vilka har varit mindre lyckade? Saknades något bra åtgärder bland dem som stod till buds?

--

15. Vilka miljöstödsåtgärder genomförde ni under perioden 2000–2006 och vilken inverkan på miljön hade de enligt er bedömning? 0=jag genomförde inte åtgärden, 1=ingen inverkan alls, 2=synnerligen liten inverkan, 3=en liten inverkan, 4=ganska stor inverkan, 5=synnerligen stor inverkan. Kryssa för.

	0	1	2	3	4	5
Odlings- och miljöplanering (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Gödsling enligt basnivåer (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Växtskyddsåtgärder (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Skyddsremsor (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Landskapsvårdsåtgärder (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Åtgärder på husdjursgårdarna (Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Vårplöjd mark(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Fånggröda(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Flerårig extensiv vallodling(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Konventionell odling utan bekämpningsmedel(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Reducerad anv. av bekämpningsmedel i sockerbetor(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Reducerad anv. av bekämpningsmedel i potatis(Basstöd: Delprogram för						

konventionellt jordbruk)						
Förbättrad användning av stallgödsel(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Miljöanpassad grönsaksproduktion(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Integrerad produktion av frukt och bär(Basstöd: Delprogram för konventionellt jordbruk)						
Växtodling (Basstöd: Delprogram för ekologisk produktion)						
Husdjursproduktion (Basstöd: Delprogram för ekologisk produktion)						
Delprogram för extensiv vallodling (Basstöd)						
Delprogram för naturbetesmark (Basstöd)						
Specialstöd för prioriterade naturbeten (Specialstöd)						
Återskapande av naturbetesmarker (Specialstöd)						
Slåtter av naturäng (Specialstöd)						
Återskapande av löväng (Specialstöd)						
Hävd av löväng (Specialstöd)						
Extra breda skyddszoner (Specialstöd)						
Ursprungsraser (Specialstöd)						

16. Vilka faktorer bidrog till ert val av miljöstödsåtgärder som ni genomförde?

1=helt av samma åsikt, 2=i stort sett av samma åsikt, 3=av varken samma eller annan åsikt, 4=i stort sett av annan åsikt, 5=helt av annan åsikt. Kryssa för.

	1	2	3	4	5
Åtgärderna passade ihop med produktionssättet på gården					
Ersättningen för att genomföra åtgärderna i proportion till kostnaderna för dem					
Åtgärdernas miljöeffekter					
Gården hade förutsättningar för att genomföra åtgärden					
Det var lätt att genomföra åtgärderna					
Någon annan orsak, vilken? (kommentera här nedan)					

Någon annan orsak, vilken?

IV) FRÅGOR SOM RÖR GENOMFÖRANDET AV BÅDA STÖDSYSTEMEN

17. Tyckte ni att stödsystemen genomfördes på bästa möjliga sätt, om man tänker på uppnåendet av målen för dem? 1=helt av samma åsikt, 2=i stort sett av samma åsikt, 3=av varken samma eller annan åsikt, 4=i stort sett av annan åsikt, 5=helt av annan åsikt.

	1	2	3	4	5
Informationen om miljöstödet och om villkoren för det var tillräcklig och lämplig					
Informationen om kompensationsbidraget och om villkoren för det var tillräcklig och lämplig					
Villkoren för miljöstödet var vettiga					
Villkoren för kompensationsbidraget var vettiga					
Övervakningen av miljöstödet var tillräckligt omfattande					
Övervakningen av kompensationsbidraget var tillräckligt omfattande					
Övervakningen av miljöstödet var saklig					
Övervakningen av kompensationsbidraget var saklig					

18. Ge ros och ris i fråga om kompensationsbidraget och miljöstödet! Vad fungerade, vad fungerade inte? Vad var vettigt, vad var inte vettigt? Vad borde ändras?

V) ALLMÄNNA FRÅGOR OM ÅLANDS LANDSBYGDSPROGRAM

19. I vilken mån inverkade det ekonomiska stöd till jordbruket som kanaliseras vid Ålands landsbygdsprogram eller de åtgärder som vidtogs inom ramen för programmet på följande omständigheter som rör er gård? 1=inte alls, 2=i någon mån, 3=betydligt, 4=synnerligen betydligt. Kryssa för.

	1	2	3	4
Förbättrade gårdens konkurrenskraft				
Höjde kvaliteten på gårdens verksamhet				
Inverkade så att verksamheten på gården fick en ny inriktning				
Främjade diversifiering av produktionen på gården				
Bidrog till att gårdens sysselsättande effekt bevarades				
Gjorde det över huvud taget möjligt att fortsätta med verksamheten på gården				
Stödet bidrog till att jag inte behövde flytta bort från landsbygden				
Stödet upprätthöll nivån på mina inkomster från gårdsbruket				
Stödet förbättrade mina inkomster från gårdsbruket				
Inverkade på att gården förstörades				
Främjade samarbetet mellan gårdarna				
Förbättrade gårdens lönsamhet				
Ökade kompetensen hos de anställda på gården				
Vår gård anställde ny arbetskraft tack vare stöd från programmet				
Förbättrade produktionsdjurens välbefinnande				
Stödet främjade miljöskyddet på gården				
Min gård har dragit nytta av kurser för jordbrukare som har ordnats via programmet				
Sådant som har lärts ut under kurser som ordnats via programmet har utnyttjats konkret inom skötseln av min gård				
Någon annan inverkan, vilken? (Kommentera här nedan)				

Vilken annan inverkan hade stödet på gårdens verksamhet?

20. EU-finansieringen i samband med stödet till jordbruket. Bedöm frågorna här nedan enligt följande skala: 1=dåligt, 2=någorlunda, 3=bra, 4=utmärkt. Kryssa för.

	1	2	3	4
Hur bra behärskar du användningen av EU-delfinansierade stödformer?				
Hur har myndigheterna hjälpt i stödärenden?				
Hur har organisationerna hjälpt i stödärenden?				
Hur bra tycker du att den EU-delfinansierade finansieringen passar ihop med stödjärendet av gårdarnas utveckling?				
Hur bra lyckades den åländska politiken för landsbygdsutveckling som helhet under den gångna programperioden?				

21. Hur tycker du att stödpolitiken inom jordbruket borde utvecklas? Du kan också skriva andra kommentarer som är avsedda för dem som genomför utvärderingen.

TACK FÖR SVARET!

Liite 4. Tilastotietoja Ahvenanmaan maataloudesta 2000–2006.

Maatilojen lukumäärä tuotantosuunnan mukaan kunnittain 2000 ja 2006 (Lähde: Tike 2009).

Kunta	Lypsykarjatalous		Muu nautakarjatalous		Sikatalous		Siipikarjatalous		Lammas- ja vuohitalous		Hevostalous		Viljanviljely		Erikoiskasvin-tuotanto		1) Puutarhakasvien viljely		Muu kasvin-tuotanto		Muu tuotanto		Yhteensä	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
BRÄNDÖ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..	0	0	3	..	0	0	16	10	0	0	0	..	19	15
ECKERÖ	..	..	5	0	0	0	0	0	..	..	0	0	..	..	8	8	5	5	0	..	3	..	25	22
FINSTRÖM	16	7	11	0	..	0	0	0	4	7	..	..	23	19	17	17	41	36	..	5	3	..	119	105
FÖGLÖ	12	5	5	0	0	0	0	0	..	3	0	..	19	18	0	..	..	..	0	..	..	..	41	39
GETA	12	7	5	0	0	0	0	0	0	..	0	0	4	4	..	..	18	16	0	..	0	0	40	35
HAMMARLAND	13	9	7	..	..	..	3	..	5	9	..	..	12	8	24	21	12	10	0	6	3	4	82	78
JOMALA	16	15	5	..	..	..	..	0	6	8	..	..	28	21	38	29	7	5	0	4	3	0	107	91
KUMLINGE	3	..	3	0	0	0	0	0	3	3	0	0	8	4	0	0	..	..	0	..	0	..	18	15
KÖKAR	8	..	0	0	0	0	0	0	6	4	..	..	0	0	0	0	0	0	0	0	..	0	16	9
LEMLAND	4	..	..	0	0	0	0	0	4	3	0	0	13	6	9	9	5	4	..	6	0	0	38	32
LUMPARLAND	6	3	3	0	0	0	0	0	0	..	0	0	8	5	0	0	..	0	0	..	..	0	19	19
MAARIANHAMINA	0	0	0	0	0	0	0	0	..	..	0	0	..	..	0	0	0	0	0	0	0	0	..	..
SALTVIK	7	5	7	0	0	0	4	3	6	6	0	0	25	12	26	26	8	5	4	8	..	0	88	69
SOTTUNGA	6	3	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	..	..	..	3	..	..	0	0	0	0	13	12
SUND	18	11	3	0	0	0	0	0	..	5	0	0	20	14	4	3	5	3	5	6	3	0	60	51
VÄRDÖ	6	5	4	0	..	0	0	0	..	..	0	0	..	..	..	..	8	7	3	..	0	0	26	23
Ahvenanmaa	128	77	59	3	5	3	8	4	44	59	5	6	168	118	130	120	130	105	16	45	20	10	713	617

1) Puutarhakasvien viljely avomaalla ja kasvihuoneissa

Maatilojen maankäyttölajit kunnittain 2000 ja 2006, A=Tiloja, B=Hehtaareja (Lähde: Tike 2009).

Kunta		1) Peltoa ja puutarhaa		Keskipeltoala		Vuokra-peltoa		Peltoa viljeltynä		2) Luonnonniitty- ja laidun		Metsämaa		Muu maa		Yhteensä	
		2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
BRÄNDÖ	A	19	15			7	6	19	15	0	..	18	11	18	13	19	15
	B	91	117	4,77	7,78	17	60	91	116	0	..	150	97	633	488	873	831
ECKERÖ	A	24	22			21	19	24	22	10	8	19	15	19	17	25	22
	B	505	466	21,06	21,19	280	264	502	462	75	83	1 065	1 008	578	543	2 223	2 101
FINSTRÖM	A	114	102			76	64	114	102	41	48	105	90	109	92	119	105
	B	2 014	2 208	17,67	21,65	609	891	1 972	2 198	624	882	2 772	2 563	1 753	1 721	7 163	7 374
FÖGLÖ	A	40	38			29	28	40	38	19	21	39	34	40	35	41	39
	B	657	707	16,42	18,6	353	376	652	705	304	432	1 579	1 455	2 971	2 735	5 510	5 329
GETA	A	40	34			28	22	40	34	22	23	35	33	36	34	40	35
	B	605	640	15,13	18,83	177	244	597	639	248	293	1 522	1 468	2 421	2 074	4 797	4 474
HAMMARLAND	A	82	77			55	53	82	77	42	48	70	67	64	64	82	78
	B	1 610	1 736	19,64	22,55	476	587	1 598	1 690	394	831	2 856	2 809	1 041	1 033	5 902	6 409
JOMALA	A	105	91			76	72	105	91	50	48	102	85	96	84	107	91
	B	3 042	3 026	28,98	33,26	1 126	1 347	3 034	3 008	833	1 106	3 600	3 112	804	759	8 279	8 003
KUMLINGE	A	18	15			15	12	18	15	7	7	16	13	15	14	18	15
	B	285	315	15,84	21,02	207	252	284	313	400	629	234	158	938	549	1 858	1 651
KÖKAR	A	14	9			11	7	13	9	10	7	0	0	11	6	16	9
	B	160	194	11,43	21,52	101	158	160	193	393	631	0	0	182	190	734	1 015
LEMLAND	A	37	30			22	19	37	30	11	12	33	26	32	30	38	32
	B	695	662	18,78	22,06	330	318	691	661	233	262	1 459	1 286	517	529	2 904	2 739
LUMPARLAND	A	19	18			13	14	19	18	11	13	16	14	17	16	19	19
	B	327	362	17,23	20,12	166	180	327	327	194	221	468	407	265	284	1 255	1 274
MAARIANHAMINA	A	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0	..	0	..	..	..
	B	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0	..	0	..	..	..
SALTVIK	A	87	66			58	47	87	66	30	34	77	59	86	65	88	69
	B	1 930	1 852	22,18	28,06	704	727	1 920	1 850	329	406	2 494	2 105	2 089	1 869	6 841	6 232
SOTTUNGA	A	12	12			9	9	12	12	10	8	11	10	11	11	13	12
	B	469	180	39,11	15,03	81	67	175	180	271	767	138	120	543	425	1 421	1 492
SUND	A	58	49			41	33	58	49	32	32	51	41	53	43	60	51

VÄRDÖ	B	1 319	1 233	22,75	25,15	543	624	1 314	1 227	259	288	1 523	1 288	1 279	1 172	4 381	981
	A	26	22			22	16	26	22	9	10	24	22	24	21	26	23
	B	478	445	18,38	20,21	190	203	462	439	103	131	1 141	1 058	1 722	1 530	3 444	3 164
Ahvenanmaa	A	697	602			485	423	696	602	305	322	616	521	631	546	713	617
	B	14 201	14 152	20,37	23,51	5 368	6 306	13 790	14 018	4 683	7 124	20 999	18 964	17 736	15 902	57 618	56 141

1) Viljelyn peltoalan lisäksi kesannot alle 20 v., nurmet yli 5 vuotta, monivuotiset puutarhakasvit, kasviuoneviljely, kotitarvepuutarhat sekä viljelemätön peltoala

2) Käytössä olevat luonnonniityt ja -laitumet sekä hakamaa

Pellon ja muun maatalousmaan käyttö pääluokittain kunnittain 2000 ja 2006, A=Tiloja, B=Hehtaareja (Lähde: Tike 2009).

Kunta		Viljakasvit yhteensä		1) Muut viljelykasvit		Viljelty ala yhteensä		Viljelty ala ja kesanto yhteensä		2) Käytössä oleva maatalousmaa yhteensä		Muu maatalousmaa		Maatalousmaa yhteensä		Tilat, joilla ei maatalousmaata		Maatilat yhteensä	
		2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
BRÄNDÖ	A	8	4	18	14	19	14	19	15	19	15	3	..	19	15	0	0	19	15
	B	19	12	33	52	52	64	90	116	92	246	0	..	92	246	0	0	92	246
ECKERÖ	A	16	12	23	22	24	22	24	22	24	22	4	7	24	22	..	0	25	22
	B	145	133	320	258	465	391	502	462	577	546	4	4	580	550	..	0	580	550
FINSTRÖM	A	83	56	95	88	106	93	106	96	114	105	35	20	114	105	5	0	119	105
	B	777	771	944	1 032	1 721	1 802	1 854	2 044	2 598	3 082	43	10	2 640	3 092	0	0	2 640	3 092
FÖGLÖ	A	36	25	32	34	40	36	40	38	40	38	..	6	40	38	..	..	41	39
	B	303	284	284	336	587	620	636	705	956	1 137	..	1	961	1 139	..	..	961	1 139
GETA	A	28	16	30	27	32	27	33	27	40	35	10	5	40	35	0	0	40	35
	B	225	172	319	376	544	548	552	594	845	932	8	1	853	933	0	0	853	933
HAMMARLAND	A	61	53	77	71	81	76	81	77	82	77	12	16	82	77	0	..	82	78
	B	523	474	949	1 062	1 472	1 535	1 578	1 679	1 992	2 521	12	47	2 005	2 568	0	..	2 005	2 568
JOMALA	A	92	60	97	89	105	90	105	91	105	91	13	19	105	91	..	0	107	91
	B	1 366	966	1 439	1 780	2 805	2 747	3 012	3 003	3 868	4 114	8	19	3 876	4 132	..	0	3 876	4 132
KUMLINGE	A	13	6	17	12	18	13	18	15	18	15	4	..	18	15	0	0	18	15
	B	115	25	132	255	246	280	284	310	684	942	1	..	686	944	0	0	686	944
KÖKAR	A	11	5	12	8	12	8	12	8	13	9	..	..	14	9	..	0	16	9
	B	48	18	111	166	159	184	159	193	552	825	..	..	553	825	..	0	553	825
LEMLAND	A	27	19	31	29	35	29	35	29	37	32	9	3	37	32	..	0	38	32
	B	264	219	351	382	615	600	684	656	924	923	4	1	928	924	..	0	928	924
LUMPARLAND	A	16	13	18	17	19	18	19	18	19	18	..	8	19	18	0	..	19	19
	B	114	77	207	237	322	314	327	327	521	548	..	35	522	583	0	..	522	583
MAARIANHAMINA	A	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0	0	..	..	0	0	..	..
	B	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0	0	..	..	0	0	..	..
SALTVIK	A	74	46	70	57	86	64	86	64	87	68	21	10	87	68	..	..	88	69
	B	937	649	782	905	1 719	1 554	1 907	1 844	2 249	2 256	9	3	2 258	2 258	..	..	2 258	2 258
SOTTUNGA	A	6	6	12	12	12	12	12	12	13	12	4	..	13	12	0	0	13	12

SUND	B	36	31	134	147	170	179	175	180	446	948	294	..	740	948	0	0	740	948
	A	47	29	53	44	58	48	58	48	58	50	10	10	58	50	..	..	60	51
VÄRDÖ	B	650	311	573	805	1 223	1 115	1 306	1 213	1 573	1 515	5	5	1 579	1 521	..	..	1 579	1 521
	A	18	14	24	19	25	20	25	22	26	23	12	8	26	23	0	0	26	23
Ahvenanmaa	B	167	126	242	244	409	370	437	411	566	572	16	6	582	577	0	0	582	577
	A	537	365	610	544	674	572	675	584	697	612	142	118	698	612	15	5	713	617
	B	5 692	4 271	6 829	8 041	12 521	12 312	13 513	13 745	18 478	21 147	410	134	18 888	21 281	0	0	18 888	21 281

1) Alle 5 -vuotiset nurmet, herneen, perunan, sokerijuurikkaan, rypsin, rapsin, kuminan, öljy- ja kuitupellavan viljely, puutarhakasvit avomaalla sekä muut kasvit

2) Viljellyn alan lisäksi kesannot yhteensä, nurmet 5 vuotta ja yli, monivuotiset puutarhakasvit, kasvihuoneviljely ja kotitarvepuutarhat

Pellon ja muun maatalousmaan käyttö 2000 ja 2006 (Lähde: Tike 2009).

Viljelykasvi	Tiloja		Pinta-ala (ha)	
	2000	2006	2000	2006
Viljakasvit	537	365	5 692	4 271
Syysvehnä	126	70	590	467
Kevätvehnä	157	109	964	906
Ruis	56	36	262	205
Ohra	258	148	1 452	987
Kaura	415	283	2 300	1 683
Seosvilja	9	6	32	14
Muut viljat	24	4	91	8
1) Alle 5 v. nurmet	491	477	4 236	5 773
Herne	17	11	28	10
Peruna	243	151	779	836
Sokerijuurikas	131	94	1 119	849
Rypsi ja rapsi	7	14	28	74
Öljy- ja kuitupellava	2	3	..	7
Kumina	-	0	-	0
2) Puutarhakasvit avomaalla	261	155	629	392
Muut kasvit	7	28	4	100
Viljelty ala yhteensä:	674	572	12 521	12 312
3) Kesanto	302	134	992	742
Hoidettu viljelemätön pelto	-	241	-	691
Viljelty ala ja kesanto yhteensä:	675	584	13 513	13 745
4) Nurmet 5 v. ja yli	309	325	4 720	7 132
5) Monivuotiset puutarhakasvit	70	60	222	245
Kasvihuoneviljely	53	34	5	5
Kotitarvepuutarha	128	182	17	20
Käytössä oleva maatalousmaa yhteensä:	697	612	18 478	21 147
6) Muu maatalousmaa	142	118	410	134
Maatalousmaa yhteensä:	698	612	18 888	21 281
Tilat, joilla ei maatalousmaata:	15	5	0	0
Maatilat yhteensä:	713	617	18 888	21 281

- 1) Heinän, siemenheinän, tuore- ja säilörehun viljely sekä laitumet
- 2) Sisältää mansikan viljelyn
- 3) Alle 20 -vuotiset kesannot
- 4) Käytössä olevat luonnonniityt ja -laitumet sekä hakamaa
- 5) Hedelmä- ja taimitarhaviljely sekä marjapensaat
- 6) Tilapäisesti viljelemätön ala, viljelemätön peltoala ja 20-vuotiset kesannot

Maatilojen ja kotieläinten lukumäärä 2000 ja 2006 (Lähde: Tike 2009).

Kotieläin	Tiloja		Eläimiä	
	2000	2006	2000	2006
Nautaeläimet	224	165	7 608	7 424
Lypsylehmät	138	89	2 260	1 886
Emolehmät	61	63	504	768
Hiehot 2 vuotta ja yli	103	94	276	314
- lypsylehmiksi	76	64	201	221
- emolehmiksi	22	29	49	68
- teuraaksi	12	14	26	25
Hiehot 1 - alle 2 vuotta	181	128	1 113	1 045
- lypsylehmiksi	129	77	883	777
- emolehmiksi	46	45	153	224
- teuraaksi	39	27	77	44
Sonnit 2 vuotta ja yli	48	53	121	173
Sonnit 1 - alle 2 vuotta	145	97	778	838
Vasikat alle 1 vuotta	200	150	2 556	2 400
- lehmävasikat	172	131	1 214	1 180
- sonnivasikat	185	137	1 342	1 220
Siat	16	3	1 032	884
Karjut 50 kg ja yli	3	1	5	..
Emakot 50 kg ja yli	13	3	221	170
Lihasiat 50 kg ja yli	6	2	186	..
Muut siat 20 - alle 50 kg	7	2	200	..
Porsaatt alle 20 kg	7	2	420	..
Lampaat	94	113	5 232	10 171
Uuhet 12 kk ja yli	92	107	2 289	4 311
Karitsoineet ja tiineet uuhet alle 12 kk	7	10	104	291
Muut lampaat	65	95	2 839	5 569
Vuohet	2	4	..	15
Siipikarja	40	21	187 253	15 191
Munivat kanat vähintään 20 viikkoa	35	17	9 174	12 803
Kananpoikaset alle 20 viikkoa	2	1	..	..
Kukot vähintään 20 viikkoa	16	2	49	..
Broileremot vähintään 18 viikkoa	0	0	0	0
Broilerit	2	0	..	0
Kalkkunat	2	1	..	..
Muu siipikarja	7	8	71	79
Hevoset	37	47	181	187

1) Maatiloilla olevat hevoset.

Maatilojen ja kotieläinten lukumäärä eläinryhmittäin kunnittain kesällä 1.5.2000 ja kesällä 1.5.2006, A=Tiloja, B=Eläimiä (Lähde: Tike 2009).

Kunta		Nautaeläimet		Siat		Lampaat		Vuohet		Siipikarja		Hevoset	
		2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
BRÄNDÖ	A	-	1	-	0	-	1	-	0	-	0	-	0
	B	-	..	-	0	-	..	-	0	-	0	-	0
ECKERÖ	A	6	2	1	0	3	2	0	0	2	0	4	1
	B	103	..	..	0	66	..	0	0	..	0	9	..
FINSTRÖM	A	31	22	1	0	17	19	0	0	6	4	6	7
	B	1 136	940	..	0	687	986	0	0	92	51	42	28
FÖGLÖ	A	18	12	1	0	5	5	0	0	1	0	4	2
	B	527	436	..	0	249	64	0	0	..	0	15	..
GETA	A	18	12	0	0	3	6	0	0	2	1	0	2
	B	723	681	0	0	32	85	0	0	..	..	0	..
HAMMARLAND	A	28	18	3	1	12	15	1	0	7	1	2	5
	B	972	685	313	..	369	1 670	..	0	175 036	..	..	28
JOMALA	A	31	25	6	2	10	16	0	1	4	6	7	8
	B	1 272	1 317	448	..	1 449	3 239	0	..	1 221	88	25	34
KUMLINGE	A	6	5	0	0	4	4	0	0	3	0	1	3
	B	156	213	0	0	563	569	0	0	47	0	..	7
KÖKAR	A	9	4	0	0	8	5	0	0	0	0	0	1
	B	155	245	0	0	246	187	0	0	0	0	0	..
LEMLAND	A	4	4	0	0	11	8	0	0	2	0	2	3
	B	130	188	0	0	573	491	0	0	..	0	..	21
LUMPARLAND	A	10	11	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0
	B	482	662	0	0	..	312	0	0	0	0	0	0
MAARIANHAMINA	A	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
	B	0	0	0	0	..	..	0	0	0	0	0	0
SALTVIK	A	18	11	1	0	7	9	0	0	7	7	3	6
	B	522	511	..	0	287	848	0	0	10 434	14 983	6	20
SOTTUNGA	A	7	5	0	0	3	4	0	0	1	0	0	0
	B	201	272	0	0	369	473	0	0	..	0	0	0

SUND	A	28	23	2	0	6	9	1	2	2	0	7	9
	B	900	837	..	0	144	588	..	..	..	0	31	27
VÄRDÖ	A	10	10	1	0	3	5	0	1	3	2	1	0
	B	329	365	..	0	138	161	0	..	232	..	..	0
Ahvenanmaa	A	224	165	16	3	94	113	2	4	40	4 021	37	47
	B	7 608	7 424	1 032	884	5 232	10 171	..	15	187 253	15 191	181	187

